

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
FİNANSAL İKTİSAT VE BANKACILIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE
ETKİSİ

Oya TOPUZ

Danışman
Doç. Dr. Üzeyir AYDIN

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih/....../.....

Oya TOPUZ

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi
Oya TOPUZ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
Finansal İktisat ve Bankacılık Programı

2011 yılının Mart ayında Arap Bahar'ının etkisiyle küçük gösteriler halinde başlayan Suriye Krizi, kısa sürmesi beklenildiyse de günümüze kadar devam etmektedir. Suriye'nin içinde bulunduğu iç savaş sadece topraklarında yaşayan halkını değil aynı zaman da bölge ülkeleri içinde bir sorun haline gelmiştir. Yaklaşık on üç milyon Suriyeli göçmen bölge ve diğer ülkelere göç etmiş ve komşu ülkelere sığınmışlardır. Bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye göç eden göçmenlerin Türkiye ekonomisine etkisinin ne olduğu araştırılmıştır. Araştırmada; ekonomik büyüme, işsizlik oranı, konut talebi ve fiyatlar genel düzeyine ilişkin 2012-2019 yılları arası çeyreklik veriler kullanılmıştır. Johansen eşbütünleşme, Granger nedensellik, VAR ve Etki-Tepki fonksiyonları modellenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Suriyeli göçmenlerin kısa dönemde ele alınan değişkenler üzerinde Türkiye ekonomisini etkilemediği, uzun dönemde ise etkilediği görülmektedir. Buna göre göçmen sayısındaki artış işsizliği güçlü bir şekilde artırırken enflasyon ve konut talebi üzerinde pozitif yönde yatay bir seyre neden olmaktadır. GSYH üzerinde ise dönemsel artış ve azalışlara yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Mülteci, Zaman Serisi, Johansen Eşbütünleşme, VAR, Göçmen.

ABSTRACT

Master's Thesis

Economic Impact of Syrian Refugees on Turkish Economy

Oya TOPUZ

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

Financial Economics and Banking Program

The Arab Spring began in March 2011, and the Syrian crisis with its minor level demonstrations was expected to end at that. However, the crisis continued to date. An ongoing war inside Syria has not only become a problem for Syrians but also for the neighbouring countries. As a result, over 13 million Syrians fled to the nearby countries. The economic impacts of Syrians refugees in Turkey has been strategically analyzed in this paper. The changes in unemployment rates, housing demand and an overall level of prices in 2012 – 2019 have been researched and analyzed, based on the quarterly data. Johansen cointegration, Granger causality, VAR (Vector Autoregressive Model) and Action-Response function models have been used. The results demonstrate that there is no negative impact on the Turkish economy in the short term, but there is a negative impact in the long term. It follows from the calculations that the increase of the refugee population is affecting the unemployment rate; on the other hand, it horizontally affects the inflation and housing demand. Furthermore, there are periodic GDP increases and decreases. **Keywords:** Syria, Refugee, Time Series, Johansen Cointegration, Granger Causality, VAR, Immigrant.

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ OLGUSU: TANIM VE KAVRAMLAR

1.1. MÜLTECİ VE SIĞINMACI KAVRAMLARI	3
1.1.1. Göç ve Göçler Tarihi	3
1.1.2. Göçmen	7
1.1.3. Mülteci Tanımı	9
1.1.4. Sığınmacı	10
1.1.5. Geçici Koruma	11
1.2. ULUSAL MEVZUAT	13
1.3. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA GÖÇ İSTATİSTİKLERİ	15
1.3.1. Kaynak Ülke Türkiye	19
1.3.2. Transit Ülke Türkiye	20
1.3.3. Hedef Ülke Türkiye	21
1.3.4. Suriyeli Mülteciler ve Türkiye	22

1.4. SURİYELİ MÜLTECİLERİN GÖÇ YOLLARI VE KURUMLARLA İLETİŞİM	28
1.4.1. Göç Yolları	28
1.4.2. Kurumlarla İletişim	30
1.4.2.1. İnsani Yardım Programlarının Gelişimi	30
1.4.2.2. Yasal Yükümlülükler / Devlet Tarafından Verilen Hizmetler	33
1.4.2.3. Sosyal Uyum Yardımları (SUY) – KızılayKART	33
1.5.1. Ticari Faaliyetleri	34
1.5.2. Çalışma İzinleri	36
1.5.3. Pratikte Karşılaşılan Temel Zorluklar	37

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİLERİN GÖÇ EDİLEN ÜLKE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. KONAK ÜLKELERDE EKONOMİK ETKİLER	39
2.2. EKONOMİK ETKİLERİN DAYANDIĞI VARSAYIMLAR	43
2.3. EKONOMİK ETKİLERİN MODELLENMESİ	45
2.4. GENEL DEĞERLENDİRME	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

3.1. TÜRKİYE’DEKİ MÜLTECİ YAPISI ve GELİŞİMİ	51
3.1.1. Mültecilerin Demografik Yapıdaki Yeri ve Etkisi	52
3.1.2. Eğitim, Sağlık ve Suç Oranları	54
3.2. EKONOMİK ETKİLER	58
3.2.1. Emek Piyasası ve Ücretler	60
3.2.2. Kamu Maliyesi	63
3.2.3. Enflasyon	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE
EKONOMİK ETKİLERİ: EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

4.1. LİTERATÜR	67
4.2. AMAÇ, HİPOTEZ, YÖNTEM VE UYGULAMA	69
4.2.1. Birim Kök Testi	70
4.2.2. Eşbütünleşme Testi	72
4.2.3. Nedensellik Testi	74
4.2.4. Etki Tepki Analizi	75
SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR

AAS	Analitik Ağ Süreci
ACTED	Agir Aujourd'hui I Investir Pour Demain
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AHP	Analytical Hierarchy Process
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci
ANP	Analytical Network Process
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CONCERN	Concern Worldwide
IHH	İnsani Yardım Vakfı
IOM	International Organization of Migration
LO	International Labour Organization
MSYD	Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği
NDP	United Nations Development Programme
NFPA	United Nations Population Fund
NHCR	United Nations High Commission Refugee Agency
RC	Danish Refugee Council
SGDD	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
UNDESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayıları ve Dünya Nüfusuna Oranı	s. 16
Tablo 2: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları	s. 32
Tablo 3: En Fazla İhracat Yapan İller / Türkiye	s. 34
Tablo 4: Suriye’ye En Fazla İhracat Yapan İller / Türkiye	s. 35
Tablo 5: Türkiye’de Kurulan Yabancı Şirketlerin Dağılımı	s. 36
Tablo 6: ADF ve Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları	s. 72
Tablo 7: Johansen Eşbütünleşme Testi	s. 73
Tablo 8: Eşbütünleşme Eşitliği	s. 73
Tablo 9: Granger Nedensellik Testi Sonuçları	s. 74
Tablo 10: Gecikme Uzunluğu	s. 75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayıları	s. 17
Şekil 2: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayılarının Dünya Nüfusuna Oranı	s. 17
Şekil 3: Suriyeli Mültecilere Ev Sahipliği Yapan Ülkeler	s. 24
Şekil 4: Suriyeli Mültecilerin Göç Yolları	s. 29
Şekil 5: Kıtalar Arası Göç Hareketleri 1990-2017	s. 40
Şekil 6: OECD Ülkelerine Doğru Olan, OECD Ülkelerinden Diğer Ülkelere Doğru Olan ve Net Göç Hareketleri 1990-2017	s. 40
Şekil 7: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Yıllara Göre Sayılarındaki Artış	s. 53
Şekil 8: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Demografik Dağılımı	s. 53
Şekil 9: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı (İlk 15 İl)	s. 54
Şekil 10: Suriye Göçmenlerinin İşsizlik Üzerine Etkileri	s. 75
Şekil 11: Suriye Göçmenlerinin Büyüme Üzerine Etkileri	s. 76
Şekil 12: Suriye Göçmenlerinin Enflasyon Üzerine Etkileri	s. 76
Şekil 13: Suriye Göçmenlerinin Konut Talebi Üzerine Etkileri	s. 77

GİRİŞ

2018 yılı verilerine göre Suriye menşeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler arasında Türkiye, dünyada birinci sıradadır. Türkiye’de bulunan mülteci sayısı 2018 yılı itibarı ile yaklaşık 3,5 milyona ulaşmıştır. Diğer gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında ülkemiz göçmenler için halen hedef ülke olmaktan daha çok, transit ülke olarak değerlendirilmektedir. Avrupa açısından değerlendirildiğinde AB ülkelerine kaçak geçişte ülkemiz 5. sırada tercih edilen bir geçiş koridorudur.

Türkiye’de bulunan mülteci sayısının 3,5 milyon civarında olması, ülke ekonomisi üzerinde etkisinin olmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Ayrıca bu konuda yazılan kaynak sayısının azlığı hâlihazırda 2011 yılından bu yana burada olmaları ve halkın büyük çoğunluğunun kendi ülke şartları düzelse dahi dönmek istemedikleri varsayımı altında ve 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi gereğince geri gönderilmeme ilkesi düşünüldüğünde konunun önemi artmaktadır. Yapılan çalışmaların fazla olması politika yapıcılar tarafından gereken adımların daha fazla atılmasını sağlaması açısından gerek yerel halk gerekse Suriyeli mülteciler bağlamında hayati önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı; Türkiye’nin daha yeni olduğu yabancı ve ulusal Sivil Toplum kuruluşlarının ve devlet otoritelerinin büyük çaptaki göçmen hareketlerinde genel olarak çalışma yöntemlerini içermesidir. Ayrıca bu çalışma; hem kavramsal hem de ekonometrik bulgular ile Suriyeli mültecilerin ekonomik etkilerini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Suriye göçmenlerinin 2012 yılından itibaren günümüze kadar Türkiye’ye göç etmelerinin enflasyon, işsizlik, büyüme ve konut talebi üzerine etkisinin olup olmadığının araştırılmasıdır. Bu nedenle araştırmanın konusu; “Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkisi” olarak belirlenmiştir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisi üzerine etkisinin analizi için ilk olarak zaman etkeni dikkate alınmıştır. Bunun için göçün kısa ve uzun dönem etkilerine ayrı ayrı bakılmıştır. Daha sonra göçlerin makroekonomik değişkenler üzerine etkisi analiz edilmiştir. Bu amaçla yöntem olarak zaman serisi analizi kullanılmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisi üzerinde birçok etkisi olduğu düşünülmese de değişken verilerin elde edilmesinin güçlüğü nedeniyle analiz

dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte Suriyeli mültecilerin özellikle bütçe verileri üzerinde etkisi olup olmadığı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Dış ticaret, ödemeler bilançosu, cari açık ve bütçe açığı gibi değişkenler araştırma kısıtları içerisinde yer almaktadır.

Araştırmada Suriyeli göçmenlerin, ekonomik büyüme, işsizlik oranı, konut talebi ve fiyatlar genel düzeyi arasında ilişki araştırılması amacıyla kurulan modeller sonucunda Suriyeli göçmenlerin kısa dönemde ele alınan değişkenler üzerinde Türkiye ekonomisini etkilemediği, uzun dönemde ise etkilediği görülmektedir. Buna göre göçmen sayısındaki artış işsizliği güçlü bir şekilde artırırken enflasyon ve konut talebi üzerinde pozitif yönde yatay bir seyre neden olmaktadır. Ekonomik büyüme üzerinde ise konjonktürel olarak dalgalanmaya sebep olduğu belirlenmiştir.

Birinci bölümde, göç ve göçler tarihine yer verilmiş; mülteci, sığınmacı gibi kavramlar tanımlanmış ve Türkiye'nin göç alma ve verme durumundaki konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Türkiye'deki yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarına yer verilmiş olup, halihazırda varolan projeler anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise, mültecilerin göç edilen ülke üzerindeki etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, mülteci yapısı incelenmiş ve emek piyasası ve ücretler, kamu maliyesi ve enflasyon açısından ekonomik etkiler temel alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise; Suriyeli göçmenlerin, ekonomik büyüme, işsizlik oranı, konut talebi ve fiyatlar genel düzeyine etkisi arasında ilişki modellenmiş ve analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ OLGUSU: TANIM VE KAVRAMLAR

1.1. MÜLTECİ VE SİĞİNMACI KAVRAMLARI

Tarihsel süreçte göçler tüm dönemlerde var olagelmıştır ve tarihin akışını şekillendiren insan hareketleridir. Göçler gerek terk edilen ülkelerde gerekse göç edilen konak ülkelerde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak birçok değişikliklere sebep olmuştur. Ülkemiz, bulunduğu coğrafi konum, sahip olduğu yeraltı ve yer üstü zenginlikler, kültürel zenginliklere olan hoşgörüsü ve halkının misafirperver yapısı nedeni ile yüzyıllardır bir cazibe alanı olarak görülmüştür. Bu nedenle ülkemiz yüzyıllardan beri göç almış ve halen almaya devam etmektedir. Özellikle son yıllarda Suriye’de yaşanan gelişmeler neticesinde ülkemize gelen Suriyeli mültecilerin, toplumumuzda gerek sosyal gerek kültürel gerekse ekonomik alanlarda birçok etkilerinin olması kaçınılmazdır.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle göç ve göçler tarihi kısaca değerlendirilmiş ve sonrasında mültecilik ile ilgili kavramlar incelenmiştir. Daha sonra konu ile ilgili uluslararası ve ulusal mevzuat incelenmiştir.

1.1.1. Göç ve Göçler Tarihi

Göç kavramı insanlık tarihi kadar eskidir ve esasen göçler, tarihin akışını ve sosyal yapıyı kökten değiştirerek şekillendiren en önemli etkenlerin başında yer almaktadır. Dolayısı ile sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik araştırmalarda öncelikle göçlerin ve etkisinin incelenmesi zorunlu olarak değerlendirilir.

Uluslararası göç, *“insanların hayatlarını sürekli veya geçici olarak başka bir ülke coğrafyasında geçirmek maksadı ile yer değiştirmeleri”* olarak adlandırılmaktadır. Zaman içerisinde bu kavram değişen anlamlar kazanmış ve göç terminolojisi dünya genelinde yaşanan çeşitli büyük hadiselerle bağlı olarak çeşitlilik arz etmeye başlamıştır. Bir zamanlar sadece göçmen olarak nitelendirilen insanlar artık, *göçmen, sığınmacı ve mülteci* gibi farklı tanımlamalarla nitelendirilmektedir (Akkayan, 1979: 21; Deniz, 2014: 177-178).

Sosyolojide göç ile ilgili terminoloji genel olarak “*yabancılaştırma ve ötekileştirme*” kavramları ile birlikte anılmaktadır. Tarih boyunca göç eden insanlar, yabancılıklarından veya farklılıklarından ötürü bulundukları coğrafyalarda dışlanmışlar ve böylelikle ötekileştirilmişlerdir. Ötekileşmenin sonucu olarak, söz konusu kesimler marjinal olarak kabul edilmiş ve bulundukları toplum içerisinde hak ettikleri konumlara ulaşabilmelerinde güçlüklerle karşılaşmışlardır. Bu anlamda, insanın “öteki” olarak gördüğü yabancıyı veya farklıyı algılayamaması, onu anlayamaması hatta “*ötekinin farkında olmaması*” dünya tarihinde olduğu gibi, bugün de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürer, 2007: 104).

Tarihi bilimler ise göçün yukarıda belirtilen sonuçları doğurduğunu doğrular niteliktedir. Medeniyetler tarihi incelendiğinde en önemli ve cazibe alanlarının başında Avrupa kıtası gelmektedir. Dolayısı ile Avrupa kıtasını etkileyen göç hareketlerinin incelenmesi önemlidir. Avrupa kıtasını ve dolayısı ile tüm dünyayı etkilemiş olan, ilk olarak kayda geçmiş ve etkileri günümüze kadar ulaşmış olan en önemli göç hareketinin MS 300 ile 850 yıllarında süregelen olan *Kavimler Göçü* olduğu kabul edilmektedir. Bu göçler, ilk olarak 4. yüzyılda, Hunların Karadeniz’in kuzeyinden Avrupa içlerine doğru toplu olarak ilerlemeleri ve bu sebeple Avrupa’daki bütün kavimlerin bu hareketle birlikte yerlerini değiştirmeleri ve yeni devletlerin oluşması ile neticelenmiştir. Bu göçler neticesinde Roma imparatorluğu parçalanmış ve imparatorluğun demografik yapısı baştan aşağı değişmiştir (Kınık, 2010:37).

Avrupa kıtasından dışarı doğru olan göçlerin ise 16. yüzyılın başlarından itibaren yoğunlaşmış olduğu görülür. Bu dönemde artan nüfus ile birlikte insanların artan ihtiyaçlarının karşılanması daha güçleşmiş ve bireylerin daha rahat yaşama istekleri neticesinde yeni ticaret yollarının ve yeni yerleşim alanlarının ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Toplu olarak gerçekleştirilen bu göç hareketi yenedünya (Amerika) göç hareketi olarak bilinir. Gerek Avrupa’dan göç eden aileler gerekse Afrika ülkelerinden köle olarak ülkeye zorla getirilen toplulukların etkisi ile tüm Amerika kıtasında yeni ülkeler kurulmuş, dünya haritası bir kere daha yeniden şekillenmiştir. Bu göç hareketi 20. yüzyıla kadar devam etmiş ve bir anlamda halen de devam etmektedir (Mutluer, 2003: 11).

Amerika kıtasının keşfi ile birlikte başta mısır, tütün ve kahve olmak üzere birçok ürün Avrupa kıtasına bolluk içerisinde taşınır olmuştur. Bu dönemden

başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde özellikle İngiltere, Fransa, Portekiz, İspanya ve İskandinav ülkelerinden Amerika kıtasına önemli bir göç hareketi gerçekleşmiştir. Ayrıca, Afrika kıtasından Amerika kıtasında köle olarak çalıştırılmak üzere sadece 16. yüzyılda 11 milyona yakın Afrikalının Amerika kıtasına zorla göç ettirildiği bilinmektedir. Bunun temel nedeninin ise Amerika kıtasında tarım alanında çalıştırılacak insan gücüne olan ihtiyaçtır. Buna karşılık bu göç türü, karakteristik olarak *işçi göçü* olarak nitelendirilebilse de göç edenlerin zorla ve emeklerinin karşılığı verilmeden yer değiştirmelerinden ötürü bu göç türü işçi göçü türünden farklı olarak değerlendirilmektedir (Gökbunar, 2004: 248).

Sanayi devriminin özellikle 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaşması ve artan üretim nedeni ile artan hammadde ihtiyaçları gelişmiş ülkeleri sömürge arayışlarına itmiş, bu nedenle Avrupa kıtasından özellikle Afrika ve Asya ülkelerine doğru bir göç hareketi başlamıştır. Endüstri devrimi tarım sektöründe çalışan kitlelerin, şehirlere göç etmesine neden olmuş, buna bağlı olarak kentleşme hızı oldukça artmıştır. Sanayi alanında yaşanan gelişmeler, bu kapsamda gerçekleşen şehirleşmeler, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler gerçekleşen göçlerin temel nedenleri arasında sıralanmaktadır.

19. yüzyılın ortalarına kadar göçler, ülkeler arası yaşanan savaşların sonuçlarına bağlı olarak şekillenmiştir. Elde edilen toprakların korunması için galip ülkelere çıkan göçmenlerin mağlup ülkelere iskân edilmesi yoluna gidilmiştir ve kaybedilen topraklarda yaşayan bireyler de başka ülkelere göçe zorlanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan 40 milyona yakın Avrupalı'nın başta Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'ya göç etmiş olduğu bilinmektedir (Danış, 2004: 2).

Dünya tarihinde kalıcı izler bırakan bir diğer toplu göç hareketleri arasında, 19. yüzyılda Çin ve Hindistan'dan Amerika kıtasına işçi olarak çalışmak üzere gerçekleştirilen göçler, yine 19. yüzyılda özellikle Britanya'dan Avustralya ve Yeni Zelanda'ya gerçekleştirilen göçler, 20. yüzyılın başlarında iki dünya savaşı ardından yaşanan göç hareketleri, 1947 yılında Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılması ile birlikte 18 milyon Hindu ve Müslüman'ın yer değiştirmeleri, vb. sayılabilir (Atalay, 2011: 29).

Yukarıda sıralanan göç hareketlerinin ortak özelliğinin, bireylerin daha iyi bir hayat yaşama arzusu ve/veya savaş, afet vb. sebeplerden dolayı mecburi sebeplerden

ötürü gerçekleşmesi olduğu görülür. Çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise göç eden insanların kendi hükümetlerinden aldıkları destek ile göç ettikleri bölgenin yerel halkını baskıyla azınlık haline dönüştürmüş olmalarıdır (Deniz, 2014: 181).

Yaşanan bu toplu göç olaylarına ek olarak daha küçük çaplarda gerçekleşen fakat insanlık tarihinde gerek sosyal, gerek kültürel, gerekse ekonomik açılardan çok önemli sonuçlar doğurmuş olan göçler de vardır.⁹³ Harbinin akabinde Kuzey Kafkasya halklarının o günün Osmanlı topraklarına zorunlu olarak göç ettirilmeleri, İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde ve sonrasında yaklaşık 250.000 Yahudi'nin Filistin topraklarına ve bir o kadarının da dünyanın değişik ülkelerine göç etmeleri, 1960'lı yıllarda Berlin duvarının inşası ile birlikte yaklaşık 3,7 milyon Doğu Almanya vatandaşının Batı Almanya'ya sığınması, aynı yıllarda başta Türkiye olmak üzere Yunanistan, İspanya, ve Portekiz'den Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerine işçi göçleri, 1970'li yıllarda Fransa Fas, Tunus ve Cezayir'den Fransa'ya gerçekleşen insan gücü göçü, vb. örnek olarak verilebilir (Giddens, 2010: 522; Kınık, 2010: 38; Atalay, 2011: 29-30; Aksoy, 2012: 294).

20. yüzyılın sonlarında ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması, İran Devrimi'nin gerçekleşmesi, İran-Irak savaşı, Körfez Savaşı, 11 Eylül İkiz kule saldırısı, Arap Baharı ve en nihayetinde Suriye'de gerçekleşen iç savaş nedeni ile dünya post-modern bir göç dalgası yaşamaktadır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2011: 88-91, Yılmaz, 2013: 3).

Her ne sebeple olursa olsun bu göçler insanlık tarihi açısından hayati önemi taşıyan olaylardır. Bilgi çağı olarak da adlandırılan 21. yüzyılda, her ne kadar bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin dünya genelinde var olan sınırları anlamsızlaştırdığı ve mevcut sınırların sanallaşmasını sağlamasına karşılık zorunlu göç hareketleri günümüzde de halen devam etmektedir. Küreselleşme ve neo-liberal yaklaşımlar, ekonomik anlamda küresel kartelleşmeyi de doğurmuş ve bu nedenlerle zorla yerinden edilen insan sayısının önüne geçilememektedir. Teknolojik gelişmelerin ulusal ve uluslararası müdahale sistemlerinde de kullanılması göç eden birey sayısını son yıllarda katlanarak arttırmaktadır.

Haberleşme teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler ile birlikte dünya genelindeki ekonomik sınırlar yerini sınırların olmadığı bir dünyaya bırakmaktadır. İnsanlar dünyanın herhangi bir yerinde gelişen olaylar ve diğer ülkelerdeki kolaylıklar

ve fırsatlar hakkında rahatlıkla bilgi sahibi olabilmektedirler. Sosyal medyanın yaygınlaşması ile de uluslararası göç bir pazar haline gelmiş ve yaşadığımız şu günlerde dünya milletlerinin yaşadığı en büyük sıkıntılardan birisi haline gelmiştir.

1.1.2. Göçmen

Bulunduğu ülkeden yasal yollarla ayrılarak başka bir ülkede yaşamaya başlayan ve yeni ülkesinde de yasal olarak ikamet edebilen kişilere göçmen denilmektedir (Deniz, 2014: 177). Göçmen kavramı İngilizcede iki kelime ile karşılık bulmaktadır. Bu kelimeler *emigrant* (bir yere göç eden) ve *immigrant* (bir yerden göç eden) kelimeleridir. Ülkemizde, halk arasında de göçmen kelimesinin genellikle ülkemize göç eden Müslüman kökenliler için kullanılması dikkat çekicidir.

Tüm dünya genelinde göç etmek genellikle olumsuz bir kavram olarak kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile göç etmek bir zorunluluğu barındırmaktadır. Göçmenlerin genel profilleri incelendiğinde ise göçmenlerin ülkelerini genel olarak ekonomik nedenlerden ötürü terk ettikleri görülmektedir. Göç etmenin bir diğer yaygın sebebi ise daha iyi eğitim alma isteğidir. Her ne sebeple olursa olsun, ülkelerinden ayrılanlar, asıl vatandaşı oldukları ülkenin belirli korumalarından yararlanmaya devam ederler fakat ülkelerinden kendi istek ve arzuları ile ayrılırlar (Ziya, 2012: 232-233).

Göçler *yasal* ve *yasa dışı* olmak üzere iki türdür. Yasal göçler, kaynak ülke ve hedef ülke mevzuatlarına uygun olarak gerçekleştirilen ve genellikle belirli bir süre ile sınırlanan insan hareketleridir. Hedef ülkede kalıcı olarak ikamet etmesine yasal olarak hak tanınanların dışında, ülkesine dönmesi için belirlenen süresi dolan fakat hala hedef ülkede ikamete devam edenler yasa dışı göçmen olarak nitelendirilir. Herhangi bir maddi çıkar için söz konusu göçmenlere yardım eden, bu işleri planlayan ve koordine eden kişilere ise göçmen kaçakçısı (*migrant smuggler*), bu işleme ise göçmen kaçakçılığı (*migrant smuggling*) denilmektedir (Deniz, 2014: 177).

Başka bir ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapan ve ülkeden tekrar yasa dışı yollarla çıkış yapanlar ise düzensiz göçmen olarak adlandırılır. Bu durum bazı hallerde dikkatsizlikten, bazen de kasti bir şekilde gerçekleşebilir. Bazı durumlarda, tek bir yolculuk sırasında bile bir göçmen, devletlerin iç politikalarına veya vize uygulamalarına göre düzensiz göçmen statüsüne girip bu statüden tekrar

çıkabilmektedir. Düzensiz göçmen kavramının kullanılmasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, Türkiye, Ukrayna gibi Avrupa Birliği'ne (AB) komşu ülkeler, buralardan Avrupa'ya gelen göçmen gruplar nedeniyle düzensiz göçmenliğe neden olan transit ülke olarak tanımlanırken, AB'nin kendi içindeki Polonya, Avusturya, İtalya ve Fransa gibi ülkeler, bu ülkelerden diğerlerine ciddi göçmen akışları olmasına rağmen, transit ülke olarak tanımlanmamaktadır (Topçuoğlu, 2016:4).

Göçmen ve mülteci kavramları genellikle birbirleri ile karıştırılan ve birbirleri yerine kullanılan kavramlardır. Buna karşılık her iki kavram, birbirinden farklı anlamlar barındırmaktadır. Göçmen ve mülteci arasındaki farklılar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Ziya, 2012: 232-234):

- Göçmen, ekonomik nedenlerden veya sosyal rahatsızlıklar nedeni ile kendi ülkesini gönüllü olarak terk eder. Mülteci ise kendi ülkesini gönülsüz olarak ve genellikle yaşam hakkına yönelik bir tehdit nedeni ile terk eden bireydir. Bu çerçevede göçmenlerin gönüllü, mültecilerin ise zorunlu olarak göç ettikleri görülür.
- Mültecilerin göçleri genellikle aniden ortaya çıkan durumlar ve kararlar neticesinde tehlike barındıran vasıtalar ile, göçmenlerin ise daha güvenli vasıtalar ile ve uzun süreli planlamalar neticesinde gerçekleştirdikleri görülür.
- Göçmenler genellikle yasal olarak göç belgelerine sahiptir. Mülteciler ise göçlerini kolaylaştıracak resmi belgelere çoğunlukla sahip değildir.
- Her mülteci bir göçmendir ama her göçmen uluslararası mevzuata göre bir mülteci olarak değerlendirilmez.
- Mülteciler ile yasa dışı göçmenler arasındaki temel fark, mülteciler için gittiği ülkede yasal olarak bir korunma sağlanması fakat yasa dışı göçmen için yasal bir koruma sağlanmamasıdır.

Mültecilerle göçmenler arasındaki bu farklara bakıldığında kimlerin mülteci, kimlerin göçmen olduğunu söylemenin oldukça kolay olabileceği değerlendirilebilir fakat uygulamada bu ayrımı koymak oldukça zorlaşmaktadır. Bunun temel sebebinin ise insanların yaşam haklarına zarar verebilecek unsurların ekonomik ve sosyal şartları da içerisinde barındırmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.3. Mülteci Tanımı

İrki, dini, tabiiyeti, mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından veya hayati tehlikesi olduğunu düşünerek vatandaşı olduğu ülkeden ayrılan ve bir başka ülkenin korumasını talep ederek kendi ülkesine tekrardan dönmek istemeyen kişilere mülteci (refugee) denilmektedir (Deniz, 2014: 178).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’ne göre mülteci kısaca, *“ev sahibi ülkeye yasal olarak başvurmuş ve başvurusunun sonucunu bekleyen kişi”* olarak tanımlanmıştır. Bu kişiler Mülteci Sözleşmesi md.33 gereği geldikleri ülkelere zorla geri gönderilemezler ve mülteci statüsünü almaya hak kazanana kadar *sığınmacı* olarak kabul edilirler (BMMYK, 2001:28).

BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ne göre ise mülteci özetle; *“ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi”* olarak tanımlanmıştır. 1950 yılında kabul edilen ve 1951 yılında imzalanan bu sözleşme 1954 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini 29 Ağustos 1961 tarihinde, 359 sayılı yasa ile kabul etmiştir.

Mültecilik kavramına yönelik bir diğer tanımlama ise Afrika Birliği Örgütü tarafından sunulmuştur. Bu tanımlamaya göre mülteci (Barkın, 2014:331);

“kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan her kişidir”

Cartagena Mülteciler Bildirisi kapsamında mülteci kavramı:

“yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler”

olarak çerçevelendirilmiştir (Barkın, 2014:332).

Yukarıdaki tanımlamalar incelendiğinde mülteci kavramının tanımlamalarında mültecinin kendi ülkesinde yaşama tehlikesi bulunması nedeni ile zorunlu olarak göç olgusunun işlenmiş olduğu görülür. Ayrıca, tarihsel süreçte uluslararası göç kavramı

değişikliğe uğramıştır ve günümüzde göç kavramının tercih unsuru olmaktan zorunluluk olmaya doğru evrildiği görülmektedir. Diğer bir ifade ile göç etmek artık yerinden zorla çıkarılmak anlamında kullanılmaktadır. Bu kapsamda mülteci, yaşadıkları coğrafyadan zorla çıkartılan kişilere denilmektedir (Kara ve Korkut, 2010:154).

Mülteci olarak bir statü kazanabilmek için ev sahibi ülkenin yasal mevzuatına göre, belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Mülteci olarak başvuracak sığınmacıların, aşağıda maddeler halinde sıralanmış olan ve esasen 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde yer alan hususlara uymaları gerekmektedir (Önal ve Keklik, 2016: 134).

Mültecilerin zulme uğramaktan dolayı bir korku yaşıyor olmaları gereklidir. Ciddi insan hakları ihlalleri ve verilen zararlar, öldürme, işkence, fiziksel saldırı, haksız cezalandırma, siyasi ve dinsel düşüncelerin kısıtlanması gibi bariz nedenlerle ve benzer diğer özel nedenlerle kişinin başvurusu göz önüne alınarak mülteci statüsünün verilmesi mümkündür (BMMYK, 1998: 14-15).

- Zulüm korkusunun ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba ait olma ya da siyasi düşüncelerden kaynaklanması gerekmektedir (BMMYK, 1998:19).
- Kişinin ülkesi dışında bulunma şartıyla mültecilik başvurusunda bulunduğu esnada zulüm gördüğünü iddia ettiği ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında olması gerekir (BMMYK, 1998:20).
- Menşei olduğu ülkenin himayesinden yoksun bulunma veya yararlanmak istememe ya da ülkesine geri dönememe veya dönmek istememesidir (BMMYK, 1998:32).

1.1.4. Sığınmacı

Mültecilerden ve göçmenlerden farklı olarak kullanılan bir diğer kavram ise *sığınmacı* (*asylum seeker, defector*) kavramıdır. Sığınmacı genel olarak kendi ülkesinden çeşitli endişeler nedeni ile ayrılarak başka bir ülkeye göç etmiş fakat yasal olarak statüsü henüz belirlenmemiş olan bireylerdir. Sığınmacılar genellikle bulunduğu ülkelerde yasal ve uluslararası koruma arayışı içindedirler. Diğer bir

ifadeyle sığınmacılar, sığındıkları ülkede, özel yasal düzenlemelerle belirlenen ve geniş anlamıyla yabancı ve vatandaş olmama şeklinde kavramlaştırılan bir statüye sahiptirler. Sığınmacı terimi genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da BMMYK tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir (Deniz, 2014: 178-179).

Sığınma süreci, gerek sığınan gerekse sığınılan taraflar açısından son derece sorunlu olarak yürüyen bir süreçtir. Bunun temel nedenleri sığınmacıların psikolojik, ekonomik ve sosyal açılardan birçok problemlerinin bulunması ve sığınılan ülkelerin de kendilerinden beklenenleri yerine getirmede çeşitli problemler yaşamalarıdır (Önal ve Keklik, 2016:135).

Sığınmacıların refah seviyeleri genel olarak sığındıkları toplumda, ayrıldıkları ülkedeki yaşantılara nispetle daha üstün olmakta; fakat çoğunluk itibarıyla sığınmacılar yalnızlık, güvensizlik, içine kapanıklık, gelecek korkusu vs. duygular hissetmektedirler. Bununla birlikte sığınmacının sığındığı toplumdan beklentilerinin karşılanabilmesi ev sahibi ülkedeki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam anlayışına ve ülkenin sahip olduğu yasal mevzuata göre değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte sığınmacılar ne kadar az yabancı olarak kabul edilirse o ölçüde ev sahibi ülke ile bütünleşebilmektedirler. Buna karşılık sığınmacıların genellikle kapalı toplumlar haline gelmeleri, çeşitli iş alanlarında gruplaşmaları sıklıkla görülen sonuçlardır (Oğuz, 2013: 70-71).

1.1.5. Geçici Koruma

Geçici koruma statüsü, göç ile ilgili olan diğer kavramlardan çok daha sonraları ortaya çıkmış olan bir kavramdır. İlk olarak Avrupa'da Eski Yugoslavya'nın dağılması sonrasında, ülkemizde ise özellikle Suriye'de yaşanan iç çatışmalar neticesinde ortaya çıkan göç hareketleri nedeni ile ortaya çıkmıştır. Avrupa içerisinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük göç hareketi, özellikle Balkanlar'da yaşanan savaş nedeni ile ortaya çıkan güvenlik ve kitlesel katliam tehdidi bölge insanlarının Avrupa içlerine doğru göçleridir. Bu süreçte kitlesel olarak göç eden mağdurları bireysel olarak incelemek ve mülteci statüsü vermek imkânsız bir hal almıştır.

Dolayısıyla bu bireylere yeni bir hukuksal çerçeve içerisinde yasal statü verilmesi zorunluluk halini almıştır.

AB bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde bir yönerge çıkartılmış ve bu yönergede söz konusu göçmenlere tanınan statü “geçici koruma” olarak adlandırılmıştır. Ülkemizde ise bu düzenlemeler, 2013 yılında yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir (Erdem, 2017:337).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: md. 3f).

6458 sayılı Kanunun “Geçici Koruma” başlıklı 91. maddesinde;

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”.

ifadeleri yer almaktadır.

Geçici koruma ismi 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesine istinaden 22 Ekim 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile çerçevelendirilmiştir ve geçici korumaya ait hususlar ayrıntısı ile belirlenmiştir. Söz konusu yönetmeliğe göre geçici koruma,

“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen ve bireysel ya da kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen ya da Türkiye sınırlarından geçen ve koruma başvuruları bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan yabancılara ”

uygulanan bir rejimdir.

Ülkemize Suriye’den bireysel ya da kitlesel olarak göç etmiş olan bireyler genel olarak geçici koruma statüsünden yararlandırılmaktadır. Bu korumaya Suriye vatandaşları ile birlikte vatansız olanlar da dahil edilmiştir. Dolayısıyla yalnızca Suriye vatandaşları değil; aynı zamanda Suriye’den gelen ve vatansız konumunda olan kişiler ile Filistinliler de dâhil olmak üzere Suriye’den Türkiye’ye gelen mülteciler de geçici koruma rejimine tabidirler.

Geçici Koruma Yönetmeliği’nde 7 Nisan 2016 tarihinde yapılan değişiklikle birlikte, 20 Mart 2016 tarihinden sonra Türkiye’den düzensiz yollarla Ege Adalarına geçmiş olan Suriye vatandaşlarından Türkiye’ye geri kabul edilenlere de geçici koruma sağlanabileceği belirtilmiştir (MHD, 2017: 2).

Görüldüğü üzere, ülkemizde farklı hukuki statülere sahip olan Suriyeli göçmenlerin tamamı gerek ulusal literatür gerekse yerel literatür açısından kavram karışıklığına yol açmaması adına aynı zamanda geri gönderilmeden ziyade kalıcı oldukları düşünüldüğünden bu çalışmada kavram ayrımına gidilmemiş ve “*mülteci*” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada “*mülteci*” ve “*göçmen*” ifadeleri birbirinin yerine kullanılmıştır.

1.2. ULUSAL MEVZUAT

Uluslararası alanda, uluslararası göç düzenlemeleri için en geniş kapsamlı sözleşme, ülkemizin de tarafı olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi’dir. Bu sözleşme özellikle sığınmacı ve mülteci sınıfında yer alan göçmenlerin hukuksal varlıkları hakkında önemli normlar içermektedir. Cenevre Sözleşmesi’ne göre;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişi” mülteci olarak tanınmaktadır.

Ülkemiz, Cenevre Sözleşmesi’ne “coğrafi sınırlama” ilkesini esas olarak taraf olmuştur. Böylelikle ülkemize Avrupa’dan herhangi mücbir bir sebeple göç edenler

mülteci olarak tanınmakta, bunların dışında kalan ülkelerden gelenlere ise geçici ikamet imkânı sağlamaktadır.

Cenevre Sözleşmesi'nde geri gönderilmeme konusunda oldukça baskın ifadeler yer alır. Dolayısıyla ülkemiz Avrupa menşeli olmayan göçmenler üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar ev sahipliği yapmaktadır.

Bu husus, ülkemizde 2013 yılında çıkarılan “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*” ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanun mülteciler ve dolayısı ile yabancı ülkelerden göç edenlerin hukuksal düzenlemesi ile ilgili olarak çıkarılmış olup kanunun 63. maddesinde mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirmek şartıyla Türkiye’de ikametlerine izin verilmiş, hukuksal statü bağlamında ise “*şartlı mülteci*” ya da “*ikincil koruma*” statüsü sahibi olarak tanımlanmıştır (Nizam ve Gül, 2017: 1386).

Bilindiği üzere ülkemiz bulunduğu coğrafya itibari ile Avrupa ve Asya arasında jeopolitik önemi son derece fazla olan bir geçiş köprüsü rolü üstlenmektedir. Ayrıca Türkiye’ye komşu olduğu ülkeler incelendiğinde, sürekli iç karışıklıkların, savaşların, devrimlerin vs. yaşanmakta olduğu görülmektedir. Bu durumda, anılan sebeplerden dolayı, ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların sığınmak için en çok tercih ettikleri ülke Türkiye olmaktadır. Mülteciler genellikle ülkemizi transit ülke olarak tercih ediyor olsalar da Türkiye’de kalıp şartlı mülteci olarak yaşamlarını sürdürenlerin sayısı da bir hayli yüksektir.

Sınırlarımızda meydana gelebilecek güvenlik hususlarının düzenlenmesi maksadıyla 1988 yılında 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun doğu ve güney doğu sınırlarımızı koruma ve güvenliğini sağlamak ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı’nı görevlendirmiş, deniz sınırlarımızı koruma ve güvenliğini sağlama görevini ise Sahil Güvenlik Komutanlığı’na tevdi etmiştir. Sınır ve gümrük kapılarında ise bu görev İç İşleri Bakanlığı’na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Müsteşarlığı’na ait birimlerce yürütülmektedir.

Türkiye, BM Sınır Aşan Örgütlü Suçlar İle Mücadele Sözleşmesi ve Göçmen Kaçakçılığı İle İnsan Ticareti’ne İlişkin Ek Protokolleri’ni 2000 yılında imzalamıştır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Yasa Tasarısı 27 Mart 2003 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 6 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu iki anlaşma

çerçevesinde gerekli yasal düzenlemeler yapılmış ve ilgili birimlerce önlemler alınmaya başlanmıştır.

İltica mevzuatı ile ilgili 2011 yılında gerçekleşen ilerlemelerden biri de, İçişleri Bakanlığı'nın "1994/6169 Sayılı Yönetmeliğin Yetki Devri" konulu genelgesidir. 13 Temmuz 2011 tarihinde yayınlanan genelgeye göre, "mülteci ve sığınmacı statü belirleme yetkisi" 7 ilde valiliklere devredilmektedir. Böylece Adana, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kırklareli ve Kayseri valilikleri, sığınma başvurularına ilişkin karar verme yetkisine sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra, 1 Ekim 2011 tarihinde başlayan pilot uygulamayla, Atatürk Havalimanı Sınır Geçiş Noktasında yapılacak sığınma başvurularında İstanbul Valiliği karar verici olmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2011: 2-3).

1.3. TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA GÖÇ İSTATİSTİKLERİ

Ülkemiz coğrafi konumu nedeni ile tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de göçler için vazgeçilmez bir durak olarak görülmektedir. Güneyinde Suriye ve Irak, Doğusunda İran ve ötesinde Afganistan, Kuzeyinde Rusya, ve batısında Avrupa ile sınırları olan ülkemiz uzun yıllar boyunca uluslararası göçlerde transit ülke konumunda yer almıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendi ülkesinden diğer ülkelere göç vermiş ve diğer ülkelerden gelen göçmenler için geçici bir konak statüsünde olan ülkemiz son yıllarda göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Böylece, alınan göçler nedeni ile başta iktisadi alanda olmak üzere, sosyal ve kültürel alanlarda da birçok olumlu ve olumsuz değişim gözlenmektedir.

Alanında en önemli merkez olarak kabul edilen IOM (*International Organization for Migration, Uluslararası Göç Örgütü*), 2000 yılından itibaren dünya genelinde yaşanan göç hadiselerinin daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli istatistiki raporlar yayınlamaktadır. 2018 yılında dokuzuncusu yayınlanan rapor hâlihazırdaki en güncel bilgilerin yer aldığı rapor olarak değerlendirilmektedir. Raporda yer verilen istatistiklere göre 2015 yılında kendi ülkesi içerisinde göç edenlerin sayısı 740 milyon kişi olarak belirtilmiştir. 2000 yılında dünya genelindeki uluslararası göçmenlerin sayısı 172 milyon olarak tespit edilmiştir. Bu oran dünya nüfusunun %2.8'ine tekabül etmektedir. 2015 yılında ise dünya genelindeki tüm göçmenlerin sayısının 243 milyona ulaştığı ve bu oranın dünya nüfusunun % 3.3'üne tekabül etmekte olduğu

belirtilmiştir. Oldukça yüksek olarak değerlendirilen bu artış trendi, geçmiş yılları da kapsayacak şekilde Tablo.1 ve Şekil.1’de açıkça görülmektedir. Tablodan da görüleceği üzere göçmenlerin sayısı son 45 yıl içerisinde yaklaşık dört kat artış göstermiştir (IOM, 2018: 15).

Tablo 1: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayıları ve Dünya Nüfusuna Oranı

Yıl	Göçmen Sayısı	Göçmen Sayısının Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1970	84.460.125	2,3
1975	90.368.010	2,2
1980	101.983.149	2,3
1985	113.206.691	2,3
1990	152.563.212	2,9
1995	160.801.752	2,8
2000	172.703.309	2,8
2005	191.269.100	2,9
2010	221.714.243	3,2
2015	243.700.236	3,3

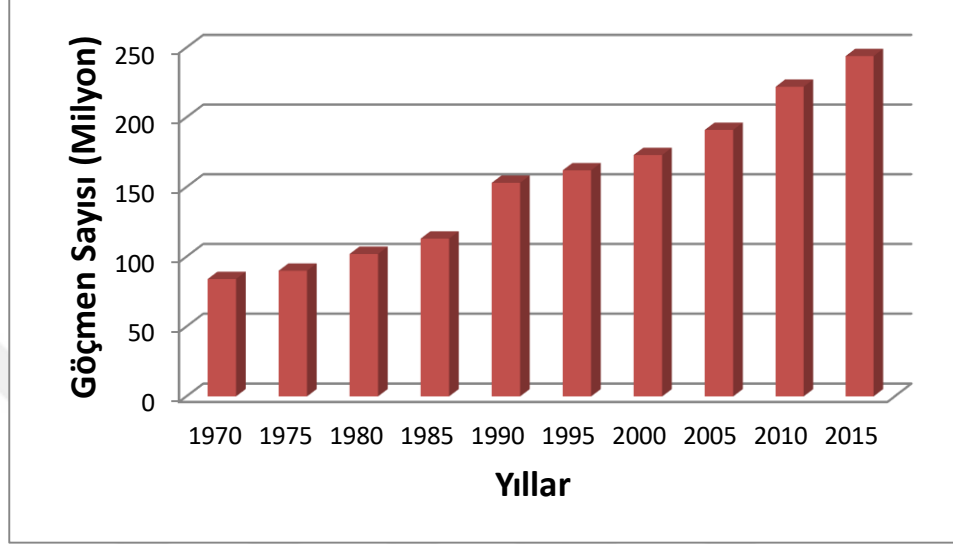
Kaynak: IOM, 2018.*World Migration Report 2018*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, (United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) tarafından hazırlanmıştır).

Yine IOM verilerine göre 2015 yılında göç edenlerin %72’si çalışma yaşı olan 20 ile 64 yaş arasındadır. Göç edenlerin %52’si erkek ve %48’i de kadındır. Göç edenlerden %62’sinin Avrupa ülkelerini tercih etmiş olduğu takiben en çok göçü Kuzey Amerika’nın almış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca göçmenler tarafından hedef ülke olarak değerlendirilmiş olan ilk üç ülkenin ABD, Almanya ve Rusya Federasyonu olduğu görülmüştür. Türkiye bu sıralamada Ürdün’ün arkasından 19. sıradadır.

Görüldüğü üzere, diğer gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında ülkemiz göçmenler için halen hedef ülke olmaktan daha çok, transit ülke olarak değerlendirilmektedir. Raporda ilgi çekici bir diğer unsur ise göçmenlerin çoğunluk olarak Hindistan, Meksika ve Rusya Federasyonu kaynaklı olmasıdır. Suriye ise kaynak ülke sıralamasında Filipinlerin ardından 9. sıradadır. Hedef ülkelerin ekonomik durumları

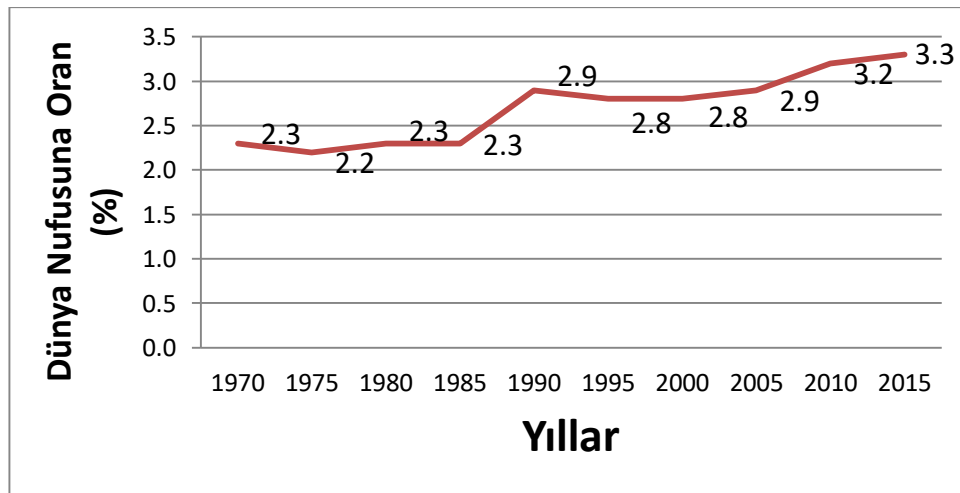
değerlendirildiğinde her üç göçmenden ikisinin gelişmiş ülkeleri tercih etmekte olduğu görülmektedir (IOM, 2018: 15).

Şekil 1: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayıları

Kaynak: IOM, 2018 *World Migration Report 2018*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, (United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) verilerine istinaden yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 2: 1970 ile 2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayılarının Dünya Nüfusuna Oranı

Kaynak: IOM, 2018. *World Migration Report 2018*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, (United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) verilerine istinaden yazar tarafından hazırlanmıştır).

Yukarıda verilen istatistikler göz önünde bulundurulduğunda uluslararası göçler için gerçekleştirilen özet değerlendirmeler aşağıda maddeler halinde listelenmiştir (GAV, 2018):

- Genel olarak, uluslararası göçmen sayısı son 45 yılda ciddi düzeyde artmıştır.
- 2015 yılında doğduğu ülkeden başka bir ülkede yaşayan 244 milyon insan bulunmaktadır. Bu sayı; 1990'dan (153 milyon) neredeyse 100 milyon, 1970'ten (84 milyon) ise yaklaşık 3 kat daha fazladır.
- Uluslararası göçmen nüfusu dünya çapında artmıştır; bu sayı dünya nüfusuna oranlandığında sabit kaldığı gözlemlenmektedir.
- 2015'te yaklaşık 244 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, her 30 kişiden birinin göçmen olduğuna işaret etmektedir.
- Avrupa ve Asya, 2015 yılında yaklaşık 75 milyon göçmene ev sahipliği yapmıştır (dünyadaki toplam uluslararası göçmen nüfusunun yüzde 62'si).
- Uluslararası göçmenlerin payı Asya ve Afrika'da (her biri yüzde 1,7 olmak üzere) ve Latin Amerika'da (yüzde 1,5) nispeten azdır.
- Asya, 2000 ile 2015 yılları arasında göçmen nüfusundaki büyümenin en fazla olduğu bölgeyi oluşturmaktadır (yüzde 50'nin üzerinde - yaklaşık 25 milyon insan).
- ABD, 1970 yılından bu yana uluslararası göçmenlerin hedef ülkesi olmuştur. O zamandan beri, ülkede ikamet eden yabancıların sayısı neredeyse dört katına çıkmıştır (1970'te 12 milyondan az, 2015'te 46,6 milyon).
- Almanya; 2005 yılından 2015'e kadar bakıldığında, 12 milyondan fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yaparak en yüksek ikinci hedef ülke olmuştur.

Ülkemiz özellikle son yıllarda artan bir ivme ile özellikle komşu ülkelerden düzensiz göç almaktadır. Bunun nedenleri dört ana bileşende gruplanabilmektedir: Bunlar,

- Komşu ülkelerde yaşanan iç çatışmalar,

- Türkiye'nin doğu ile batı arasında geçişe uygun coğrafi konumu,
- Türkiye'nin Avrupa'ya komşu olması,
- Türkiye'nin komşu ülkelere oranla iyi çalışma şartları sunması, olarak sıralanır (Deniz, 2014: 184-185).

Son yıllarda ülkemize giriş yapan yabancı sayısında kademeli olarak bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 2006 yılında yaklaşık 19 milyon olan bu rakam 2015 yılında yaklaşık 35 milyon ve 2016 yılında ise 25 milyon olarak ölçülmüştür. Özellikle turistik amaçlarla gerçekleştirilen bu girişlerdeki menşe ülkelerden birinci sırada Rusya Federasyonu, ikinci sırada Almanya ve üçüncü sırada ise İran yer almaktadır. Her ne kadar bu rakamlar ülkemizdeki göçmen sayılarını yansıtıyor olmasa da, ülkemizin son yıllarda bir cazibe merkezi olarak değerlendiriliyor olması açısından anlamlıdır. Bununla birlikte 2005 ile 2016 yılları arasında ülkemize ikamet izinleri için başvuranların sayısı yaklaşık 3,3 milyon civarındadır. Söz konusu başvurularda Irak ve Suriye kökenlilerin başı çektiği görülmektedir (KIZILAY, 2017: 4).

1.3.1. Kaynak lke Türkiye

Türkiye'nin kaynak ülke olarak g vermesinde 1960'lı yıllarda günümüz AB ülkelerine olan göçler bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. 1960-1968 yılları arasında öncelikle Almanya olmak üzere Türklerin Hollanda, Belçika, Avusturya, Fransa, İsveç, İsviçre ve Danimarka'ya yoğun bir g hareketi olduğu bilinmektedir. Bu dönemde işçi olarak çalışmak üzere bu ülkelere göç eden işçilerin sayısı yaklaşık 775.000'dir. İlerleyen süreçte bu g dalgası artarak devam etmiştir (Yıldırımğlu, 2005:6-7).

Almanya,Türkiye kaynaklı glerde bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Almanya'ya göç edenlerin sayısı 1980 yılında 1.462.000, 1990 yılında 1.695.000 ve 2000 yılında 2 milyona ulaşmış olduğu bilinmektedir. Başlarda sadece geçici işçi (Gastarbeiter) olarak değerlendirilen Türk göçmenlerin 1970'li yıllarda evlilik, ocuk sahibi olma, işçilikten işveren konumuna yükselerek kendi akrabalarını Almanya'ya getirtmeleri, vs. gibi nedenlerden ötürü geçici işçilik kalıcı vatandaşlığa kadar uzanan bir sürece evrilmiştir. Böylelikle Türkiye, başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa

genelinde en çok göç veren ülkelerden bir tanesi olma konumuna yükselmiştir (Deniz, 2014: 187).

1980’li yıllardan sonra Avrupa genelinde, dış ülkelere işçi alımı politikasından vazgeçilmiş ve bu nedenle bu ülkelere olan göç sayısı oldukça düşmüştür. Bu nedenle söz konusu yıllarda Türkiye’den Suudi Arabistan, Libya, Ürdün vb. Arap ülkelerine göçler hızlanmıştır. 1990’lı yıllarda ise Eski Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte göçler Rusya ve Türk Cumhuriyetlerine doğru gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde Türkiye’den AB ülkelerine yapılan iltica başvurularında da ciddi artışların olduğu görülmektedir. BMMYK verilerine göre 1997 ile 2002 yılları arasında AB’ye aday ülkeler içerisinde AB üyesi ülkelere iltica başvurusu sayısında Türkiye 23.389 başvuru ile ilk sırada yer almıştır. Türkiye’den iltica edenlerin Almanya ve Fransa’dan sonra en fazla tercih ettikleri ülke olan İngiltere’ye 1997 – 2000 yılları arasında kaçak giriş yapanlar arasında Türkler, 17.000 kişi ile Hindistanlı ve Pakistanlıların ardından 3. sırada yer almıştır (Koçak ve Terzi, 2012:174).

1.3.2. Transit Ülke Türkiye

Türkiye’nin transit ülke olarak değerlendirilmesinde iki temel olduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerden ilki, özellikle Doğu ve Orta Asya menşeli göçmenlerin yasa dışı yollarla ve göçmen kaçakçılığı organizasyonlarını kullanarak AB ülkelerine doğru geçiş yapabilmek için Türkiye’yi bir geçiş alanı olarak kullanmalarındır. İkinci neden ise göçmenlerin, bulundukları ülkelerde yaşadıkları ekonomik sıkıntılar nedeni ile Türkiye’de kayıt dışı sektörde çalışıp belirli bir birikim yaptıktan sonra kendi ülkelerine veya başka bir ülkeye geçiş yapabilmek için kullanmalarındır. Her iki durumda da ülkemizin transit ülke olarak kullanılması eskiden olduğu gibi günümüzde de oldukça yaygın olarak gözlenmiş/gözlenmektedir (Deniz, 2014: 188).

Yasa dışı göçmenlerin ülkesel dağılımlarına bakıldığında Türkiye’nin özellikle Doğu – Batı yönlü bir göç akışına ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Batı devletlerinin sınır geçişlerinde uyguladığı sıkı denetimler nedeni ile bu ülkelere kaçak yollardan giriş yapmak isteyen göçmenler, Ortadoğu, Asya ve Balkanlar arasındaki coğrafi

konumu ile Türkiye'yi Batı'ya yönelik göç akımlarında temel geçiş noktalarından/koridorlarından biri olarak kullanmaktadır. Türkiye'nin konumu itibari ile İran'da gerçekleşen devrim sonrasında 1979 ile 1987 yılları arasında çok sayıda İran menşeli göçmenin Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ve Kuzey Amerika'ya geçiş sağladığı bilinmektedir.

Özellikle 1990'larda sayıları artan ve İtalya kıyılarına yanaşan göçmen dolu teknelerle medyaya da yansıyan yasadışı göç konusunda Türkiye hem kaynak hem de geçiş ülkesi olarak gündeme gelmiştir. Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmak isteyen göçmenlerin öncelikli hedefi Ege Denizi'nden Yunanistan'a ve oradan İtalya, Almanya, Fransa, Kanada, İsviçre gibi ülkelere ulaşmak olmuştur. Ayrıca, 2000'li yılların başlarında başta Somali olmak üzere birçok Afrika kökenlinin AB ülkelerine geçiş için Türkiye'yi yoğun olarak kullanmış oldukları görülmüştür (İçduygu, 2005: 6-7; Deniz, 2014: 190). Günümüzde ise Suriyelilerin sayısı çoğunluktadır.

1.3.3. Hedef Ülke Türkiye

Türkiye, tarihsel süreçte göç veren bir ülke olduğu kadar transit ülke olarak da değerlendirilmiştir. Bununla birlikte özellikle 1980'li yıllardan itibaren ülkemiz göç alan bir ülke konumuna yükselmiştir. Dolayısıyla hedef ülke olarak Türkiye'nin bulunduğu göçleri Cumhuriyet döneminden 1980'li yıllara ve 1980'li yıllardan günümüze şeklinde değerlendirmek yerindedir. Cumhuriyetin ilanından 1980'li yıllara kadar olan süreçte ülkemiz genellikle Türk kökenli göçlere ev sahipliği yapmış, 1980 sonrasında ise çoğunlukla yabancı kökenli göçmenler tarafından gerçekleştirilen göçlere ev sahipliği yapmıştır/yapmaktadır.

Cumhuriyet dönemi öncesinde, Anadolu'nun demografik yapısına etki eden Türkiye hedefli en önemli göç hareketi 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı-Rus savaşlarının Osmanlı İmparatorluğu aleyhine neticelenmesi ve aynı süreçte Dağıstanlı Şeyh Şamil'in Ruslara mağlup olmasını takiben Kafkasya Kökenli Müslüman Çerkezlerin 1864 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç etmeleri ile neticelenen göçlerdir. Milyonlarca insanın yer aldığı bu göç hareketi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiş ve göç edenlerin sayısı yaklaşık 20.000'e ulaşmıştır.

1990'lı yıllara kadar Gürcistan, Kıbrıs, Yugoslavya, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya kaynaklı göçlerin gerçekleştiği görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından 1990'lı yıllara kadar ülkemize olan göçlerin sayısı 1,2 milyonu aşmıştır. Bununla birlikte özellikle 1930'lu yıllarda ve İkinci Dünya Savaşı döneminde ülkemize iltica eden Alman, Filistinli ve Türkistanlıların sayısı da oldukça fazladır (Deniz, 2014: 194).

1990'lı yılların başında Türkiye'ye gerçekleşen diğer önemli göç dalgası, özellikle Karadeniz kıyısındaki kentlere ve İstanbul'a BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) vatandaşlarınca yapılmıştır. Bu göçler ile gelen BDT vatandaşları, İstanbul merkezli genellikle küçük çaplı bavul (mekik) ticaretinde ve eğlence-fuğu sektöründe yığılma göstermiştir. Göç eden kadınların çoğunluğunun temelde eğlence (gece kulüpleri)-fuğu sektörü içerisinde bakıcılık, gündelik temizlik, sekreterlik ve turizm (rehberlik) gibi iş sahalarında çalışmaya başlaması, Türkiye'de önemli sosyal olaylara ve sorunlara neden olmuştur.

Ancak alınan yasal önlemler ile konu çözüme kavuşmuştur. 1990 - 2000 yılları arasında ne kadar BDT vatandaşının Türkiye'ye göç ettiği sürekli kaçak giriş - çıkış yapımları, bir şekilde ülkede saklanmayı başarabilmeleri /zorlanmaları gibi nedenlerden dolayı tam olarak bilinmemektedir. Göç eden gruplar içerisinde özellikle Ruslar zaman içerisinde Antalya, İstanbul ve İzmir'i bir yaşam yeri olarak seçmeye başlamıştır (Deniz, 2014: 197).

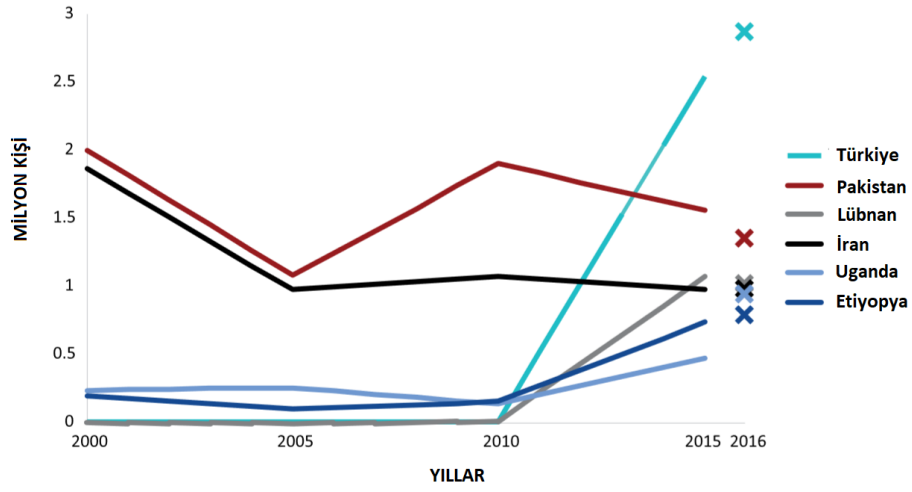
1.3.4. Suriyeli Mülteciler ve Türkiye

Toplam 911 km uzunluğunda sınırimız olan Suriye'de 2011 yılından itibaren yaşanan iç çatışmaların sonucu olarak, 2014 yılında yaklaşık 2,2 milyon Suriyeli mültecinin ülkesini terk ettiği belirlenmiştir. 1 Nisan 2019 tarihi itibarı ile bu sayı yaklaşık 13 milyona ulaşmıştır. Suriye'yi takiben en çok göç veren ülkeler sırası ile Afganistan, Sudan ve Somali'dir. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişiden oluşan Suriyelinin sınırdan geçişi ile başlayan mülteci akını süreç içinde ciddi oranlarda artış göstermiştir fakat 2017 yılından itibaren göç hareketlerinde ve buna bağlı olarak göçmen sayılarında önemi ölçüde düşüş yaşanmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 30 Haziran 2017 tarihli Türkiye

istatistiklerine göre, 136 bin Afganistanlı, 134 bin Iraklı, 32 bin İranlı, 4 bin Somalili, 9 bin diğer uyruklara sahip mülteci Türkiye’de üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için beklemektedir. (Nizam ve Gül, 2017: 1386; United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2019a).

2016 yılı verilerine göre Suriye menşeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler arasında Türkiye, birinci sıradadır. Suriyeli mültecilere en çok ev sahipliği yapan ilk 6 ülke Şekil 3’te gösterilmiştir. Şekilden de anlaşılabileceği üzere Türkiye’de bulunan mülteci sayısı 2016 yılı itibarı ile 3 milyon civarındadır. 2018 yılı itibarıyla bu rakam yaklaşık 3,5 milyona ulaşmıştır. 2019 yılında ise Türkiye’deki toplam Suriyeli mülteci sayısı 3.606,200 olarak belirlenmiştir. 2019 yılında Lübnan’da 938.000, Ürdün’de 660.000, Irak’ta 253.000 ve Mısır’da 132.000 Suriyeli mültecinin yaşadığı belirtilmiştir. Suriyeli mültecilerin, coğrafi ve kültürel komşularına olan göç adetleri Şekil 3 (b)’de ifade edilmektedir. Şekilden de görülebileceği üzere Suriyeli mülteciler hedef ülke olarak Türkiye’ye göç etmeyi tercih etmiştir. Suriyeli mülteciler ile birlikte Afganistan mültecilerinin toplam sayıları sayısı tüm dünyada bulunan mültecilerin üçte birini oluşturmaktadır (IOM, 2018: 34; UNHCR, 2019a).

Şekil 3: Suriyeli Mültecilere Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

(a) 2000 ile 2016 Yılları Arasında Türkiye, Pakistan, Lübnan, İran, Uganda ve Etiyopya'daki Mülteci Sayıları

(b) 2019 Yılı İtibarıyla Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak Ve Mısır'daki Mülteci Sayılarının Ölçekli Olarak Gösterimi

Kaynak: IOM, 2018: 34, *World Migration Report 2018*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf; UNHCR, 2019a, *Total Persons of Concern by Country of Asylum*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

Türkiye'nin krize yönelik insani politikası diğer bölge ülkelerinin politikaları ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin Suriyelilere yönelik oldukça müsamahakâr ve insani olarak yaklaşmakta olduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen organizasyon ve fonlama çalışmaları açısından da çeşitli farklılıklar olduğu görülmektedir. Türkiye insani politikasını büyük ölçüde kendi öz kaynaklarını kullanarak büyük bir maliyetin altına girerken, diğer bölge ülkeleri büyük ölçüde dışarıdan gelen fonlarla bu politikaları uygulamaya çalışmaktadırlar (Pirinççi, 2018:56).

2016 yılı itibarıyla Türkiye ve Orta Doğu ülkeleri tüm dünya genelindeki mültecilerin %45'ini barındırmaktadır. Özellikle Suriye'den ayrılan göçmenlerin komşu ülkelere iltica etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Türkiye'nin ardından Suriye'nin diğer komşuları olan Lübnan ve Ürdün en çok göç alan Orta Doğu ülkelerindendir. Buna karşılık alınan göçün nüfusa oranına göre en vahim durum Lübnan'da yaşanmaktadır. Lübnan'da her altı kişiden biri Suriye kökenlidir. Ürdün'de bu oran her on bir kişide bir kişi, Türkiye'de ise her 28 kişiden bir kişi olarak ölçülmüştür.

Özellikle Türkiye'de bulunan birçok Suriyelinin Avrupa'ya kaçak yollardan giriş yaptığı bilinmektedir. Özellikle Yunan adalarını kaçak giriş olarak kullanan Suriyeli göçmenlerin toplam sayısının 2016 yılında yaklaşık 850.000 civarında olduğu bilinmektedir.

Avrupa açısından değerlendirildiğinde AB ülkelerine kaçak geçişte ülkemiz 5. sırada tercih edilen bir geçiş koridorudur. Kaçak geçişlerin en çok Rusya Federasyonu, Ukrayna, Kazakistan, Polonya ve Türkiye üzerinden gerçekleşmekte olduğu görülmüştür. Hedef ülke olarak ise en çok Almanya ve Fransa tercih edilmiştir. Ülkemiz üzerinden gerçekleşen göçlerde ise en yoğun olarak tercih edilen hedef ülke Almanya olmuştur.

Gerek Suriyeli mültecilerin gerekse diğer menşe ülke mensubu Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi transit ülke olarak değerlendirerek Avrupa'ya geçiş yapmış olan mültecilerin çoğunlukla Yunanistan'a deniz yolu ile geçiş yapmış oldukları ve bu sayısında bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. 2017 yılında Yunanistan'a ulaşan göçmen sayısı yaklaşık 35.000 iken 2018 yılında bu sayı 50.000'e ulaşmıştır. Göçmenlerin en çok tercih ettikleri ayrılış noktalarından olarak en çok Gökçeada, Ayvacık, Ayvalık, Dikili, Çeşme, Seferihisar, Menderes, Kuşadası, Didim, Bodrum ve Marmaris'i tercih ettikleri görülmüştür (IOM, 2019).

Bununla birlikte özellikle 2015 ile 2016 yılları arasında, Türkiye üzerinden Ege Denizi - Doğu Akdeniz - Batı Balkanlar güzergâhının kullanımında sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Bu duruma, kaçakçılık organizatörleri ile özellikle akıllı telefonlar ve bu telefonlarda kullanılan uygulamalar üzerinden kolaylıkla haberleşilebilmesi oldukça etkili olmaktadır (IOM, 2018: 65).

Suriyeli mültecilerin ülkemizdeki yerleşimi ve mültecilerin nitelikleri, gerek devlet kuruluşları gerekse akademik birçok çalışma kapsamında incelenmiştir.

Örneğin, 2019 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde yayınlanmış olan, Türkiye’deki göç hareketliliğinin incelendiği bir analiz çalışmasında, göçmenlerin, yaş, cinsiyet, menşe alanı, eğitim düzeyi, iş durumu, rotadaki ana geçiş noktaları, yolculuk maliyetleri ve nedenleri konularında önemli bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu çalışma ülkemizdeki Suriyeli göçmenlerin profilini ortaya koyması açısından oldukça değerli bilgiler içermektedir (IOM, 2019). IOM (2019) ile birlikte bazı çalışmalarda tespit edilmiş olan bazı önemli bulgular aşağıda maddeler halinde listelenmiştir (AFAD, 2017: 9-10; GAV, 2018: 2-4; IOM, 2018: 234; Pirinççi, 2018: 46-48; TEPAV, 2019: 10-12; GİGM, 2019; UNHCR, 2019a):

Suriyeli mültecilerin %96’sı ülkelerinden ayrılıp Türkiye’ye doğru göçleri esnasında hedef ülkelerinin Türkiye olduğunu düşünmüştür. Ayrıca, hâlihazırdaki Suriyeli mültecilerin sadece %31’inin ülkelerine geri dönmeyi düşündükleri tespit edilmiştir. Geri dönmeyi düşünenlerin tamamına yakının Suriye Arap Cumhuriyeti’nden ayrıldıkları bölgeye dönmek istedikleri görülmüştür.

- Türkiye’de bulunan toplam Suriyeli mültecilerin yaklaşık %98’inin Türk yetkililerce kayıt altına alındığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla kayıtsız göçmen sayısının %2 civarında olduğu görülmüştür.
- Suriyeli mültecilerin %2’sinin çocuk, %46’sının yetişkin kadın ve %52’sinin ise yetişkin erkeklerden oluştuğu, ayrıca mültecilerin yaş ortalamalarının 26 ile 36 aralığında bulunduğu görülmüştür.
- Suriyeli yetişkin erkek göçmenlerin %72’si, kadınların ise %75’i evlidir. Evli çiftlerin yarısı çocuk sahibidir ve çocuk sahibi göçmenlerin %80’i ülkeye çocukları ile birlikte gelmiştir. Kadınların %15’i ve erkeklerin ise sadece %1’i boşanmış/dul bireylerdir.
- Eğitim durumlarına göre Suriyeli mültecilerin %14’ü herhangi bir eğitim almamış, %45’i ilkokul mezunu, %32’sinin lise ve yaklaşık %9’unun ise üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Suriye Arap Cumhuriyeti’nde çocukların %31’inin hiç okula gitmedikleri, %30’unun iki yıldan fazla bir süre ve %20’sinin ise 1-2 yıl arasında okuduğu tespit edilmiştir.
- Genel olarak Suriyeli mültecilerin %42’sinin ülkelerinden ayrıldıkları sırada işsiz olduğu saptanmıştır. Kadın mültecilerin ülkelerinden

ayrılma sırasında işsiz olma oranları ise %79 gibi oldukça yüksek bir orandır. Türkiye'ye göç etmeden önce Suriye'de herhangi bir işte çalışıyor olan göçmenlerin %30'u uzmanlık gerektiren el işlerinde, %18'inin zanaat ve ticaret işlerinde, %17'sinin günöbirlük basit işlerde, geri kalan azınlık bir grubun ise öğretmenlik, yöneticilik, teknikerlik vb. gibi daha üst segmentte olan işlerde çalışmış oldukları belirlenmiştir. Söz konusu işlerin %20'sinin ise inşaat sektörüne ait işler olduğu tespit edilmiştir.

- Suriyeli mültecilerin, göç için en çok Türkiye'yi tercih ettikleri görölmektedir. Bunun temel nedenleri arasında Suriye'deki iç karışıklıkların daha yoğun olarak Suriye'nin kuzeyinde gerçekleşmiş olması gösterilmiştir.
- Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilerin yaklaşık yarısı Halep bölgesinden, %26'sı İdlib'den ve geri kalanlar ise Suriye Arap Cumhuriyeti'nin diğör vilayetlerinden göç etmiştir.
- Suriyeli mültecilerin tamamına yakını ölkemize direkt olarak Suriye'den giriş yapmıştır ve mültecilerin yarısına yakınının Türkiye içinde, ilk yerleşimlerinden farklı olan başka şehirlere göç ettikleri tespit edilmiştir.
- Yapılan tespitlere göre, Türkiye'ye göç etmek her bir Suriyeli'ye 1.000 \$ maliyet yüklemiştir. Çoğunlukla göçmenlerin bu maliyeti peşin olarak, bazılarının ise mallarını satmak suretiyle karşıladığı belirlenmiştir.
- Yerel nüfusa oranla Suriyeli nüfusun en yoğun bulunduğu iller Kilis, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Mardin ve Adana olarak sıralanmaktadır. Mültecilerin en az oranla yaşadıkları iller ise Bayburt, Erzincan, Iğdır, Tunceli ve Ordu olarak tespit edilmiştir.
- Ulusal ve yerel basında Suriyeli göçmenler ile ilgili haberlere sıklıkla rastlanmaktadır. Yazılı basında genel olarak mültecilerin sayısının artışına paralel olarak, mültecilerle ve Suriyelilerle ilgili haberlerin sayısında da yıllar içerisinde artış yaşandığı tespit edilmiştir. Özellikle yerel haberler incelendiğinde mültecilerin “mağdur” olarak

değerlendirildiği, bu mültecilere yardım edilmesi gerektiği şeklindeki görüşlere yoğunlaşmaktadır. Ayrıca yerel medyanın Suriyelilere yönelik ilgisinin duygusal bir zeminde olup yardım dağıtımı gibi konulara yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

- Ulusal basında Suriyeli mülteciler için yapılan haber başlıklarında “Suriyeli” kelimesine en çok eşlik eden kelimelerin “çocuk”, “mülteci”, “kadın”, ve “genç” olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, “Suriyeli” kelimesinden önce en çok kullanılan kelimeler incelendiğinde ise “milyon”, “yaşındaki”, “yakalandı”, “yaralı” gibi kelimeler öne çıkmaktadır. Her ne kadar bazı çalışmalar, Suriyelilerin haberlerde çoğunlukla negatif içeriklerle sunulduğuna yönelik bulgular paylaşılsa da Türkiye’de Suriyelilerle ilgili yapılan haber başlıklarında genel olarak suç gibi kavramlardan ziyade çocuk ve kadın gibi kelimeler etrafında daha mağdur bir kitleyi temsil eden haberlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

1.4. SURİYELİ MÜLTECİLERİN GÖÇ YOLLARI VE KURUMLARLA İLETİŞİM

Bu bölüm, yukarıda da belirtildiği üzere varolan Suriyeli mülteciler kapsamlı çalışmaların azlığından ötürü, sahada sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ile uygulamada edinilen tecrübelerin çalışmaya derinlik katması ve literatüre eklenmesi amacıyla yazılmıştır. Uygulamada olan çalışmaların paylaşılması, gelecekte akademi – sivil toplum ortaklığı üzerinden yapılacak olan işbirliklerine pozitif katkı sunacağı bir gerçektir.

1.4.1. Göç Yolları

2011 yılında Suriye’de iç karışıklığın başlamasından beri, Türkiye düzenli olarak legal ya da illegal yollardan göç almaya devam etmiştir. Göç yollarını belirleme aşamasına gelindiğinde bunu iki kategori halinde incelemek gerekmektedir; legal

yollar ve illegal yollar. Belirtilen yöntemler ise kendi içinde çeşitli alt kategorilere ayrılmaktadır.

Şekil 4: Suriyeli Mültecilerin Göç Yolları

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018.

BMMYK'ya göre; 2011 yılından itibaren Türkiye üzerinden Avrupa'ya 850 bin civarında göç gerçekleşmiştir. Yukarıda belirtilen haritadan da anlaşılabileceği üzere; Suriyeli mülteciler Türkiye'ye öncelikli olarak sınır bölgesinden yaya olarak gelmişlerdir. Ülkemizdeki toplam 3,6 milyon Suriyelinin yaklaşık 1,5 milyonu Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamaktadır.

Ülkemizden Avrupa ve ülke içi olmak üzere 2 yönlü gerçekleştirilen göç dalgasının hangi güzergâh üzerinde gerçekleştiğini haritadan görebilmekteyiz. Güneydoğu Anadolu bölgesinden başlayan hareketlerle; Adana, Mersin, Konya, Ankara ve İstanbul olmak üzere göçlerin geçtiği yerleşim yerleri ve aynı zamanda o bölgelerde yaşanan yerleşmeleri de kapsamaktadır.

Avrupa Birliği ile imzalanan AB-Türkiye mülteci anlaşması kapsamında, özellikle deniz yolu ile kaçak devam eden göç dalgasında belirgin bir azalma gerçekleşmiştir. İzmir bölgesinin haritada mavi renk alıyor olması, bu göç yollarının çeşitliğini göstermektedir.

Ülkemize sınırdan giriş yapan Suriyelilerin ülke içi göç yönlenmesini oluşturan sebepler; iş olanakları, Avrupa sınırına daha yakın olma, hizmet ve yaşam kalitesinin giderek yükselmesi ve sanayileşme ile tarımsal gelir avantajları olarak ortaya çıkmaktadır.

Göçlerin birçok temel sebebi ve sonucu olduğu gibi, göç yollarının belirlenmesinde de mevcut hedef alınan bölgelere erişim için de değişken koşullu olmak üzere farklı sebepler bulunabilmektedir. Ülkemizde bulunan mülteci nüfusunun yaklaşık yarısının yalnız belirli illere dağılmış olması, o bölgelerdeki hizmet imkânlarını da kısıtlı hale getirmiştir. Bunun ve hedeflenen illerdeki fırsatların sonucu olarak; ülke içi ve dışı olmak üzere göç yolları haritada belirtildiği gibi olmuştur.

1.4.2. Kurumlarla İletişim

Mülteci olarak yeni bir ülkeye doğru oluşan göç dalgalarının birçok çarpan etkisi bulunmaktadır. Yoğunluğun yaşandığı koşullar altında, ülkeler, lokal-ulusal-uluslararası sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve yerel halkların oluşturdukları refleksler, krizden etkilenen insanların yoksunluklarını azaltmak üzerine kurgulanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki bileşenler vasıtasıyla; Türkiye örneklemini ve gelişimi aktarılacaktır.¹

1.4.2.1. İnsani Yardım Programlarının Gelişimi

2012 yılı itibariyle başlayan göç dalgasıyla beraber; hem Türkiye Cumhuriyeti, hem sivil toplum kuruluşları hem de yerel halk farklı kanallardan hep birlikte çalışmaya başlamışlardır.

İnsani yardım programları devlet kurumlarının ihtiyaç duyduğu alanlar üzerinde var olan eksiklikleri gidermek üzere kurgulanmıştır. Programlamanın BM kaynaklarına göre 2 temel aşaması bulunmaktadır;

- * Acil Durum Yönetimi (Emergency Response)
- * Mülteci ve Kalkınma Odaklı Çalışmalar

Türkiye’de insani yardım konularındaki ilk çalışmalar Acil Durum Yönetimi adı altında Devlet, Birleşmiş Milletler Ajansları ve Sivil Toplum kuruluşlarının ortaklaşa çabalarıyla 2017 yılı başına kadar bu kapsamda devam ettirilmiştir. Bu

¹ Mülteci konusu hala yaşayan ve değişken olan bir olgu olduğu için, konuların her birinin ayrı birer tez konusu olduğu unutulmadan, kapsayıcı bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

kapsamda, ilgili kuruluşlar aşağıdaki programları geliştirerek yoksulluk ve yoksunlukla mücadele kapsamında çalışmalar gerçekleştirmişler;

❖ Acil Durum Yönetimi

➤ Nakit Yardımı Çalışmaları

- 2013-2014 yıllarında aktiflik kazanıp, 2017 yılında Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Yardımı programı başlayıncaya kadar, Sivil Toplum Kuruluşları aracılığıyla özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Sivil Toplum Kuruluşları tarafından ve kamplarda BM ile Kızılay tarafından gerçekleştirilmiştir. Ailelerin maddi durumuna göre belirlenen seçimlerle yıllar içinde 50 TL ile 80 TL arasındaki kişi başı tutarlarda ailelere yardımlar gerçekleştirilmiştir. Günümüzde SUY programı dahilinde ailelere kişi başı 120 TRY ücret ödenmektedir.
- Türkiye’de mevcut Aylık Yemek Kartı sistemine benzer olarak nakit yardımı konusundaki çalışmalar benzerlik göstermektedir.

➤ Gıda, Kıyafet vb. Ayni Yardım Çalışmaları

Bu kapsamda kuruluşlar göç dalgasının yaşandığı bölgelerde; temel ihtiyaçların anlık karşılanması için çeşitli yardımları koli paketleri halinde dağıtmışlardır. Bu tür yardımlar, oluşan göç dalgalarının şehirlere yayılmaya başlaması ile giderek azalmıştır.

➤ Yerinde Erişim ve Vaka Yönetimi Çalışmaları

Bu program kapsamında mültecilere yönelik olarak anlık ihtiyaçların (sağlık, ilaç, medikal cihaz gibi) karşılanması ve yerinde erişim programıyla mültecilerin uyum süreçlerinin kısaltılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Suriyelilere hizmetlere erişim ve yasal haklar konusunda insanlara çeşitli bilgilendirmeler gerçekleştirilmiştir.

❖ Mülteci ve Kalkınma Odaklı Çalışmalar

➤ Emek için Nakit Çalışmaları

Suriyelilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için “Balık Tutmayı Öğretmek” deyiminin gerçek hayatta vücut bulmasıdır. Bu kapsamda ilgili illerde belediyeler, kamu kurumları ve STK’lar aracılığı ile ülkemizdeki İŞKUR geçici hizmet alımına benzer çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

➤ Eğitim için Nakit Çalışmaları

Bu kapsamda, MEB Hayat Boyu Öğrenme programları ve modülleri dahilinde, Suriyeli mültecilere yönelik olarak mesleki eğitim konusunda farklı çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

➤ Barınma ve Hijyen Çalışmaları

Suriyeli mültecilerin kiracı olduğu ve ev sahiplerinin Türk vatandaşı olduğu bileşeninde; sosyal uyumu desteklemek amacıyla çeşitli iyileştirme ve toplumsal alan iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda belirtilen konularda ülkemizde hali hazırda birçok kurum ve kuruluş çalışmaktadır. Bunları özetle şöyle listeleyebiliriz;

Tablo 2: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları

BM	Uluslararası STK	Ulusal STK
UNHCR	ACTED	Hayata Destek Derneği
UNDP	Danimarka Mülteci Konseyi	SGDD-ASAM
ILO	CONCERN	YUVA
IOM	Global Communities	IHH
UNICEF	KIZILAY	MSYD-ASRA
UNFPA	Save The Children	Dünya Doktorları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda belirtilen kurumlar, ülkemizde faaliyet gösterenlerin tamamı olmamakla birlikte, çeşitliliği gösterme açısından belirtilmiştir.

1.4.2.2. Yasal Yükümlölükler / Devlet Tarafından Verilen Hizmetler

Suriyelilerin kayıt işlemleri 81 ilde İl Göç İdaresi Müdürlükleri bünyesinde bulunan kayıt merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Mevcut halde GİGM'lerin Türkiye'de toplam 208 kayıt merkezi bulunmaktadır. Başlangıçta, sınırdan ülkemize giren kişilerin işlemleri sınırlarda yapılmak üzere Geçici Koruma altına alınmışlardır.

Günümüzde; bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından verilen hizmetler; yurda giriş ve kayıt, tercüme hizmetleri, bilgilendirme faaliyetleri, adli yardım hizmetleri, barınma ve sağlık hizmetlerinden oluşmaktadır.

1.4.2.3. Sosyal Uyum Yardımları (SUY) – KızılayKART

SUY programı, Kızılay ve WFP (Dünya Gıda Programı)'nin birlikte koordine ettikleri Avrupa Birliği – İnsani Yardım ve Sivil Koruma Birimi (ECHO) - tarafından fonlanan bir çalışmadır. Bu program, Türkiye'de yaşamakta olan geçici koruma kapsamında bulunan kişilerden yaklaşık 1,4 milyonunun ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak gerçekleştirilmektedir.

Programa uygunluk kriterini karşılayan kişiler, HalkBank tarafından sağlanan altyapıyı kullanan KIZILAYKART aracılığı ile ayda kişi başı 120 TL olmak üzere yardım almaktadırlar. Örneğin; beş kişilik bir ailenin program kapsamındaki aylık geliri 600 TL'dir.

2019 yılı itibariyle üçüncü. yılını yaşamakta olan bu programa başvuruların temel kriterleri; GİGM'den alınacak 99'la başlayan bir kimlik kartı, nüfus müdürlüğüne yapılması gereken adres kaydı, SYDV ve Kızılay merkezleri aracılığı ile başvuru ve program tarafından belirtilen kriterlere uygunluk olarak belirtilmiştir.

Detayları yukarıda belirtilen SUYprogramının bu bölümde özellikle bahsedilmiş olmasının sebepleri; toplumda sosyal entegrasyonu desteklemesi, yoksunlu yaşayan ailelere destek olması, insanca yaşamın minimum kriterlerini karşılamak için çalışması ve dünya üzerinde uygulanan en büyük bütçeli ve en katma değerli nakit destek programı olmasıdır.

1.5. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN TİCARİ FAALİYETLERİ VE ÇALIŞMA İZİNLERİ

1.5.1. Ticari Faaliyetleri

Krizin başlamasından itibaren, yukarıda haritada belirtilen göç yolları bağlamında, ülkemize gelen Suriyeliler ticari faaliyetlerine de devam etmişlerdir. Bazıları ülke şartlarında yeni faaliyetlere başlamışken bazıları Suriye içinde olan üretim faaliyetlerini ülkemize taşımıştır.

Tablo 3: En Fazla İhracat Yapan İller / Türkiye

Şehir	2014	2015	Değişim
İstanbul	67.860	59.452	-12.4%
Bursa	12.752	11.668	-8.5%
Kocaeli	12.303	11.117	-9.6%
İzmir	9.269	7.995	-13.7%
Ankara	7.521	6.716	-10.7%
Gaziantep	6.637	6.270	-5.5%
Manisa	4.329	3.916	-9.5%
Denizli	2.986	2.523	-15.5%
Sakarya	2.592	1.922	-25.9%
Hatay	2.063	1.793	-13.1%
TOPLAM	128.312	113.372	-11.6%

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odası, 2017.

Yukarıdaki tablonun da verdiği verilere göre; göç yollarının yoğunluk noktasına paralel olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi üzerinden başlayan girişler; ilk beş ilimizin bulunduğu alana göre yayılarak devam etmiştir. Günümüzde, İstanbul halen 500.000 üzerindeki kişi sayısı ile, en fazla Suriyeli’yi misafir eden il konumunda bulunmaktadır.

Tablo 4: Suriye'ye En Fazla İhracat Yapan İller / Türkiye

Şehir	2005	2010	2015	Değişim (2010-2015)
Gaziantep	41.685	120.271	405.800	237%
Hatay	42.843	107.038	226.202	111%
İstanbul	153.333	441.219	162.810	-63%
Mersin	-	17.171	122.110	611%
Adana	34.317	37.526	66.101	76%
Şanlıurfa	-	80.840	49.393	-39%
Ankara	26.601	203.334	47.321	-77%
Karaman	27	2.002	42.376	2017%
Mardin	53	14.851	40.652	174%
Kilis	696	18.467	31.602	71%
TOPLAM	1074.779	1042.719	1194.367	-26%

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odası, 2017.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere; Suriyeli misafirlerin öncelikli tercih ettiği iller arasında İstanbul hariç; Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz bölgesi illeri ön plana çıkmıştır.

Ayrıca; savaşın başlaması ile birlikte krizin bir ölçüde ticaret fırsatına dönüştüğünü görebilmekteyiz. Örneğin; Gaziantep'in 2010 yılında olan rakamı ile 2015 yılında olan rakamı arasındaki fark yaklaşık 3,5 katıdır. Bu sonuçta; yalnız Türk ihracatçıların ulaştığı rakamsal başarıdan ziyade, bölgede kurulan ya da mevcut faaliyetlerini bu illerimize taşıyan Suriyeli firmaların etkisinin de olduğu anlaşılmaktadır.

Faaliyetlerin ve ticaret hacminin yıllık ortalama %10 oranında arttığını belirten Gaziantep Sanayi Odası yetkilileri ayrıca yayınladığı bir diğer veride, Türkiye'de kurulan yabancı sermayeli şirketlerde Suriye kökenlilerin en yakına olan farkının 5 kat seviyeye ulaştığını belirtmişlerdir.

Tablo 5: Türkiye’de Kurulan Yabancı Şirketlerin Dağılımı(2017 yılı itibariyle)

Ülkeler	Türkiye Şirket Sayıları	Türkiye Yabancı Sermaye Toplamı(TL)
Suriye	1.599	233.521.182
Almanya	330	44.507.390
Irak	304	63.170.159
İran	286	27.540.726
Libya	211	25.593.684
S.Arabistan	197	66.984.760
Azerbaycan	169	51.145.247
Rusya	127	9.481.140
Mısır	120	12.284.320
Hollanda	696	21.796.660
TOPLAM	4039	556.025,268

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odası, 2017.

Günümüzde, Suriyelilerin kurdukları şirketlerin toplam sermaye bedeli 235 milyon TL’nin de üzerine çıkmıştır.

1.5.2. Çalışma İzinleri

Türkiye’de bulunan yabancıların çalışma izinleri belirli bir işleyişle devam ederken, Suriyeliler için bu durum şu şekilde işlemektedir:

❖ Geçici Koruma Kimlik Sahibi olan Suriyeliler

Ülkemizde bulunan Suriyelilerin, çalışma izni alabilmesi için, eğer oturma izinleri bulunmuyorsa, geçici koruma kimlik kartına başvuru yapmaları zorunludur. Kaydın gerçekleştirildiği şehirde yaşama zorunluluğu bulunup, başvuru tarihinden en az 6 ay gibi bir zaman geçmesi şartı bulunmaktadır.

- Geçici koruma belgesinin, yabancı tanıtma belgesinin, yabancı kimlik numarasının olması;
- En az 6 ay geçici koruma kapsamında Türkiye’de ikamet etmesi,

- Geçici koruma kaydına göre ikamet hakkı verilen ilde çalışmak için başvuru yapılması,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvuru öncesi ön izin alınması gereken mesleklerde çalışacak olan Suriye vatandaşının ön izin belgesini almış olması,
- Başka bir işverenin yanında çalışmaya izin veren çalışma izninin olmaması, ya da başvuru yapacak olan Suriye vatandaşının sonuçlanmayan bir başvurusunun olmaması,
- İşyerinde çalışacak olan Suriye vatandaşı sayısının, aynı işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmemesi,

Ayrıca, birçok yabancı uyruklu kişiler için yasaklandığı gibi; Suriyeliler için yasaklanan meslekler ise; dış tabipliği, dişçilik, ebelik, hastabakıcılık, eczacılık, veterinerlik, hastane müdürlüğü, avukatlık, noterlik, güvenlik görevlisi ve gümrük müşavirliği olarak açıklanmıştır.

1.5.3. Pratikte Karşılaşılan Temel Zorluklar

2011 yılından itibaren ülkemize başlayan Suriyeli göçü, toplum üzerinden başlamak üzere ekonomik, eğitim, sağlık gibi birçok temel alanda pozitif ve beraberinde negatif etkiler de yaratmıştır.

Bu bölümde, ülkemizde yaşayan Suriyeli mültecilerin sosyal yaşamda karşılaştıkları temel sorunları özetle belirteceğiz.

i. Dil Problemi

Ülkemizde ortalama yaklaşık 5 yıldır bulunan Suriyeli mültecilerin dil konusundaki gelişimleri henüz istenilen seviyeye gelememiştir. Bu kapsamda; Türkiye Cumhuriyeti Ombudsmanlık'ın yayınladığı Suriyeliler Özel Raporuna göre; artık temel bir problem olan dil konusunun çözülmesi için, devlet, sivil toplum ve özel sektörün birlikte yoğunlaştırılmış bir çaba göstermesi gerektiği tavsiye edilmiştir.

ii. Çalışma İzinleri

Yukarıda belirtilen koşullarda Suriyeli misafirlerin çalışma izni çıkartarak faaliyet gösterebilmesi, böyle kalabalık bir grup için gerçekçi olmaktan çıkmıştır. Geçen yıl 27.30 kişinin çalışma izni alabildiği durumda, 4 milyonluk bir nüfusun geçimi sağlayacak faaliyetleri yürütebilmesi olanaksız olmaktadır. Mevcut koşulların ışığında; bu sonuçlar kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretlendirmeyi de ortaya çıkarmaktadır.

iii. İş Fırsatları

Yaklaşık olarak 2000 civarında kayıtlı Suriyeli firmanın bulunduğu ülkemizde; Suriyeli mültecilerin oluşturduğu iş fırsatları iki koldan faaliyet göstermektedir; Yasal statüsünü Türk ortaklık ile tamamlayanlar, Yasal statüsünü kendileri sağlayanlar ve kayıt dışı olarak faaliyet gösterenler. Özellikle hizmet sektöründe yoğunlaşmaya devam eden bu çalışmalar, mültecilerin kullanımına ülkelerinde alışkanlık gösterdiği ürünlerin tedarikini sağlayarak, belirli bölgelerde getto'lar oluşturmaya başlamış bulunmaktadır. Ülkemizdeki mevcut ekonomik koşullar ve çalışma izinlerinin çıkartılması zorluğu; Suriyeli mültecilerin kayıtlı iş ağına katılımlarını zorlaştırmaktadır.

iv. Barınma Koşulları - Enflasyon

Dil sorununa takiben ve ülke koşullarındaki yasal hakları hakkında bilgi eksikliğinin bir sonucu olarak; Suriyeli mültecilerin yaklaşık %85'i kira kontratı dahi imzalamadan barınmalarını sağlamaktadırlar. Mevcut şehirlerin nüfuslarına ek olarak gelen mülteci sayısının da eklenmesiyle; şehirlerde ciddi oranda kira enflasyonları oluşmaktadır.

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan birçok yerleşim bölgesinde, kötü koşullardaki ev ve dükkân-depo'lardan bozma evler değerinin en az 3 katı bedellerle kiraya verilmeye devam etmektedir.²

² Suriyeli mültecilerin, yasa gereği vatandaş olmadan konut edinme hakkı bulunmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİLERİN GÖÇ EDİLEN ÜLKE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Göç olgusu özellikle son yarım asırda dünya genelinde ülkelerin gündeminde yer almaktadır. Göçteki artış beraberinde getirdiği ekonomik etkilerin özellikle AB ve OECD ülkelerinde sıklıkla tartışılmakta olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde göçün dünya genelinde, ülkeler üzerindeki ekonomik etkileri değerlendirilmiştir.

2.1. KONAK ÜLKELERDE EKONOMİK ETKİLER

Günümüzde uluslararası göç, kıtalar arası gerçekleşen ve neredeyse dünyanın tüm ülkelerini etkileyen bir olgudur. Ülkemizde her ne kadar ilgili literatür uluslararası göçlerin genellikle doğudan batıya doğru gerçekleşmekte olduğu anlayışını sıklıkla vurgulanıyor olsa da, güneyden kuzeye doğru olan (Afrika'dan-Avrupa'ya ve Güney Amerika'dan Kuzey Amerika'ya) göçlerin oranı doğudan batıya doğru olan göçler kadar fazladır. Şekil 5'te gösterildiği üzere dünya genelinde göçlerin en sık olarak Asya'dan Asya'ya olarak gerçekleşmekte olduğu görülmektedir.

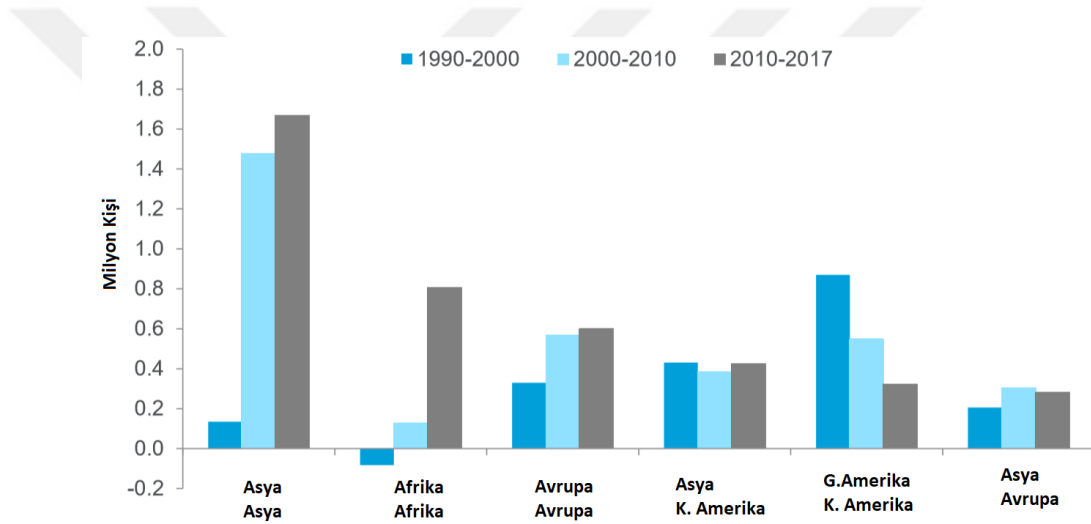
Diğer kıtalar arası göçler ile kıyaslandığında Asya'dan Avrupa'ya doğru olan akış ise diğer göç hareketlerine göre daha sınırlı olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca son yıllarda Afrika'dan Avrupa'ya göç hareketlerinin arttığı ve yine son yıllarda özellikle ABD'de alınan yasal tedbirler nedeni ile Güney Amerika'dan Kuzey Amerika'ya olan göçlerin sayısının nispeten azalmakta olduğu görülmektedir.

Esasen 2017 yılı itibarı ile tüm dünyadaki göçmenlerin %60'ı Asya'da (80 milyon kişi) veya Avrupa'da (78 milyon kişi) bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülke olarak ABD ve Kanada birlikte 58 milyon göçmen barındırmaktadır. Afrika kıtasındaki göçmen sayısı ise yaklaşık 25 milyon civarındadır. Şekil 5'te gösterildiği üzere, özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren 2017 yılına kadar olan süreçte, Türkiye'nin de içlerinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler arasındaki göç hareketlerinde görünür bir artış gerçekleşmiştir. Öyle ki günümüzde OECD ülkelerindeki toplam istihdamın, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte %10-30 arasında

göçmenler tarafından karşılandığı görülmektedir. Bu rakam 1960'lı yıllarda %5 civarındadır (Citi, 2018: 29).

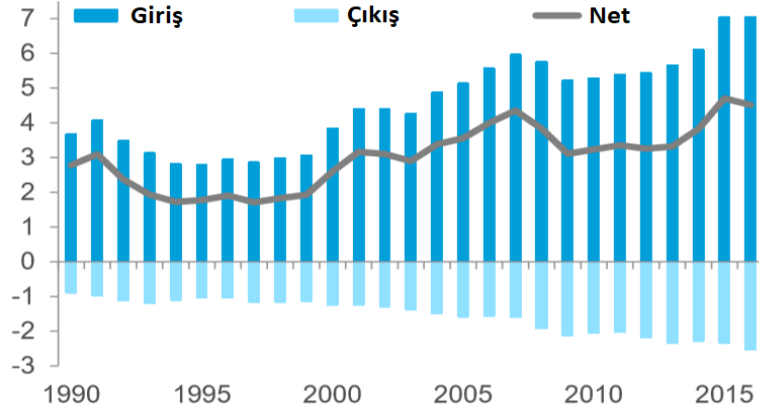
Göçmenler arasında nitelikli işgücünün toplam işgücü içerisindeki oranının 2000'li yıllara kıyasla %70 oranında artış gösterdiği bildirilmiştir. Bununla birlikte, genel görüşün tersine göçmenlerin konak ülke ekonomilerine oldukça önemli katkılar yapmakta olduğu belirtilmektedir. Dolayısı ile uluslararası göçlerin ülkelerde kültürel etkisinin yanında ekonomik büyüme sağlaması nedeni ile özellikle iktisat çevrelerinde olumlu olarak değerlendirilmekte olduğu görülmektedir (Nathan, 2014: 1).

Şekil 5: Kıtalar Arası Göç Hareketleri 1990-2017

Kaynak: Citi, 2018: 26. <https://www.citivelocity.com/citigps/migration-and-the-economy/>

Şekil 6: OECD Ülkelerine Doğru Olan, OECD Ülkelerinden Diğer Ülkelere Doğru Olan ve Net Göç Hareketleri 1990-2015

Kaynak: Citi, 2018: 26. <https://www.citivelocity.com/citigps/migration-and-the-economy/>

Göçlerin ülke ekonomilerine olan etkilerini incelenmesinde göz önünde bulundurulması gereken en önemli husus, göçün ekonomik etkisinin zamana ve yere göre değişmesi ve yine göçün zaman içerisinde bazen yararlı veya bazen zararlı olabileceği gerçeğidir (Borjas, 1995:5). Diğer bir ifadeyle göçmen kabulü bazı ülkelerde bazı zaman diliminde olumlu olarak karşılanabilmekte ve desteklenmekte iken bazı zamanlarda bunun tam tersi yaklaşımlar izlenmektedir. Örneğin, 20. yüzyılın başlarında ABD’de ve 1960’lı yıllarda Avrupa’da ve özellikle Almanya’da dış ülkelere işçi göçü talep edilmiş ve göçler desteklenmiştir. Buna karşılık son yıllarda özellikle ABD ve Almanya’da uluslararası göçün engellenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Son zamanlarda göç hareketliliklerinde meydana gelen büyüme göz önüne alındığında, göçün ülkelerin büyümeleri üzerindeki etkisi “makro kritik” bir politika konusu olmaya başlamıştır. Konunun bu ekseninde değerlendirilmemesi ve göçe sadece siyasi bir perspektiften bakılması ise göç hareketlerinin bütünüyle anlaşılmasında bir engel teşkil etmektedir. Geleneksel olarak göçün büyümeye olan etkisi konak ülkeler açısından bir işçi pazarı olarak değerlendirilmiştir. Bu etkilerin başlıcaları ise:

- Göçün toplam istihdama etkisi,
- Çalışma yaşı nüfus oranları,
- Yerel işgücü piyasası etkileri,

olarak sıralanmaktadır. Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda ise genelde göçmenlerin üretkenliği de dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, işçi başına beşeri ve fiziksel sermaye ve toplam faktör verimliliği de incelenmektedir incelenmektedir (Nathan, 2014: 10). Dolayısı ile göçlerin ülkelerin ekonomik kazançlarına olan etkisinin ortaya konulmasında söz konusu unsurların bütünüyle ele alınmasında yarar vardır.

Göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine ilişkin bütünsel bir bakış açısı gerçekleştirmek için üç farklı kategorideki etmenler göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlardan ilki, zaman etkenidir ve göçün kısa dönem ve uzun dönem etkenleri ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İkinci grup kategori ise ölçektir. Buna göre göçlerin gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) olan etkisi, kişi başına olan etkisi ve işçi başına olan etkisi olarak sıralanabilmektedir. Üçüncü grup etki ise göçmenlerin yeterlilikleri ve beceri seviyeleridir (Citi,2018:29). Bu kategorik etmenler bütüncül olarak değerlendirildiğinde, göçlerin AB ülkelerinde ekonomik anlamda olumlu katkıları olduğu ve AB'nin büyümesine katkıda bulunduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya ve İngiltere için göçlerin 1990 yılında son bulmuş olması varsayıldığında, bu ülkelerin GSYH rakamlarında sırasıyla 155 milyar Avro ve 175 milyar Sterlin düşüş gerçekleşirdi. Benzer durum ABD için de geçerlidir (Citi, 2018:30).

1990'lı yıllardan itibaren öncelikle Balkan ülkelerinden ardından Afrika ve Asya'dan Avrupa'ya doğru olan göçlerin etkileri başta Almanya olmak üzere tüm AB ülkelerinde görülmeye başlanmıştır. Göçlerde yaşanan artış ile birlikte AB genelinde bir kota sistemi ihdas edilmiştir. Göçmenlerin AB ülkelerine eşit olarak dağıtılmasını öngören bu sistem, özellikle doğu Avrupa ülkeleri tarafından eleştirilmiş ve 2017 yılında kota sistemi, göçmenlerin kabulünü gönüllük esasına göre işletilen bir sistem ile değiştirmiştir. Buna göre kabul edilen her göçmen için konak ülkeye 10.000 Avro destek yapılması karara bağlanmıştır (Edo, Ragot, Rapoport, Sardoschau ve Steinmayr, 2018: 2).

Göç hareketlerinin gerek AB ülkelerine gerekse ABD'ye olan olumlu etkenlerinin üç temel sebebi olduğu değerlendirilmektedir. Bu sebepler aşağıda kısaca açıklanmıştır:

- **Birinci sebep,** göçmenlerin ülke çalışanlarına kıyasla nispeten çok daha genç yaşta olmaları nedeni ile GSYH değerlerine olumlu katkı sağlamalarıdır. Ayrıca göçmenlerin, konak ülkelerin yerel halkının tercih etmediği işlerde büyük bir gönüllülükle ve verimli bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Bu durum ülke istihdamının milli hasıllara olan katkısını güçlendirmektedir.
- **İkinci sebep,** göçün insan sermayesi seviyelerini artırarak işçi başına üretimin artmasına katkıda bulunmasıdır. Hızla artan sayıda yetenekli göçmen, yüksek insan sermayesine doğrudan ve artan bir katkıda bulunmuştur. Ayrıca, vasıfsız göçmenler çoğu zaman yerli yönetimler arasında insan sermayesine yatırım yapma teşviklerini artırarak dolaylı katkılarda bulunmuştur.
- **Üçüncü sebep,** göçün inovasyon oranlarını ve toplam faktör verimliliği artışını destekleyen bir unsur olmasıdır. Buna karşılık bu etkinin bölgesel olduğu ve genele teşkil edilemeyeceği düşünülmektedir.

Ülkemizde ise göçün genel olarak ülke ekonomisine olumsuz olarak etki etmekte olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu çalışmalardan bazıları bir sonraki bölümde ayrıntısı ile incelenmiştir.

2.2. EKONOMİK ETKİLERİN DAYANDIĞI VARSAYIMLAR

Göçün ev sahibi ülkenin işgücü piyasasına etkisi, işgücü ekonomisinin klasik teorilerinde gösterilmektedir. Göçün, klasik teorilere göre yerlilerin ücret ve istihdam seviyeleri üzerinde olası olumsuz etkileri olmasına rağmen, göçün konak ülkenin beceri düzeylerini ve genel refahını arttırmada önemli rol oynayabileceği değerlendirilmektedir (Borjas, 2002: 448).

Esasen, göçün istihdama, ücretlere ve diğer ekonomik hususlara etkisi, göçmenlerin özelliklerine ve yeteneklerinin mevcut işçilerin becerilerini ne ölçüde tamamladığına bağlıdır. Ayrıca göçmenlerin miktarı, kamu hizmetlerine katılmaları, yaşları ve istihdam gelirleri, konak ülkelerin kamu maliyelerine katılım oranını önemli ölçüde etkilemektedir (McGuinness ve Hawkins, 2016: 3).

Göçlerin, işsizlik ve reel ücret ortamında etkileri üzerinde yapılan analiz çalışmasının kurucuları Harris ve Todaro (1970) olarak kabul edilmektedir. Çalışmalarında, göçlerin muhtemelen genel istihdam seviyesi üzerinde olumsuz bir

etkiye sahip olacağını, zira işçilerin bu bölgelerdeki işsizlik oranı yüksek olsa bile, yüksek ücretler nedeniyle belirli bölgelere göç etmeye ikna edilebileceklerini kabul etmişlerdir.

Buna karşılık Borjas (1994) pazar fonksiyonunun ideal olarak şekillendiğini savunmuştur. Buna göre, göçmenler tarafından üretilen mallarının bir göçmen fazlalığı durumunda göçmenlerin kazançları tarafından tüketilmediği görülür. Benzer şekilde Fromentin (2013) tarafından gerçekleştirilen ekonometrik bir analiz sonucunda ise göçmenlik ve işsizlik arasında istatistiksel bir bağlantı olduğu, ayrıca göçmen sayılarındaki net artış ile işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Uzun vadede ise göçmen sayısındaki değişimlerin işsizlik üzerinde olumsuz etkileri mevcuttur.

Uluslararası emek hareketliliği teorisi, işçilerin kendi ülkelerinden, daha yüksek ücret elde etmek maksadı ile göç etmekte olduklarını kabul eder. Bu durum, daha az sayıda işçi arzı nedeniyle kaynak ülkedeki ücretlerin artmasına ve işçi arzındaki artış nedeniyle yabancı ülkelerdeki ücretlerde daralmaya neden olacaktır. Bu durum, özellikle düşük vasıflı işçiler için geçerlidir, çünkü vasıflı emek kıtlığının bir sonucu olarak, herhangi bir zamanda göç eden vasıfsız insan sayısı daha fazladır (Alhamad, 2014: 1).

Arz tarafında, işgücü piyasasında artan göç nedeniyle işgücü arzındaki artış, göçmenler arasındaki işler için rekabetin artmasına neden olacak ve bu durum, göçmenler için pazar ücretini azaltacaktır. Sonuç olarak, yerel işgücü piyasasında yerliler ve göçmenler arasındaki rekabet, yerlilerin gelirlerinde bir daralma oluşturacaktır (Feridun, 2005: 353).Öte yandan, göçmen sayısındaki artış, ev sahibi ülkede nitelikli işgücü sıkıntısı yaşanması durumunda yerel işçiler için ücretlerin artmasına neden olabilmektedir. Bu durumda, göçmenler ve yerli işçiler iki farklı iş piyasasında istihdam edilmektedir ve bunlar üretimdeki tamamlayıcı girdilerdir ve emek talebindeki artış, yerli işçiler için daha yüksek ücretlere yol açmaktadır. Göçmen ve yerli işçiler, üretimde tamamlayıcı olduklarında ise yabancı işçi girişi yerli işçilerin verimliliğini artırmaktadır.

Talep tarafındaki bakış açısına göre göç olgusu, mal piyasasında hem talep hem de arz yönlü etkilere sahiptir. Göçmenler mal ve hizmet talep ederler ve böylelikle

göçmenlerin mal ve hizmet talep artışını tetiklediği görülür. Bu da en nihayetinde, emek talebinde bir artışa neden olur (Borjas, 1999: 1698).

Standart ekonomik modellere göre, göçün işgücü piyasasını etkileyebileceği temel mekanizma işçi sayısını artırmaktır. Bu artış, işgücü verimliliğini olumsuz yönde etkileyen, işçi başına düşen fiziksel sermaye seviyesini mekanik olarak azaltma etkisine sahiptir. Bu nedenle, göçmenlerin işgücü arzındaki artışa cevaben, işçilerin ortalama ücretleri bu nedenle azalır. Ekonomideki sermaye stokunun sabit olması varsayımı, bu sonuçların gözlenmesinde etkilidir.

Teorik bir bakış açısı elde edebilmek maksadı ile göçmenlerin uzun vadede ve kısa vadede elde ettikleri gelirlerin incelenmesi gerekir. Uzun vadede, şirketler artan işçi sayısına sermaye birikimi yoluyla cevap vermektedir. Bunun nedeni, ücretteki düşüş ve istihdamdaki artışın, tamamlayıcı faktör olan sermayeye getiriye arttırmasıdır. Sermayeyi daha üretken hale getirerek ve sermayenin sahiplerinin gelirlerini artırarak göçmenler, sermayenin yurt içinde birikmesinde önemli rol oynayabilir. Sermaye stokundaki artış, emek verimliliğini ve emek talebini arttırmakta, böylece emek arz şokunun yarattığı ilk zararlar asgari seviyeye indirgenebilmektedir. Her ne kadar sermaye-emek oranı ve ortalama ücret uzun vadede restore edilse de, düşük vasıflı işçilerin nispi ücreti göç öncesi seviyesine geri dönmemektedir. Standart ekonomik teori bu nedenle göçün beceri grupları arasındaki ücretlerin yapısı üzerinde kalıcı bir etkisi olacağını öngörmektedir (Edo vd., 2018: 4).

2.3. EKONOMİK ETKİLERİN MODELLENMESİ

Son yıllarda önerilen çeşitli modeller, göçün konak ülke ekonomisi ve işgücü piyasası etkileri konusundaki anlayışın açıklığa kavuşturulması maksadı ile konu hakkında bir önceki bölümde sunulan teorik çerçeveyi genişletmiştir. Genel olarak bu modeller işgücü piyasalarının, göreceli ücretlerde kalıcı bir değişiklik yaşamadan kısa süre içerisinde ücretlerde kalıcı değişiklikler yaşanmadan göç ile ortaya çıkan işgücü fazlalığını tamamen emebildiğini göstermektedir. Buna karşılık göçün ücret ve istihdamı etkileyebileceği tüm potansiyel kanallar göz önüne alındığında, mutlak doğru sonuçlar veren modellemelerin geliştirilmesi oldukça zordur. Bu nedenle, genel

olarak deneysel çalışmalara ve bu çalışmalar sonucu elde edilen verilere ihtiyaç duyulur (Edo vd, 2018:4).

Göçün işgücü piyasası etkileri üzerine deneysel çalışmaların iki ana ailesi vardır bunlar:

- i. Yapısal çalışmalar
 - ii. Yapısal olmayan çalışmalar
- olarak nitelendirilirler (Edo vd, 2018:4).

Yapısal yöntemler, göç nedeniyle emek arzındaki değişikliklerin yerlilerin maaşları üzerindeki etkisini simüle etmek için teorik ilişkiler kurar. Herhangi bir simülasyon uygulamasından önce ise üretim işlevini tanımlamak, bir dizi beceri grubu seçmek ve birbirleriyle ve sermaye ile nasıl etkileşime girdiklerini tanımlamak gerekir. Borjas (2003), göçün ücret etkisi analizinde bu tür bir çerçeve kullanarak önemli bir katkı sağlamıştır.

Yapısal yöntemler birçok ülke için uygulanmıştır. Bunlara örnek olarak, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İngiltere, ABD ve İsviçre için gerçekleştirilen çalışmalar verilebilir. Söz konusu çalışmaların ortak amacı ise son on yılda göçmen girişinden kaynaklanan yerliler için ücret değişikliklerini ölçmektir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan iki önemli netice belirtilmiştir. Bunlardan ilki: uzun vadede (sermaye göçün neden olduğu emek arz şokuna tamamen uyum sağladıktan sonra), göçün yerel ücretler üzerindeki ortalama etkisi, yerli halk ve göçmenler arasındaki ikame derecesine bağlı olarak ya olumludur ya da yok denecek kadar düşüktür. İkinci sonuç olarak ise, eğer benzer eğitim ve deneyime sahip göçmenler ve yerliler, kusurlu ikame ediciler ise (örneğin, dil becerisi farklılıklarından dolayı), göçün yerli işçilerin ortalama ücretleri üzerinde bir miktar olumlu etkisi olduğu görülebilmektedir (Edo vd, 2018:5).

Yapısal olmayan yöntemler, göçmenlerin yerel işgücü piyasaları üzerindeki etkilerini araştırmak için sınırlı sayıda coğrafi alanda (yani şehirler, eyaletler, bölgeler) kümelenme eğiliminde olduğu gerçeğinden yararlanmaktadır. Bu çalışmalar, göçmen nüfusunun yüksek ve düşük olduğu bölgelerdeki ücret veya istihdam seviyelerindeki değişiklikleri karşılaştırmakta ve bazı alanları diğerlerinden daha çekici kılan çeşitli faktörleri kontrol etmektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin gelişen ekonomilerin bulunduğu coğrafi bölgelerde kümelenme eğiliminde olduğu görülür. Bu nedenle,

ekonomik olanakları yüksek bölgelerde yaşayan daha fazla sayıda göçmen ve ekonomik olanakları düşük olan bölgelerde yaşayan daha az sayıda göçmen gözlemlenebilir.

Göçmenler ağırlıklı olarak en yüksek ücretin sağlandığı alanlara yerleşirlerse, göçün ve yerel ekonomik fırsatların arasında sahte bir pozitif korelasyon yaratacaktır. Bu nedenle, göçün daha yüksek ücretlere veya daha iyi istihdam seviyelerine neden olduğu anlamını çıkarmak pek gerçekçi olmayacaktır. Bu sorun, göçmen girişlerinde ücretler veya maaşları etkileyen diğer faktörler tarafından belirlenmeyen alanlar arasındaki değişimi yalıtmak için bir araçsal değişken kullanılarak ele alınmasını gerektirir. Bu sorunla başa çıkmanın başka bir yolu da, ekonomik kaygılarla tahrik edilmeyen (ekonomistlerin doğal bir deney dediği şey) göçmenlikte büyük, ani ve beklenmedik bir artıştan yararlanmaktır.

Doğal deneylerin temel avantajı, siyasi göçmenlerin sık sık yer kararlarını ekonomik olmayan faktörlere dayandırması ve yüksek ücretli hedeflerin seçiminden kaynaklanan önyargıları azaltmasıdır. Bununla birlikte, Peri (2016) tarafından belirtildiği gibi, bu göç tipi nadirdir ve muhtemelen yüksek gelirli ülkelere tipik göç modellerini temsil etmemektedir. Bu tip göçler daha yavaş ve daha öngörülebilir oranlarda ortaya çıkarlar ve büyük ölçüde ekonomik motivasyonlar tarafından yönlendirilirler. Sonuç olarak, bu tip göçler genellikle uygun tedbirlerin alınması için daha az zaman sağlar. Bu bölümlerden elde edilen kısa süreli etkiler, bu nedenle beklenenden daha büyük olabilir (Edo vd, 2018:5).

Göçmenlerin işgücü piyasasının etkisi hakkındaki kapsamlı literatüre kıyasla, göçle kamu maliyesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar (özellikle Avrupa ülkeleri nezdinde) oldukça yeni sayılabilir. Bunun temel nedeni ise, göçmenlerin ödedikleri vergi ve aldıkları sosyal yardımlar hakkında güvenilir veri eksikliğidir. Esasen cevap aranan temel problem,

“Göç, birçok Avrupalı ülkede yaşlanan nüfus ve işgücü arzındaki sektörel kutluklar ile ilgili ekonomik ve demografik sorunlara bir çözüm mü? Yoksa, göçmenlerin kamu gelirlerine sınırlı katkılarından dolayı, sosyal harcamalara ek bir baskı uygulayarak ülkelerin mali dengeleri için bir risk olarak görülebilir mi?”

sorusudur. Bu soruya yanıt vermek maksadı ile gerçekleştirilen çalışmalarda üç farklı metodolojinin kullanılmakta olduğu görülür. Bu metodolojilerden ilki,

göçmenlik kararlarının alıcı ülkenin sosyal yararlarının göreceli cömertliği temelinde alındığını öne sürerek refah müknaatısı hipotezini öne sürmektedir. İkincisi, statik bir muhasebe yaklaşımı kullanarak göçün kamu maliyesine anında net katkısını değerlendirmektedirler. Üçüncü olarak ise göçmenlerin tüm yaşam döngüleri dikkate alınarak mali etkilerini ölçmek için dinamik ve zamanlararası bir çerçeve benimsemektedirler (Edo vd, 2018:8).

2.4. GENEL DEĞERLENDİRME

Göçlerin konak ülkelerdeki ekonomiye olan etkileri aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir Citi (2018:4-6):

- Göçmen sayısı 1990'lı yıllardan itibaren dünya çapında artış göstermiştir, fakat dünya nüfusunun yalnızca %3'ünü oluşturmaktadır. BM tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda 2017 yılı itibarı ile dünya genelinde 258 milyon göçmenin var olduğu bilinmektedir. 1990'dan bu yana gerçekleşen göç artış eğiliminin, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte ülke sayısındaki artış, Avrupa'daki vize serbest dolaşımının yaratılması ve Orta Doğu, Asya ve Afrika ülkelerinde meydana gelen iç karışıklıkların etkisi nedenlerine bağlı olduğu değerlendirilmektedir.
- Nitelikli göç özellikle bazı gelişmiş ülkelerde ve bu ülkelerdeki kent merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Nitelikli göç, küresel nüfusun sadece yüzde 20'sini içermesine rağmen, yüksek vasıflı göçmenlerin üçte ikisine ev sahipliği yapan OECD'de orantısız bir şekilde odaklanmaktadır. Bununla birlikte, OECD bünyesinde vasıflı göçmenler dört ülkede yoğunlaşmakta ve nitelikli göçmenlerin %70'ini kapsamaktadır. Söz konusu ülkeler, ABD, İngiltere, Kanada ve Avustralya olarak sıralanmaktadır.
- Birçok ülkedeki milliyetçi söylemlerde, göçün durdurulamaz bir tsunami olarak resmedildiği görülür. Buna karşılık göçün durdurulamaz bir akış olduğuna dair çok az kanıt vardır. Örneğin, Yunanistan ve İspanya gibi ekonomik krizlerin ağır olarak yaşandığı ülkelere dışarıya doğru göç hareketi gözlenmemiştir. Bunun temel nedeninin ise insanların daha iyi iş imkânları için göç etme kararı alabildikleri fakat zor zamanlarda aile ve

arkadaşlar tarafından desteklenmek için evde kalmayı daha ziyade tercih etmekte oldukları yönündedir.

- Göçmenler ortalama olarak ev sahibi ülke nüfusuna göre daha gençtir ve bunun göçleriyle ilgili maliyetler ve faydalar üzerinde önemli bir etkisi vardır. 2017'de, göçmenlerin dörtte üçü çalışma çağında olarak belirlenmiştir. Bu göçmenlerden sadece %14'ü 20 yaş altındadır. Günümüzde dünya ülkelerinin yarısında doğum oranları hızla düşmektedir ve ülke nüfusları yaşlanmaktadır. Ülkeler yaşlandıkça, göç için ekonomik zorunlulukların daha önemli hale gelmesi beklenebilir. Fakat yaşam oranları yüksek olan bazı ülkelerin göçe oldukça olumsuz olarak yaklaşmakta oldukları da bilinen bir gerçektir.
- Göç etkisinin ekonomik analizi, üç farklı ayırım kümesi içermelidir. Bunlardan ilki zaman etkenidir ve göçün kısa dönem ve uzun dönem etkenleri ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İkinci küme ise göçlerin GSYH'ye olan etkisi, kişi başına olan etkisi ve işçi başına olan etkisi olarak sıralanabilir. Üçüncü küme ise göçmenlerin yeterlilikleri ve beceri seviyeleridir.
- Genel olarak değerlendirildiğinde göçün, özellikle daha uzun zaman dilimlerinde yerel halkın toplu refahı için olumlu sonuçlar doğurduğu olduğu görülmektedir. Örneğin 1990 ile 2014 yılları arasında Güney Avrupa ülkelerinin herhangi bir göç almaması varsayıldığında, ülkelerin gelişmişlik ve refah seviyelerinin günümüze oranla %20 ile %30 daha az olarak gerçekleşebileceği tespit edilmiştir. Benzer sonuçlar ABD içinde gözlenmiştir. Her ne kadar, dağıtımsal etkileri eşit olamasa da göçün toplamda, kişi başına ve işçi başına daha fazla refah yaratması aşîkârdır. Bu nedenle, göçün toplam ekonomik büyüme üzerindeki etkisi son derece önemli olsa da, ülkelerin uygun vergi ve kamu kaynaklarını uygun şekilde kullandırma gibi politikaları da göçün olumlu etkileri yaşanmasında oldukça önemlidir.
- Göçmen arzının artması halinde, kısa vadede işgücü fiyatlarının düşmekte olduğu görülür.
- Konak ülkelerdeki vergi mükellefleri, göçün olası mali maliyetleri konusunda anlaşılır bir şekilde endişelenmektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin çoğunlukla, benzer koşullarda yerlilere kıyasla kamu kesesinden daha az faydalandığı görülür. Örneğin Kanada'da, mülteci olmayan göçmenler,

göçmenlerin istihdam oranlarının düşük olmasına rağmen, işsizlik maaşlarını, sosyal güvenlik ve konut desteğini yerli halktan daha az kullanmaktadır. Almanya, Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İngiltere’de göçmenler, sosyal hizmetlerden yerli vatandaşlardan daha az istifade etmektedir.

- Genel olarak göç, ülkelerin inovasyon altyapılarına olumlu katkılar sağlar. Bir ekonomide fikir üretme ve yenilik üretmenin iki güvenilir yolu, yüksek eğitilmiş işçi sayısını artırmak, iş ve ürün çeşitliliği sağlamaktır. Nitelikli göçmenler yoluyla kolaylıkla gerçekleştirilebilen bu hedefler, özellikle ABD tarafından ciddi bir şekilde değerlendirilmiştir. Yüksek vasıflı göçmenlerin sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Hâlihazırda gelişmiş ülkelerde yaşayan yaklaşık 30 milyon üniversite eğitilmiş göçmenle, mevcut yüzyılın ilk on yılında yüzde 70 oranında bir artış yaşanmıştır.
- Göç, yerli kadınların ekonomiye katılımını desteklemektedir. Yerli nüfus arasında, toplam işgücü arzı artışı, kadınların işgücüne katılım oranının artmasından kaynaklanmaktadır. Göç, çoğu zaman kadınların işgücüne katılımını engelleyebilecek bakım hizmetlerinin maliyetini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu etkiler özellikle düşük vasıflı yerli işçilerin tedarikinin göreceli olarak küçük olduğu durumlarda oldukça yaygın olmuştur. Bunun etkisi, genel olarak ekonomik etkiyi artıran, yüksek vasıflı kadınlar arasında özellikle yaygın görünmektedir. Bununla birlikte, kadın göçmenler, tam zamanlı çalışanlar arasında bile, benzer eğitim seviyelerine sahip yerli kadınlara kıyasla, daha düşük değerli mesleklerde orantısız olarak bulunduğu görülür. Politika açısından bakıldığında bu durum, söz konusu gruplar arasında daha iyi işgücü piyasası entegrasyonunun hedeflenmesinin önemini vurgulamaktadır.
- Gittikçe daha kısıtlayıcı olan göçmenlik politikalarının uygulanması, son zamanlarda yapılan birçok ulusal seçimlerde, radikal sağ kanat partilerinin oy paylarını arttırmasına vesile olmuştur. Göçün ekonomik anlamda olumsuz etkilerinin oldukça sınırlı olmasına rağmen, milliyetçi bakış açısı ve kaynakların sınırlı olduğu inancı arttıkça, bireylerin göçe daha fazla karşı çıkması olasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türkiye’deki mültecilerin temel karakteristikleri ve tarihsel süreç içerisinde Türkiye topraklarına olan göçün nitelikleri belirtilmiştir. Akabinde mültecilerin Türkiye’nin demografik yapısındaki yeri belirtilmiş ve göç ile birlikte sağlık, eğitim ve suç oranlarında yaşanan artış ele alınmıştır. Bölüm, Suriyeli mültecilerin Türk ekonomisine etkisinin incelendiği bir inceleme ile sonlandırılmıştır.

3.1. TÜRKİYE’DEKİ MÜLTECİ YAPISI ve GELİŞİMİ

Türkiye özellikle 2000’li yıllardan sonra uluslararası göç literatüründe, göç veren ve transit ülke olma konumunda göç alan ülke konumuna da yükselmiştir. Bu çerçevede, Türkiye’ye “göçmen” değil ama daha çok “yabancı” olarak nitelendirilen kişilerin kitle halindeki gelişleri, Türkiye’nin uluslararası göç rejimindeki konumunu değiştirmiş, önceleri sadece “göç veren” bir ülke olarak bilinen ülkemiz artık “ göç veren, göç alan ve göç geçiş” ülkesi özelliklerine sahip üçlü bir konuma sahip olmuştur. Bu duruma Türkiye’nin son yıllarda gerçekleştirdiği ekonomik gelişime paralel olarak komşularında yaşanan iç karışıklıkların etkisi oldukça büyüktür.

Tarihsel süreç incelendiğinde Türkiye’ye olan göçlerde özellikle Türk kültürüne aşina ve Türk kimliğine ve yaşantısına rahatlıkla uyum sağlayabilecek özelliklere sahip etnik grupların göçünün yaşanmış olduğu görülür. Bununla birlikte son yıllarda ülkemize birçok bölgeden ve etnik kökenden unsurların geldiği görülür. Söz konusu unsurlar çoğunlukla bir adaptasyon süreci geçirmekte ve bu süreçte bazı durumlarda sosyal olarak yabancılaştırılarak ötekileştirilebilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Suriyeli mültecilerin ülkemize gelişleri ile birlikte ortaya çıkan sosyal etkiler incelenmiştir. Bu kapsamda, ülkemize gelen Suriyeli mültecilerin demografik yapıları sunulmuş ve mültecilerin ülkemizde eğitim, sağlık ve mezhepsel çatışma anlamındaki etkileri incelenmiştir. Akabinde mültecilerin ülkemiz ekonomisine olan etkileri ayrıntısı ile analiz edilmiştir.

3.1.1. Mültecilerin Demografik Yapıdaki Yeri ve Etkisi

Türkiye'nin göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna yükselmesinde, komşu ülkelerden gelen göçlerin etkisi oldukça büyüktür. Ayrıca, ülkemizin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmesi ve önemli deniz yollarına sahip olması çok sayıda göçmenin Batı'nın gelişmiş ülkelerine göç etmek için Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak seçmesine de neden olmaktadır. Bu sebeplerle ülkemize gelen fakat nihai hedeflerine ulaşmadan Türkiye'de yerleşmeyi tercih eden göçmenlerin sayıları da bir hayli fazladır. Özellikle küreselleşme ve ülkede 1980 sonrası yaşanan liberal ekonomik gelişmeler sonucu, yabancı ülke vatandaşlarının ülkede iş bulmaları halinde, uluslararası öğrenci statüsünde veya emekli olarak Türkiye'de oturma ve çalışma izni edinmeleri sıklıkla rastlanan durumlardır (İçduygu ve Damla, 2012: 19-20).

Orta Doğu bölgesinde birçok savaşın ve akabinde yaşanan iç karışıklıkların yaklaşık 50 yıldır bölge ülkelerini etkisi altına almış olduğu görülür. Söz konusu hadiselerin neticesinde, hayati endişeler, ekonomik nedenler ve daha iyi bir yaşam elde etmek amaçları ile insanların komşu ülkelere göç etmeleri yoğunlaşmıştır. Öncelikle İran devrimi, Arkasından yaşanan İran-İrak savaşı, Körfez Savaşı ve en nihayetinde yaşanan Suriye'deki iç savaş, birçok unsurun Türkiye'ye göç etmesi ile neticelenmiştir. UNHCR verilerine göre hâlihazırda ülkemizde yaşayan Suriyelilerin sayısı 3,5 milyonu aşmıştır (UNHCR, 2019a).

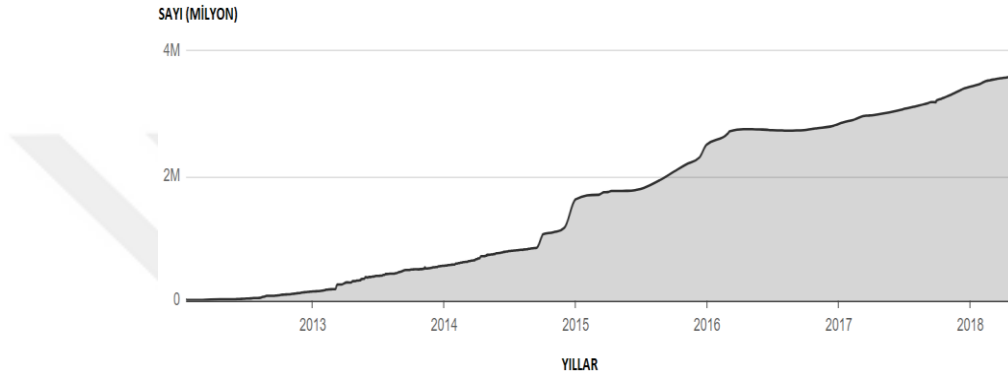
Şekil 7.'da gösterildiği üzere ülkemizdeki Suriyelilerin sayısında sürekli bir artış yaşanmıştır. Herhangi bir önlem alınmaması durumunda bu göçlerin artış göstermesi kuvvetle muhtemeldir. Ülkemize göç eden mültecilerin Demografik dağılımı ise Şekil 8.'te gösterilmiştir. Buna göre ortaya çıkan nüfus dağılımı aşağıda özetlenmiştir.

- 0-4 yaş arası, % 13.5
- 5-11 yaş arası, % 26
- 12-17 yaş arası, % 8.1

Yukarıda sıralanan veriler incelendiğinde Suriyeli mültecilerin genç nüfus oranının oldukça yüksek olduğu görülür. Bu çerçevede genç nüfusun ülkemize uyum sağlamalarının daha kolay olabileceği değerlendirilebilir. Buna karşılık, genç nüfus

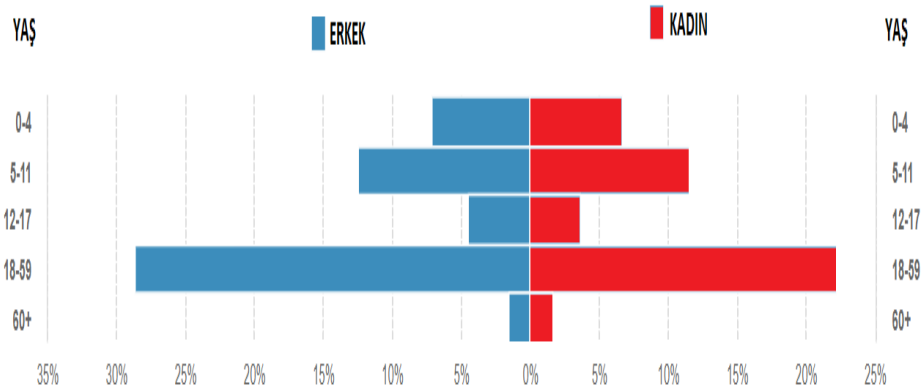
için eğitim, sağlık vb. gibi alanlarda daha fazla sosyal harcamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sosyal uyumu yüksek olan genç nüfusun ülkede kalıcı olma ihtimali bu yönüyle dezavantaj olarak görülmektedir. Ayrıca verilerden çıkarılacak bir diğer sonuç ise Suriyelilerin nüfusunun yaklaşık yarısını (%47) eğitim çağında bulunan çocuklardan oluştuğu görülmektedir.

Şekil 7: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Yıllara Göre Sayılarındaki Artış

Kaynak: UNHCR, 2019a. *Registered Syrian Refugees by Date.* <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

Şekil 8: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Demografik Dağılımı

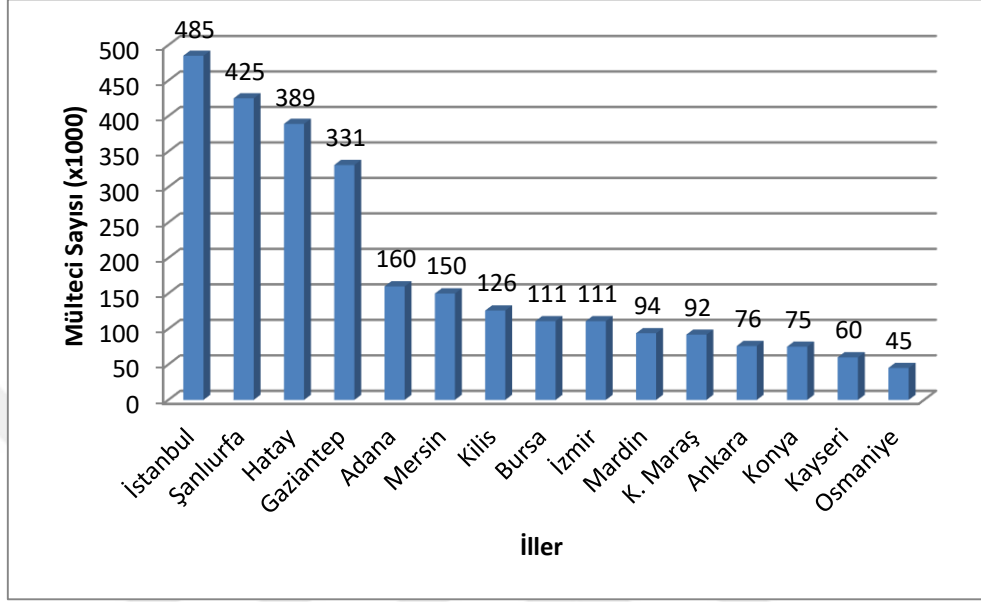

Kaynak: UNHCR, 2019a. *Populations.* <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

Suriyeli mültecilerin % 91’i kamp dışında Türk toplumu ile iç içe yaşamaktadır. Kamp dışı Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunu kadın ve çocuklar oluşturmaktadır (Özdemir, 2017: 128). Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin yaşadıkları

ilk 15 il ve bu illerde resmi kayıtlara göre yaşayan Suriyelilerin dağılım Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9: Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı (İlk 15 İl)

Kaynak: AFAD, 2017: 19. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nde kayıtlı Suriyeli sayısı esas alınmıştır.

3.1.2. Eğitim, Sağlık ve Suç Oranları

Göç ve göçmenlik kavramları tarihsel süreç içerisinde değişik anlamlar kazanmış ve literatürde kullanılan terminoloji dünya genelinde yaşanan çeşitli büyük hadiselerle bağlı olarak çeşitlilik arz etmeye başlamıştır. Bir zamanlar sadece göçmen olarak nitelendirilen insanlar artık, göçmen, sığınmacı ve mülteci gibi farklı tanımlamalarla nitelendirilir olmuşlardır. Bununla birlikte zaman içerisinde değişmeyen tek olgu göçün ve göçmenliğin sürekli olarak var olması ve göçmenlerin yerleştikleri yeni ülkelerde dışlanarak yabancılaştırılmalarıdır (Deniz, 2014: 177-178).

Tarih boyunca ülkelerini terk edip başka ülkeye yerleşenler genel olarak dışlanmış ve ötekileştirilmiştir. Ötekileşmenin sonucu olarak, göçmenler çoğunlukla marjinalleşmiş ve bulundukları toplum içerisinde hak ettikleri konumlara ulaşabilmelerinde güçlüklerle karşılaşmışlardır (Gürer, 2007:104). Bu manada,

insanın ‘öteki’ olarak gördüğü yabancıyı veya farklıyı algılayamaması, onu anlayamaması hatta ‘ötekinin farkında olmaması dünya tarihinde olduğu gibi, bugün de önemli bir sorun olarak karşımızda çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak göçmenlerin ve günümüzde daha sık kullanılan tabirleri ile mülteciler ve sığınmacılar sosyal alanda gerek kendileri gerekse ev sahibi ülkeler açısından çeşitli olumsuz etkilere yol açmışlardır.

Mülteciliğin sosyal alanlardaki en olumsuz etkilerinin başında eğitim sorunu gelmektedir. Genellikle hedef ülkenin diline ve kültürüne aşina olmayan mültecilerin eğitim almaları ve/veya eğitim olanaklarına ulaşmaları oldukça zordur.

UNESCO tarafından yayınlanan veriler incelendiğinde tüm dünya genelinde ilkökul eğitimi alamayan çocukların oranı %10 civarındadır. Mülteciler arasında ise bu oran yaklaşık %40'lara kadar çıkmaktadır. Dünya genelinde lise öğrenimine ulaşamayan gençlerin oranı %16 ve mülteciler arasında lise öğrenimi imkanı bulamayanların oranı ise yaklaşık %80 civarındadır. Yükseköğretimde ise durum çok daha vahim bir hal almaktadır. Mültecilerin sadece %1'lik bir oranda yükseköğretime devam edebildikleri bildirilmiştir (UNHCR, 2019b).

Günümüzde kendi ülkesini mücbir sebeplerden ötürü terk ederek mülteci olarak başka bir ülke sınırlarında yaşamlarına devam etmek zorunda kalanların çoğunlukla kendi komşu ülkelere sığınmayı tercih ettikleri görülür. Bu durum her üç mülteci den birisinin düşük gelirli ülkelere birisinde yaşaması sonucunu doğurmuştur. Diğer çocuklar ile kıyaslandığında mültecilerin eğitim almaları ihtimali, ev sahibi ülkenin çocuklarına göre altı kat daha düşüktür. Bu durumun temel nedeni ise göç edilen ülkede bir yandan temel yaşam olanaklarını elde etmeye çalışmak, sığındığı ülkenin diline ve kültürüne adapte olmaya çalışmak ve aynı zamanda eğitim öğretime devam edebilmenin oldukça zor olmasıdır. Bu durumda ülkemizde olduğu üzere tüm dünyada bulunan mültecilere okul, eğitimi ve donanımlı öğretmen ve yeterli eğitim materyallerini temin etme konusunda ev sahibi ülkeye de ek sorumluluklar yüklenmektedir.

Ülkemiz, gerek tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin hükümleri gerekse Anayasanın ilgili maddeleri gereğince yerine getirmekle yükümlü olduğu eğitim hakkını diğer tüm mültecilere olduğu gibi Suriyeli öğrencilere de sağlamaktadır. Suriye menşeli çocukların eğitimi sığınmacı kampı içinde olanlar ile kamp dışında

kalanlar olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmaktadır. Genel olarak bakıldığında kamplarda yaşayan mültecilerin eğitim olanaklarına daha kolay ulaşabildikleri ve kamp dışında yaşayan mültecilerin ise eğitim olanaklarına ulaşmalarında ve müfredata uyum göstermelerinde ciddi sıkıntılar yaşamakta oldukları görülmektedir (Levent ve Çayak, 2017: 24).

AFAD tarafından yayınlanan veriler incelendiğinde, ülkemizde kayıtlı olarak ikamet eden mültecilerin %90'ının kendileri için tahsis edilmiş olan kamplar dışında ve şehirlerde ikamet etmekte oldukları görülür (AFAD, 2017: 13). Mültecilerin gerekli olan eğitime erişimleri ve verilen eğitimin kalitesi şehirlerde yaşayan Suriyeli mülteciler için çok daha zorlayıcı olmakta ve kamplarda verilen eğitim müfredatına göre oldukça farklı olmaktadır. Örneğin 2014-2015 eğitim-öğretim yılında AFAD marifeti ile 10 ilde tesis edilmiş olan toplam 25 barınma merkezindeki kamplarda yaşayan okul çağındaki çocukların yaklaşık %90'ına eğitim verilmiştir. Diğer taratan kamp dışında kalan Suriyeli çocukların ise sadece yaklaşık %26'sına eğitim hizmeti sağlanabilmiştir (Levent ve Çayak, 2017: 25).

Günümüzde yaşanan mülteci probleminin, gerek göç veren ülke açısından gerekse göç alan ülke açısından sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çok derin olumsuz etkileri bulunduğu görülmektedir. Muhakkak ki, söz konusu etkiler en çok çocuklarda tesir göstermektedir. Diğer bir ifade ile herhangi bir sebepten dolayı ülkelerini terk etmiş insanlar arasında en fazla etkilenen grubun çocuklar olduğu kabul edilmektedir. Gerek okul öncesi gerek ilköğretim gerekse lise çağlarında bulunan mülteci çocuklar birçok problemin yanında ayrıca eğitim problemler ile yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar.

Türkiye'deki Suriyeli mülteci öğrenciler, eğitim sisteminde benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu çocukların sahip oldukları dil yetersizlikleri, devlet okullarının bu öğrenciler için özel olarak oluşturulmuş farklı bir eğitim programına sahip olmaması, kayıt ve denklik sorunları, diğer öğrencilerin, özellikle de velilerin Suriyeli öğrencilerin okullara kayıt yaptırması konusundaki isteksizliği ve öğretmenlerin sorunlarla baş etmek konusunda yeterli donanımına sahip olmaması temel sorunlardandır (Erdem, 2017: 30).

BM İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre sağlık hakkı, yaşam hakkı ile eşdeğer ve evrensel bir hak olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde mültecilere sunulan sağlık

hizmetleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Buna karşılık gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde mültecilere sunulan sağlık hizmetlerinin gereken düzeyde olmadığı kabul edilmektedir. Mülteciler, güç yaşam koşulları, barınma, beslenme ile ilgili sorunlar, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ulaşımında güçlükler, şiddet vb. pek çok nedenle sağlık açısından en savunmasız gruplar arasındadır. Mülteciler, dünya genelinde sağlık danışmanlığı, temel sağlık hizmetleri ve koruyucu hizmetler, tanı, tedavi olanakları ve ilaca erişim konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır. Buna karşılık ülkemiz, Suriyeli mültecilere dünya genelinde eşine çok az rastlanır bir hizmet sunmaktadır (Önal ve Keklik, 2016: 135).

Suriyeli mültecilerin ülkemizde sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaları konusunda ciddi adımlar atılmıştır. Bu konu hakkında 18 Ocak 2013 tarihinde yayınlanan genelge kapsamında, gerek resmi olarak gerekse gayri resmi olarak ülkemizde barınmakta olan tüm Suriyelilere hastanelerde bakım ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Bu durum, kamplardaki ve kamp dışındaki tüm hastanelerde olmak üzere geçerlidir, Suriyeli mültecilerin özellikle Türkiye genelindeki tüm şehirlerdeki sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaları, acil servisleri sürekli olarak doldurmaları ve kalabalık oluşturan görüntüleri yerel halk tarafından çoğunlukla huzursuzluk ve eşitsizlik olarak addedilmiştir. Bu durum, Türk toplumunda Suriyelilere karşı olan olumsuz bakışı körüklemekte olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, mültecilere karşı sağlık personelinin ve özellikle hekimlerin olumsuz tutumu, mülteciler ile yaşanan iletişim sorunu ve hastanelerin yetersizliği, mültecilerin sağlık hizmetlerinde yaşadığı diğer problemler arasındadır (Özdemir, 2017: 129).

Türkiye'deki Suriyelilerin siyasi etkisine iki farklı açıdan yaklaşılabilir. Birincisi Suriyelilerin Türkiye'deki siyasi ortama etkisidir. Yerel halk ile çatışma riskinin doğması, yerel halk arasında artan güvenlik kaygısı ve siyasi kutuplaşma yaratması bu etkiler arasında sayılabilir. Buna karşılık Türkiye'deki siyasi ortam da Suriyelilere bakışı belirleyen faktörlerden biridir. Siyasi tercihler kimi zaman Suriyelilere daha müsamahalı yaklaşmayı sağlamaktadır. Tersine, Suriyelilerle doğrudan muhatap olmayan halk arasında sırf siyasi tercih sebebiyle tepki ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan Suriyeliler meselesinin ülkede siyasi kutuplaşmayı besleyen bir unsur olduğunu da söylemek mümkündür (ORSAM, 2015: 19).

Mültecilerin yaratması muhtemel en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir. Bunun ufak örnekleri neredeyse her sınır ilinde yaşanmaktadır. Şehirlerde yaşayan mülteciler kenar mahallelerde bir arada yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durum her şeyden önce uyum sürecini zorlaştırmaktadır ve orta ve uzun vadede güvenlik sorunlarının doğmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra zor koşullar altında yaşıyor olmaları her türlü suç ve şiddet ortamının doğup gelişmesi açısından uygun koşullar sunmaktadır.

Eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan gençlerin ileriki dönemde pek çok suçun kaynağını oluşturacağı söylenebilir. Yerel halkın ifadesiyle önlem alınmaz ise yakın zamanda mafyanın, hırsızlığın kaynağını bu kayıp nesiller oluşturacaktır. Bu da şu an hissedilmese de çok da uzun olmayan bir vadede yeni güvenlik riskleri doğması anlamına gelmektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Suriyeli mültecilerin 2014 ile 2017 yılları arasında karıştıkları suçların yıllık ortalamasının % 1.32 oranında olduğu ve bu durumun beklenilenin aksine oldukça düşük bir oran olduğu belirtilmiştir.

3.2. EKONOMİK ETKİLER

Uluslararası göç son yıllarda dünya genelinde sıklıkla tartışılan ve etkileri tüm ülkelerde görülen olgulardır. Göçün bu denli geniş çevrelerde tartışılmasının nedenlerinin başında, göçün gerek menşe ülkelere gerekse konak ülkelere ekonomik olan çeşitli etkileri bulunmasındandır. Buna karşılık, gerçekleştirilen çalışmalar ve analizler uluslararası göçün özellikle gelişmiş ülkelerin ekonomilerine ciddi anlamda olumsuz tesirleri olmadığı hatta bazı durumlarda ülke ekonomilerine olumlu katkıları olduğu belirtilmiştir.

Göçün ekonomik anlamda olumsuz olarak değerlendirilmesinde objektif analizlerden ziyade, göçü sosyal ve kültürel anlamda daha milliyetçi bir bakış ile değerlendirme yaklaşımı ön plandadır. Buna karşılık, gerçekleştirilen objektif çalışmalar neticesinde göçün kısa vadede konak ülke ekonomilerinden bazı

olumsuzluklar yarattığı fakat sermaye birikimi, inovasyon, beşeri sermaye, dış ticaret ve iç talep vb. kanallar yoluyla konak ülkelerde ekonomik büyümeyi desteklemekte olduğu belirtilmiştir.

Dünya genelinde en fazla göçmen barındıran ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Son yıllarda Arap Baharı sonrası Orta Doğu ve özellikle Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeni ile Türkiye'deki Suriyeli göçmen nüfusu ülke ekonomisini derinden etkileyebilecek seviyelere ulaşmıştır. Söz konusu göçün Türkiye ekonomisine çeşitli olumsuz etkileri olduğu gibi olumlu etkileri de bulunmaktadır fakat bu durumun ortaya konulması maksadı ile gerçekleştirilmiş çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle söz konusu çalışmaların niteliğinin ve sayılarının arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Gür, 2017:7).

Suriye kaynaklı göçün Türkiye ekonomisi üzerinde dört temel kanal üzerinden etki ettiği değerlendirilmektedir. Bunlar:

- Kamu kaynakları,
 - Emek arzı ve girişimcilik,
 - Genç nüfus,
 - İşgücü piyasası,
- olarak sıralanır.

Kamu kaynakları açısından Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için oldukça geniş bir kullanım alanı açtığı görülür. 2011 yılından itibaren Suriyeli mülteciler için harcanan kamu kaynaklarının GSYH'nın %1'i civarında olduğu bilinmektedir.

İkinci etki unsuru ise emek ve işgücü kanalında görülür. Suriyeli mülteciler, Türkiye'de yalnızca emek arz kararlarıyla değil, aynı zamanda girişimcilik yetenekleriyle de ekonomik bir aktör haline gelmiştir. 2012 yılında Suriye menşeli 157 adet şirket kurulmuştur. Bu sayı 2015 yılında 1599'a ulaşmıştır. Suriyeli şirketlerin toplam yabancı ortaklıklar içindeki payı ise 2015 yılında % 26'ya ulaşmıştır.

Üçüncü etken ise Suriyeli mültecilerin genç nüfus yapısı ve bunun Türk nüfusunun yaş yapısını ve Türkiye'nin demografik fırsat penceresini etkileme potansiyelidir. Demografik fırsat penceresi, bir ülkedeki çalışma yaşı oranının, ülke nüfusunun desteklemesi gereken bağımlı nüfusa göre daha büyük olduğu zaman dilimini ifade eder. Bu durum genellikle yaşlı nüfusun çok olmadığı ve ülkenin gelişmesi ile birlikte, ülkedeki doğum oranları düştüğünde meydana gelir. Bu durum

ise ülkede önemli bir büyüme atılımı gerçekleştirilebileceği bir zaman döneminde ön plana çıkar. Türkiye'nin demografik fırsat penceresi ise 2010 yılında başlamış ve pencerenin 2030 yılında kapanması beklenmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin demografik fırsat penceresini değiştirebileceği ve demografik fırsat penceresinin Suriyeli mültecilerin desteğiyle 2030'un ötesinde de açık kalacağı değerlendirilmektedir.

Son etken ise işgücü piyasası olarak kabul edilir. Geleneksel olarak kabul edilen teorik modellerde göç, işgücü arzını artırmakta, istihdamı ve ücretleri azaltmaktadır. Buna karşılık Bununla göçün istihdam veya ücretler üzerinde çok az veya hiç etkisi olmadığını savunan oldukça geniş bir literatür mevcuttur. Her ne kadar, konu üzerinde daha fazla çalışmaların varlığına ihtiyaç duyulsa da, Suriyeli mültecilerin kayıt dışı sektördeki işsizliği ve istihdamı olumsuz yönde etkilediği, kayıt içi istihdam üzerindeki etkilerinin ise nötr seviyede olduğu görüşü hakimdir (Esen ve Binatlı, 2017: 2).

3.2.1. Emek Piyasası ve Ücretler

Uluslararası göçün konak ülke ekonomisine etkisinin en çok gözlemlendiği ve bu nedenle en çok tartışılan gösterge tablolarının başında emek piyasası yer alır. Konak ülkelerde genel olarak göçmenlerin daha düşük ücretlerle işe alındıkları ve böylelikle kendilerinin çalışabilecekleri iş alanlarının göçmenler tarafından işgal edildiği görüşü yaygın olarak dillendirilir. Bu durumda maaşların düştüğü ve yerli halkın gelir seviyesinde bir düşüş meydana geldiği savunulur. Bununla birlikte çeşitli siyasal aktörlerin ve medya kuruluşlarının da benzer görüşleri dillendirmeleri ve tartışmayı körüklemeleri sıklıkla görülür. Bu tartışmalar özellikle işsizliğin yüksek seyrettiği ve emek piyasasında rekabetin daha çetin olarak gerçekleştiği ekonomik kriz dönemlerinde daha da yoğun olarak gerçekleşmektedir (Timothy, 2016: 233).

Esasen göçmenler ve mülteciler konak ülkelerin emek piyasasına farklı şekillerde etki eder. Söz konusu etki daha ziyade emek arzında gözlenir. Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkede emek arzının artmasına yol açar. Eğer ev sahibi ülkedeki şirketler istedikleri özellikte ve yetenekteki kişilere ulaşmada zorluk yaşıyorlarsa, göçmen ve mülteciler istihdamın artmasını sağlayabilir. Nüfusun yaşlanma eğiliminde

olduğu toplumlarda emek piyasasına katılan gençlerin sayısı her geçen yıl azalmaktadır. Bu nedenle yakın gelecekte emekli olacak ve işgücünden ayrılacak olan bireylerin yerini ikame edecek genç işgücü bulunmasında zorluklar yaşanabilir.

Dolayısı ile söz konusu durumların yaşanması halinde mültecilerin işgücü piyasasına bir dinamizm getirmesi kuvvetle muhtemeldir. Örnek olarak, doğum oaranlarının giderek azaldığı ve yaşlı nüfus oranının giderek artmakta olduğu Norveç'te, iş gücü büyümesinin yaklaşık yüzde 80'inin yabancı ülke doğumlular tarafından sağlandığı bilinmektedir. Bu durum, gelişmiş ve yaşlı nüfusun ağırlıklı olduğu ülkelerde genç mülteci nüfusun ülkenin emek piyasasına olumlu katkılar sunmasının açık bir ispatı niteliğindedir (Aiyar vd, 2016: 29).

Uluslararası göçün emek piyasasında çoğu zaman bir ikame etkisi olduğu göz önünde bulundurulması gereken faktörlerdendir. Bu durum, mültecilerin konak ülkede benzer vasıflara ve eğitim düzeyine sahip vatandaşları etkilemesi olarak değerlendirilir. Örnek olarak, 1989 yılında Türkiye'ye Bulgaristan'ın etnik baskılarından dolayı göç etmeye zorlanan göçmenlerin emek piyasasına katılmalarından en çok etkilenenlerin Türkiye'deki gençler ve Bulgaristan göçmenleri ile benzer eğitim düzeyine sahip kişiler olduğu gözlemlenmiştir gözlemlenmiştir (Aydemir ve Kırdar, 2017: 282).

Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki emek piyasasına ve ücretlerine olan etkileri birçok araştırmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar göçün halihazırda kontrol altına alınamamış olması ve etkisinin halen geçerliliğini koruyor olmasına karşılık, göçün Türk vatandaşlarının kayıt dışı iş bulma olasılıklarını azalttığı bilinmektedir. Ayrıca göç ile birlikte kayıt içi istihdam oranlarında bir artış olduğu da gözlenmiştir. Bunun temel nedenleri arasında Suriyeli mültecilerin, sigortasız olarak ve daha düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaları yer alır. Öte yandan, mültecilerin yoğun olarak yaşamakta olduğu bölgelerde ekonomik aktivitenin canlandığı ve özellikle mülteci kamplarına sağlanacak ürün ve hizmetler nedeni ile kamu hizmetlerinde artış yaşanması gözlenmiştir. Sonuç olarak Suriye kaynaklı göçün Türkiye'deki vasıfsız işçileri olumsuz olarak etkilediği fakat emek piyasasındaki ortalama ücret seviyesine anlamlı bir etkisinin olmadığı değerlendirilmektedir (Gür, 2017:16).

Suriyeli mültecilerin ücretler üzerindeki etkilerini ölçmek oldukça zordur çünkü Suriyeli mülteciler bir Türk işçisinin ürettiği marjinal ürünün değişmesine neden olmaktadır ve ayrıca farklı sektörlerde hangi nitelikte yerli çalışanların kullanıldığını etkilemektedirler. Buna karşılık göçmenlerin kayıt dışı istihdamda yer aldıkları, part-time çalıştıkları, kadın çalışanların yerlerini aldıkları ve daha az ücretle çalışmayı kabul ettikleri bilinmektedir. İşverenlerin mültecileri kayıt dışı olarak istidam etmelerinin ve genellikle yerli kadın işçiler yerine erkek işçileri tercih etmelerinin temel sebepleri arasında, mültecilerin işverenlere %15 kadar daha az maliyetli olmaları, yer alır. Dolayısı ile, ücret oranındaki değişikliklerin basit bir şekilde analiz edilmesi, göçmenlerin işgücü piyasasındaki etkilerinin anlaşılabilmesi için tam bir sonuç arz etmeyecektir (Kuyumcu ve Kösematoğlu, 2017: 83).

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye olan akınlarından sonra kayıt dışı istihdamdan en çok etkilenen kesim kadın çalışanlar olmuştur. Başlangıçta kadın çalışanların maaşlarının arttığı gözlenirse de göçmen miktarının artması ile birlikte işten çıkartılmalar artmış ve ücretlerde ciddi oranlarda düşüş yaşanmıştır. Bunun temel nedeni ise Suriyeli kadın çalışanların işverenler için daha az maliyetli olmalarıdır. Kayıt dışı alanlarda çalışan ve göçmenlerin işlerini almaları nedeni ile işlerini kaybeden kadınların ise kayıtlı olarak iş bulmaları mümkün olmamış, bu nedenle kadınlarda işsizlik oranları anlamlı bir oranda artmıştır. Buna karşılık genel olarak düşük eğitimli işçilerin ortalama ücreti, Suriyeli göçmenler nedeni ile anlamlı ölçüde etkilenmemiştir. Çoğunluğunun kayıt dışı işgücü piyasasında çalışmakta olmalarından ötürü, kayıt dışı sektörde ve yarı zamanlı istihdamda iş değiştirme açısından büyük bir sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Düşük eğitimli Türk işçiler için marjinal ürün göstergeleri aslında çok büyük ölçüde azalmıştır. Marjinal ürün değişimi aylık 369 Türk Lirası gibi büyük bir değerde azalmıştır (Kuyumcu ve Kösematoğlu, 2017: 84).

Yukarıda sıralanan ve çeşitli istatistiki bilgilerle açıklanan Suriyeli mültecilerin Türk ekonomisine olan olumsuz etkilerinin yanı sıra mültecilerin Türkiye ekonomisine genel olarak olumlu etkilerinin daha fazla olduğunu savunan görüşler de yaygındır. Örneğin, Cato Institute tarafından yayınlanan bir makaleye göre, mallar için düşük üretim maliyetleri ve mal ve hizmetlere olan artan talebin dengelenmesi nedenleriyle Tüketici fiyatları, işgücü piyasasının sonundaki artan rekabeti 2011'den 2017 yılına kadar ortalama % 2.5 oranında düşürmüştür. Bu durum malların Türk

tüketicisi için daha ekonomik hale gelmesine neden olmuştur. Ayrıca, Türkiye yükselen rekabete, endüstriyel ücretlendirmeye karşılık vermiş, daha yüksek ücretli resmi işler için talep ve fırsatlar artmıştır. İkisinin bağlantılı olduğuna dair bir kanıt bulunmasa da Türkiye, yeni Suriyeli işçilere tamamlayıcı kılmak için beceri geliştirmeleri çalışmalarını hızlandırmıştır (Kuyumcu ve Kösematoğlu, 2017: 85).

Sonuç olarak, Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki emek piyasasına olan etkileri oldukça karmaşıktır ve sürekli olarak değişim göstermektedir. Bu nedenle söz konusu alanda gerçekleştirilen çalışmalarda farklı görüşlerin olması oldukça normaldir. Buna karşılık göçmenlerin mal ve hizmetlere olan talepleri veya bakımları için gerekli olan mal ve hizmetlere olan talebin artması, gerek resmi gerekse kayıt dışı işgücü piyasasını etkilemekte olduğu görülen bir gerçektir. Göçmenlerin kayıt dışı istihdamda (özellikle kadın) yerli çalışanların yerini aldıkları bilinmektedir. Sayılarının artması halinde resmi istihdamda da etkilerinin olacağı değerlendirilmektedir. Yeterli sayıda Suriyeli mültecinin resmi işgücü piyasasına dâhil edilmesi de ek bir talep doğuracaktır. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin ülkeye girişlerinden itibaren özellikle Güney ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde iç göç artmıştır. Bu nedenle, bu konunun gelecekteki analizleri için kısa vadeli etkiler ile orta vadeli etkiler birbirlerinden ayrılmalı ve analizler etkinin dinamik niteliği ile gerçekleştirilmelidir.

Göç uzun vadede konak ülkeler için olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir. Ancak, Türkiye ekonomisi şu anda göçmen artışı ile birlikte ortaya çıkacak olan işgücünü kompanse edebilecek kadar güçlü değildir. Ayrıca, Türkiye'de yaşanan mevcut siyasi istikrarsızlık ile birlikte Türkiye ekonomisinin durumu göz önüne alındığında, Türkiye'deki işgücü piyasasına ilişkin görünüm, gerek Suriyeli mülteciler için gerekse yerli halk için oldukça iç karartıcı bir niteliktedir. Suriye nüfusu artık coğrafi olarak daha dağınık durumdadır, ancak hala sınırın yakınında çok sayıda insan vardır. Bu alanların sınır ötesi çatışmalardan ev sahipliği yaptıkları Suriyeli mültecilere göre daha fazla etkilendiği tartışılmaktadır (Esen ve Binatlı, 2017: 10-11).

3.2.2. Kamu Maliyesi

Uluslararası göçün konak ülkelerin kamu maliyelerine olan etkisi gerek siyasi alanda gerekse medyada oldukça sıklıkla tartışılan ve sürekli olarak gündemde olan

bir konudur. Gerek siyasal söylemler gerekse konunun medyada objektiflikten uzak unsurlar göz önünde bulundurularak dile getirilmesi neticesinde halk nezdinde göçmenlerin kamu maliyesi üzerinde bir yük olarak algılanması oldukça yaygın olarak görülür. Esasen, meselenin bilimsel göstergelerin ışığında değerlendirilmesi ile birlikte hiç de bu şekilde olmadığı görülür. Kısa vade içerisinde göçmenlerin kamu maliyesi üzerinde olumsuz bazı etkileri olduğu doğrudur fakat yapılan araştırmalar neticesinde orta ve uzun vadede mültecilerin kamu maliyesine bir yük teşkil etmediği veya etkilerinin olumlu yönde gerçekleşmekte olduğu görülmüştür. Bu durum özellikle Avrupa geneli için yapılan araştırmalar neticesinde sıklıkla vurgulanmıştır (Kancs ve Lecca, 2018: 2612).

Genel olarak, konak ülkeler mültecilere yönelik olarak çeşitli sosyal yardım faaliyetleri gerçekleştirirler. Bu nedenle mültecilere yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal yardım faaliyetlerinin ülkede başta bütçe açığı gibi çeşitli ekonomik problemlerin yaşanacağına dair çeşitli düşünceler yaygınlaşır. Kısa vadede bu durum doğru olsa da uzun vadede bu durumun ülkelerin bütçelerinde önemli bir açık oluşmasına neden olmaz. Bunun temel nedeni ise göçmenlerin zamanla emek piyasasına katılmaları, şirket kurmaları mal ve hizmet talep etmeleri neticesinde ekonomik aktiviteyi destekleyerek vergi gelirlerini artırma potansiyeline sahip olmalarıdır. Ayrıca dünya genelinde, özellikle gelişmiş ülkelerde, doğum oranları hızla düşmekte ve yaşlı nüfusun oranı hızla artmakta ve yaşlı nüfusun idamesi çalışan kesim üzerinde bir yük oluşturmaktadır.

Yaşlı bağımlılık oranının yükselmesi kamu maliyesinin geleceği ve refah devleti sisteminin sürdürülebilirliği açısından endişe verici bir durumdur. Bu ülkelerde göçmenlerin emek piyasasına katılmaları ile birlikte vergi gelirlerini artırması kamu maliyesi açısından önemli bir fırsat penceresi açmaktadır. Bu durumda emek piyasasında çalışabilecek gençlere olan ihtiyaç artmaktadır. Böylelikle göçmenlerin kayıt altında çalışmaya başlamaları ile birlikte konak ülkenin vergi gelirlerine katkıda bulunurlar. Söz konusu nedenlerden ötürü göçmenlerin ülkeye kabulüne sıcak bakan siyasetçiler bulunsa da genel olarak özellikle batılı ülkelerde göçmenlere ve göçmenlerin çalışma hayatına katılmaları konusunda bir önyargı beslenmektedir (Gür, 2017:17-18).

Türkiye, Suriyeli mültecilerin ekonomik maliyetinin büyük kısmını kendi uhdesinde sağlamaktadır. Genel olarak incelendiğinde, mültecilerin Türkiye ekonomisine olan etkilerinin olumsuz olduğu konusunda yaygın bir görüş mevcuttur. Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisi üzerindeki yükünü hafifletmek için barınma merkezlerindeki mültecilere alınan yardım malzemelerinin büyük bir kısmı yerel firmalardan satın alınmaktadır. Böylece mültecilerden dolayı oluşan ekonomik maliyetler telafi edilmeye çalışılmıştır. Bölgedeki firmalardan satın alınan yardım malzemeleri bölge ekonomisine katkı sağlamıştır.

AFAD tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Şubat 2017 tarihi itibarı ile Türkiye’deki Suriyeli mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan toplam harcamalar 25 milyar dolar civarındadır. 2018 yılı itibarı ile bu harcamaların 30 milyar dolar seviyesinde olduğu değerlendirilmektedir. AB tarafından Türkiye’ye yönlendirilmiş olan yatırım miktarı ise proje bazlı olarak yaklaşık 600 milyon Avrodur. Bu miktar Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu harcamaları karşılamaktan oldukça uzaktır. Bununla birlikte Suriyeli mülteciler için Türkiye’ye gelen diğer dış yardımların toplam miktarı ise sadece 455 milyon dolardır.

Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yaptığı yardımlar ve Suriyeli mülteciler için Türkiye’ye gönderilen dış yardımların miktarı karşılaştırıldığında, mülteci krizinde Türkiye’nin çok büyük maliyetler yüklendiği buna karşılık uluslararası toplumun son derece kısıtlı bir yardımda bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, 2016 yılı Küresel İnsani Yardım Raporu’na (Global Humanitarian Assistance Report 2016) göre Türkiye, milli gelir temelinde dünyanın “en cömert” bağışçı ülkesi ve Amerika Birleşik Devletleri’nin ardından dünyada en çok insani yardım yapan ikinci ülke konumuna yükselmiştir (Özdemir, 2017: 126; Ünay, Gür ve Dilek, 2016: 4-5).

3.2.3. Enflasyon

Genel olarak, uluslararası göçün ülke ekonomilerine olan etkileri en net şekilde ülke enflasyon verilerinden izlenebilmektedir. Bu etkinin ise üç temelde şekillendiği görülür. Bu etkiler kısaca aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır (Gür, 2017:19):

- Göç ile birlikte ülkeye gelen göçmenlerin toplam talebi arttırıcı bir etkisi bulunur. Bu durum enflasyonda yukarı yönlü bir hareketlenmeye sebebiyet verebilir.
- Genel olarak mültecilerin düşük gelirli olmalarından ve konak ülkelerde alım güçlerinin düşük olmasından ötürü daha ucuz ürünlere olan taleplerinin yüksek olması muhtemeldir. Bu durum konak ülkedeki fiyatların düşmesine ve dolayısı ile enflasyonun aşağı yönlü olarak hareket etmesine neden olabilir.
- Mültecilerin emek yoğun sektörlerde, yerli halka nazaran daha düşük ücretlerle çalışmaları neticesinde üretim maliyetlerini azalır ve bu durum enflasyonda bir düşüşe neden olabilir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde Suriyeli mültecilerin ülke ekonomisine genel olarak olumlu katkılarının olduğu görülmüştür. Örneğin, Suriyeli mültecilerin daha yoğun olarak ikamet ettikleri bölgeler için gerçekleştirilen bir çalışma neticesinde bu şehirlerdeki tüketici fiyat endeksinin %2,5 oranında azalmış olduğu belirlenmiştir. Tüketici fiyatlarına olan olumsuz etkileri ise kayıt dışı istihdamın daha çok yaşandığı sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Bu durum Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu alanlarda ücretleri aşağı çekerek maliyetlerin düşmesine neden olduklarına işaret etmektedir. Diğer taraftan Suriyeli mültecilerin kayıt içi istihdamın yoğun olduğu sektörlerde tüketici fiyatları endeksini etkilemediği görülmektedir (Balkan ve Tümen, 2016: 657).

Kira miktarlarında ise genel olarak bir artış yaşandığı görülmüştür. Bu durum, ev sahipleri açısından fırsat yaratmış fakat kiracılar için sıkıntı doğurmuştur. Kiraların artması ile bağlantılı olarak sınır illerinde kiralık ev bulmak son derece zorlaşmıştır. Ev sahipleri evlerini Suriyelilere vermek istemektedir. Birçok görüşmede evde kalan eski kiracıların çıkarılarak evlerin Suriyelilere daha yüksek fiyatla kiraya verildiği ifade edilmiştir. Suriyelilerin yarattığı talebin ev sahipleri tarafından fırsat olarak kullanıldığı görülmektedir. Sınır illerinde bir diğer ekonomik etki hayat pahalılığının ortaya çıkmasıdır. Talep arttıkça temel gıda maddeleri, ev fiyatları yükselmiştir. Bu nedenlerle Gaziantep ve Kilis gibi illerde enflasyon oranı Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmaktadır (ORSAM, 2015: 17).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE

EKONOMİK ETKİLERİ: EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

4.1. LİTERATÜR

Göçün ekonomik anlamda olumlu etkilerinin gözlendiği diğer ülkeler petrol kaynakları açısından zengin olan körfez ve Arap ülkeleridir. Örneğin, El-Bahlawan (2018) tarafından Suudi Arabistan için gerçekleştirilen bir çalışmada, göçmen sayısının artışına paralel olarak GSYH değerinin de artmakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, göçün işsizlik seviyeleri üzerinde önemli bir etkisi olmadığı da belirtilmiştir. Bununla birlikte özellikle petrol ve inşaat endüstrisinde olan işgücü ihtiyacı ve yerel halkın tamircilik, temizlikçilik vb. işleri yapmayı tercih etmemeleri nedeni ile Suudi Arabistan'da, çalışma maksadı ile göç alınmasına sıcak bakılmaktadır. Göçmenler arasında işsizlik yok denecek kadar azdır. Dolayısı ile Suudi Arabistan'da İşsizlik oranları yerel halkın işsizlik oranını yansıtmaktadır.

Withers ve Pope (1985), Avustralya'da işsizlik ve göç arasındaki ilişkiyi 1948'den 1982'ye kadar incelemişler ve işsizliğin göç ile doğrudan ilişkisi olmadığını tespit etmişlerdir.

Gross (1999) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada göçün Fransa'nın işsizlik oranları ile ilgisi 1975 ile 1995 yılları arasındaki verilere göre incelenmiştir. Çalışma neticesinde, Fransa'ya yönelik olarak gerçekleşen göçün uzun vadede işsizliğe olumlu bir katkısının olduğunu fakat kısa vadede göçmenlerin işsizliğe neden olabileceklerini savunmuşlardır.

Marr ve Siklos (1994), Kanada'da göç ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi 1962-1990 dönemine ilişkin üç aylık verileri kullanarak çalışmış ve geçmiş işsizliğin göçmenliğe neden olmadığını tespit etmişlerdir. Buna karşılık, Kanada için son yıllarda gerçekleşen yoğun göç hareketinin işsizliğe yol açabileceğini vurgulayan çalışmalar çoğunluktadır.

Altonji ve Card (1991) ise göç olgusunun daha az vasıflı yerlilerin işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu ilişkiyi eyaletler arası göçmen topluluklarının varlığı ve 1960'tan önce göçmenlik için bir araç olarak

kullanılan Meksika sınırlarından uzaklık bilgisi göz önünde bulundurularak gerçekleştirmişlerdir. Çalışma neticesinde ortaya çıkan iki bulgudan bir tanesi göçmenlerin istihdamı yoğunlaştırdığına dair hiçbir kanıt olmaması ve ikincisi ise göçün toplam faktör verimliliği ile güçlü ve pozitif bir korelasyona sahip olduğu ve üretim teknolojilerinin yüksek önyargıları ile negatif bir ilişki içinde olduğudur.

Feridun (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Norveç'e olan göçün istihdama ve ekonomik gelişime olan etkileri incelenmiştir. Çalışma neticesinde göç oranlarının artması ile birlikte GSYH miktarının da artmakta olduğu saptanmıştır. Ayrıca, göçmenlerin işsizliği arttırmak gibi bir etkisinin bulunmadığı veya işsizliğin artmasının göçü arttırmadığı sonucuna varılmıştır. Dolayısı ile işsizlik ve göç arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir.

Akgündüz vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin Güney Doğu bölgelerindeki fiyat, istihdam ve iç göçe olan etkileri incelenmiştir. Çalışma neticesinde Suriyeli mültecilerin ev ve gıda fiyatlarını olumsuz yönde etkilediği, göçten etkilenen bölgelerde iç göçü azalttığı fakat işsizlik alanında herhangi bir etkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada, istihdam etkisinin belirlenememesindeki temel sebebin, iç göçün yavaşlamasının dengeleyici bir faktör olarak durması olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık söz konusu çalışmadaki analizler, mültecilerin çoğunun hala mülteci kamplarında olduğu ve Suriyeli mültecilerin sayısının mevcut sayılara göre nispeten düşük olduğu 2012 ve 2013 yıllarını içermektedir. Bu nedenle, ilk yıllarda işgücü piyasaları üzerinde gözle görülür bir etkiye sahip olmamaları beklenen bir sonuçtur.

Bahçekapılı ve Çetin (2015) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Suriyeli mültecilerin vergi öncesi ve sonrası yıllardaki ortalama oranlardaki farklılıkları hesaplanarak, Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki işsizlik oranlarına, enflasyona, dış ticarete ve iç göçe olan etkileri incelenmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgulara göre Suriyeli mültecilerin krizden en fazla etkilenen bölgelerde işsizliği artırdığını ve fiyatları düşürdüğünü belirlemişlerdir. Çalışmada karşılaştırmalı analiz için göç öncesi 2010 ile 2012 yılları ile göçün yoğun olarak yaşandığı 2013 ile 2014 yılları arası değerlendirilmiştir. Çalışma, Suriyeli mülteci krizi öncesi ve sırasındaki oranlardaki farklılıklardan sorumlu olabilecek diğer etkileri göz önünde bulundurmamaktadır.

Tümen (2016) ve Ceritoğlu vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise hane halkı araştırmasından elde edilen mikro-seviye bir veri setinin kullanıldığı, Türkiye’deki mülteci öncesi ve sonrası işgücü piyasası sonuçları incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, Suriyeli mültecilerin işsizliği ve resmi istihdamı arttırdığını, ancak kayıt dışı istihdamı azalttığı vurgulanmıştır. Çalışma bu yönüyle Akgündüz (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonuçları ile çelişmektedir. Ayrıca Tümen (2016), mültecilerin mal ve hizmet fiyatları üzerindeki olumsuz etkileri olduğunu ve mültecilerin konut kiralari üzerindeki olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Suriyeli mültecilerin ürün ve ürün gruplarının fiyatları kullanılarak yoğunlaştığı bölgelerde tüketici fiyatlarında düşüş olduğu belirtilmiş, gayri resmi emek yoğun sektörlerde fiyatların düşmesinin resmi emek yoğun sektörlerden daha büyük olduğu belirtilmiştir.

4.2. AMAÇ, HİPOTEZ, YÖNTEM VE UYGULAMA

Bu çalışmanın amacı, Suriye göçmenlerinin 2012 yılından itibaren günümüze kadar Türkiye’ye göç etmelerinin enflasyon, işsizlik, büyüme ve konut talebi üzerine etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Bu nedenle araştırmanın konusu olarak “Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi” olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın temel problemi : “Göç, birçok Avrupalı ülkede yaşanan nüfus ve işgücü arzındaki sektörel kısıtlılar ile ilgili ekonomik ve demografik sorunlara bir çözüm mü; yoksa, göçmenlerin kamu gelirlerine sınırlı katkılarından dolayı, sosyal harcamalara ek bir baskı uygulayarak ülkelerin mali dengeleri için bir risk olarak görülebilir mi?” şeklindedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisi üzerinde birçok etkisi olduğu düşünülmesine rağmen değişken verilerin elde edilmesi güçlüğü nedeniyle bazı değişkenler analiz dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte Suriyeli Mültecilerin özellikle bütçe verileri üzerinde etkisi olup olmadığı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Göç nedeni ile verilerdeki değişimi ayrıştırma zorluğu söz konusudur. Dış ticaret, ödemeler bilançosu, cari açık ve bütçe açığı gibi değişkenler araştırma kısıtları içerisinde yer almaktadır.

Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkisinin incelenmesi için aşağıda belirtilen hipotezler kurulmuştur.

Hipotez 1: Suriyeli göçmenler Türkiye ekonomisini hem kısa dönem hem de uzun dönemde etkilemektedir.

Hipotez 2: Suriyeli göçmenler Türkiye’de işsizliği arttırmaktadır.

Hipotez 3: Suriyeli göçmenler Türkiye’de konut talebini arttırmaktadır.

Hipotez 4: Suriyeli göçmenler Türkiye’de enflasyonu arttırmaktadır.

Hipotez 5: Suriyeli göçmenler Türkiye Ekonomisine olumsuz etkilerden daha fazla olumlu etkiler yaratmaktadır.

Çalışmada Suriyeli göçmen miktarı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı, konut talebi ve fiyatlar genel düzeyine ilişkin 2012-2019 yılları arasında üçer aylık veriler kullanılmıştır. Suriye göçmenlerine ait istatistikler Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü veri tabanından (UNHCR) elde edilmiştir. Diğer bütün değişkenler Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından (TÜİK) sağlanmıştır.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye Ekonomisi üzerine etkisinin analizi için ilk olarak zaman etkeni dikkate alınmıştır. Bunun için göçün kısa ve uzun dönem etkilerine ayrı ayrı bakılmıştır. Daha sonra göçlerin makroekonomik değişkenler üzerine etkisi analiz edilmiştir. Bu çerçevede analize konu edilen veri seti zaman serisi niteliğinde olduğundan ilk olarak veri setinin birim kök içerip içermediğine bakılmıştır.

4.2.1. Birim Kök Testi

Zaman serisi analizlerinde ekonomik verilerin ilk olarak durağan olup olmadığı incelenmelidir. Bu incelemede değişkenlerin ayrıca hangi düzeyde birim kök içerip içermediği de uzun dönem analizleri için önemlidir. Eğer bir seri, birim kök içermiyorsa durağan, birim kök içeriyorsa durağan olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte serinin birim köke sahip olmaması, zamana göre değişmeyen bir varyansa sahip olması meydana gelebilecek şokların zamanla yok olabileceği anlamına gelmektedir. Eğer seriler durağan değil ise, rassal şoklardan etkilenebilirler (Libanio, 2005:146).

Ekonometrik analizlerde genellikle serilerin durağan olmaları arzulanan bir durumdur. Ekonometrik verilerde bu istenen durum genellikle gerçekleşmemektedir (Nelson ve Plosser, 1982: 139). Birim kök içeren serilerle yapılan analizler sapmalı

sonuçlar verebilmektedir. Bu durumlarda sahte regresyon sorununun ortaya çıkması sonuçların yanlış yorumlanması gibi sorunlara neden olmaktadır (Dickey ve Fuller, 1981: 1057).

Çalışmada kullanılan serilerin birim kök içerip içermediği ilk olarak Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (1979,1981) birim kök testi ile analiz edilmiştir. ADF birim kök testine ilişkin kullanılan formül düzeni aşağıdaki gibidir.

$$\Delta y_t = \alpha + \beta T + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-1} + u_t$$

$$\Delta y_t = \alpha + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-1} + u_t$$

Formüllerdeki y_t değişkeni birim kökün varlığını test etmektedir. İlk denklemden T deterministik trendi ifade etmektedir. Modele ayrıca gecikmeli fark terimleri ilave edilmesi ile hata teriminin otokorelasyonsuz olması durumunda ortadan kaldırılmıştır. İlk formülde y_t değişkeni trend durağan olduğu alternatifine karşı birim kökü olduğu temel hipotezi analiz etmektedir. İkinci denklem ise y_t değişkeninin ortalama etrafında durağan olmasına karşı birim kökü olduğu temel hipotezi test etmektedir. Bu varsayımların altında kullanılacak hipotezler aşağıda ki gibidir.

$$H_0: \varphi = 0 \quad H_1: \varphi < 0$$

φ değeri sıfırdan farklı olmaması durumunda, birim kök temel hipotezi reddedilememektedir. $\varphi < 0$ durumunda ise, alternatif hipotez kabul edilecektir.

Phillips-Perron (1988) testi, ADF testinin genişletilmiş halidir. Phillips- Peron testinin, zayıf otokorelasyon ve değişen varyans varlığında dayanıklı olduğu söylenebilir. Özellikle küçük örneklem için ADF testine göre daha güvenilir sonuçlar verdiği için çalışmada ADF testi yanında Phillips-Perron birim kök testi sonuçları da verilmiştir. Phillips-Perron birim kök testi gecikme uzunluğu New-West yöntemi ile belirlenmiştir.

Değişkenlere ilişkin ADF ve Phillips-Perron birim kök testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: ADF ve Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		Phillips-Perron	
	Düzy	1.Fark	Düzy	1.Fark
SYR	-0,9739 (0,7478)	-4,1142 (0,0039)	-0,6178 (0,8512)	-3,3223 (0,0237)
ENF	-0,5397 (0,8682)	-3,8325 (0,0075)	-0,1111 (0,9388)	-4,2678 (0,0026)
GDP	-1,5290 (0,5040)	-3,3897 (0,0208)	-2,3598 (0,1616)	-6,3871 (0,000)
KNT	-2,4133 (0,1476)	-5,1505 (0,0003)	-0,1214 (0,6330)	-7,9632 (0,0000)
UNP	-1,0069 (0,7361)	-3,6802 (0,0107)	-0,2877 (0,9148)	-5,2551 (0,0002)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ADF ve Phillips-Perron birim kök testi sonuçlarına göre, serilerin seviyelerinde birim kök taşıdığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar serilerin durağan olmadığını göstermektedir. Bu nedenle serilerin birinci derece farkı alarak analiz tekrarlanmış ve sonuç olarak serilerin hem ADF birim kök testinde hem de Phillips-Perron birim kök testi sonucunda birinci dereceden bütünleşik olduğu sonucuna varılmıştır. Serilerin seviyelerinde durağan olmadığı, bu nedenle birinci farkı alınmasıyla durağan hale geldiği tespit edilmiştir. Seriler I(1) seviyesinde durağandır.

4.2.2. Eşbütünleşme Testi

Serilerin birinci fark alındığında durağan olması değişkenler arasında eşbütünleşik bir ilişki olabileceğini göstermektedir. Durağan olmayan serilerle yapılan analizler daha önce de bahsedildiği gibi sahte regresyona neden olmaktadır. Bu sebeple Box ve Jenkins (1970) bütünleşik seriler ile kurulan modellemelerde serilerin ilk olarak farkı alınması tavsiyesinde bulunmuştur.

Serilerin seviyesinde durağan olmaması, ancak birinci dereceden bütünleşik olmaları seriler arasında eşbütünleşme olup olmadığı Johansen Eşbütünleşme Testi aracılığıyla test edilmiştir.

Johansen eşbütünleşme testinden elde edilen sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir. Eşbütünleşme ilişkisi olmadığına dair H_0 hipotezine karşı, hipotez alternatifi eşbütünleşme ilişkisi olduğu şeklinde kurulmaktadır.

Tablo 7: Johansen Eşbütünleşme Testi

Hipotez	Özdeğer	İz İstatistikleri	Kritik Değer (%5)	Olasılık
$H_0: r=0$	0,9773	152,9061	76,97277	0,000
$H_0: r \leq 1$	0,7229	58,19502	54,07904	0,0205
$H_0: r \leq 2$	0,3845	26,10741	35,19275	0,3359

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Johansen eşbütünleşme testi sonuçları incelendiğinde, iz istatistiği değerlerinin kritik değerden büyük olması sebebiyle en az bir tane eşbütünleşme ilişkisi olduğu, yani serilerin arasında uzun dönemli bir dengenin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, Suriye göçmenlerinin Türkiye’de büyüme, işsizlik, konut talebi ve enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8: Eşbütünleşme Eşitliği

	Katsayı	Standart Hata
SYR	1,000	
C	1,3701	
ENF	1,3384	-0,0047
GDP	0,1774	-0,0019
KNT	1,7470	-0,1089
UNP	7,4379	-0,0033

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Elde edilen sonuçlara göre, Suriye göçmenleri, Türkiye’de enflasyon, büyüme, konut talebi ve işsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Türkiye’ye göç eden Suriyeli göçmenlerde meydana gelebilecek bir birimlik artış, enflasyonda %1,33’lük, büyümede % 0,17’lik, konut talebinde %1,74’lük ve işsizlikte % 7,43’lük artışa neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar, Suriye göçmenleri ile Türkiye’de büyüme, enflasyon, konut talebi ve işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

4.2.3. Nedensellik Testi

Uzun dönemli ilişkinin varlığını test etmek amacıyla yapılan eşbütünleşme testi sonrasında kısa dönem ilişkinin varlığı Granger nedensellik testi ile sınanmıştır. Eşbütünleşme testi için kurulan VAR modelinde optimal gecikme uzunluğu 3 olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle Granger nedensellik testi için gecikme uzunluğu 3 kabul edilmiştir.

Tablo 9: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	F-İstatistik	Olasılık
DSYR → DKNT	0.06476	0.9375
DSYR → DGDP	0.04129	0.9596
DSYR → DENF	0.66180	0.5264
DSYR → DUNP	2.76990	0.0856

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Granger nedensellik testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir. Suriye’den Türkiye’ye göç eden göçmenlerin büyüme, işsizlik, enflasyon ve konut talebi üzerinde kısa dönemde bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Suriye’den göç eden göçmenlerin büyümenin, enflasyonun, işsizliğin ve konut talebi nedeni olmadığı belirlenmiştir.

4.2.4. Etki Tepki Analizi

Değişkenlere ilişkin kurulan VAR modelinde gecikme uzunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan test ile uygun gecikme uzunluğunun 3 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre Akaike Bilgi Kriteri diğer modellere göre daha düşük değer aldığı için Akaike Bilgi Kriteri seçilmiş ve gecikme değeri olarak da VAR(3) modeli olarak belirlenmiştir.

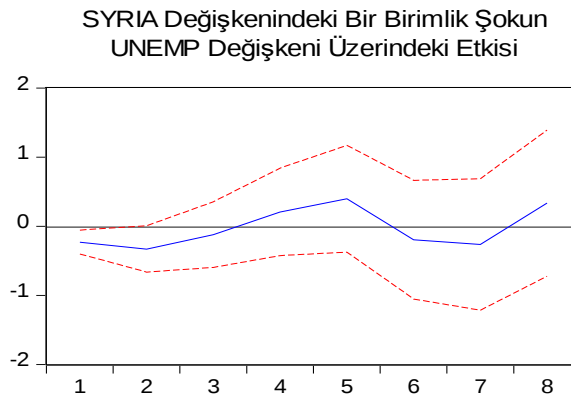
Tablo 10: Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-779.5999	NA	1.25e+21	62.76799	63.01177	62.83561
1	-749.9875	45.01093	9.08e+20	62.39900	63.86165	62.80467
2	-713.0563	41.36287	4.60e+20	61.44451	64.12603	62.18825
3	-652.3270	43.72510*	6.23e+19*	58.58616*	62.48656*	59.66797*
4	-653.6280	3.43510	1.23e+19	5.68511	3.54752	12.78546

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Etki tepki fonksiyonlarında Suriye’den ülkemize yapılan göçlerin bir birimlik şokun araştırmaya konu olan diğer değişkenler üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Suriye’den göç edenlerdeki bir birimlik bir şokun enflasyon, büyüme, konut talebi ve işsizlik üzerinde ne derece etki ettiği etki tepki fonksiyonlarına bağlı elde edilen aşağıdaki grafiklerle açıklanmıştır.

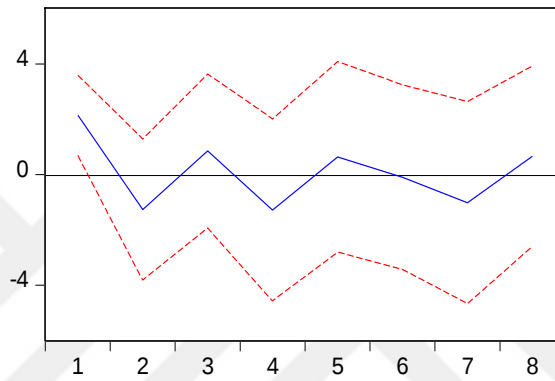
Şekil 10: Suriye Göçmenlerinin İşsizlik Üzerine Etkileri

Grafik'te Suriye'den göç eden göçmenlerin işsizlik değişkeni üzerinde ne derece etki ettiği verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere Suriye'den göç eden göçmenlerdeki bir birimlik şok etki başlangıcında negatif etkide bulunurken, üç çeyrek dönem sonra pozitif etki yaptığı diğer bir ifadeyle işsizliği arttırdığı ancak 5 çeyreklik dönem sonucunda etkinin zayıfladığı görülmektedir.

Şekil 11: Suriye Göçmenlerinin Büyüme Üzerine Etkileri

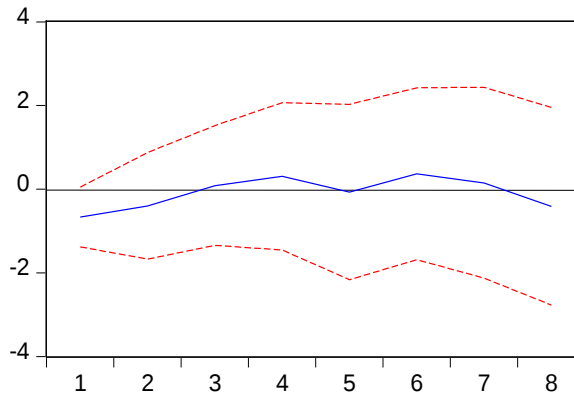
SYRIA Değişkenindeki Bir Birimlik Şokun
GDP Değişkeni Üzerindeki Etkisi

Grafik'te Suriye'den göç edenlerin büyüme üzerinde ne derece etki ettiği grafiksel olarak verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere Suriye'den göç eden göçmenlerdeki bir birimlik şok etki başlangıcında negatif etkide bulunurken, iki çeyrek dönem sonra pozitif etki yaptığı dönemler arası dalgalanma gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum etkinin oynak ve zayıf olduğunun da bir göstergesidir.

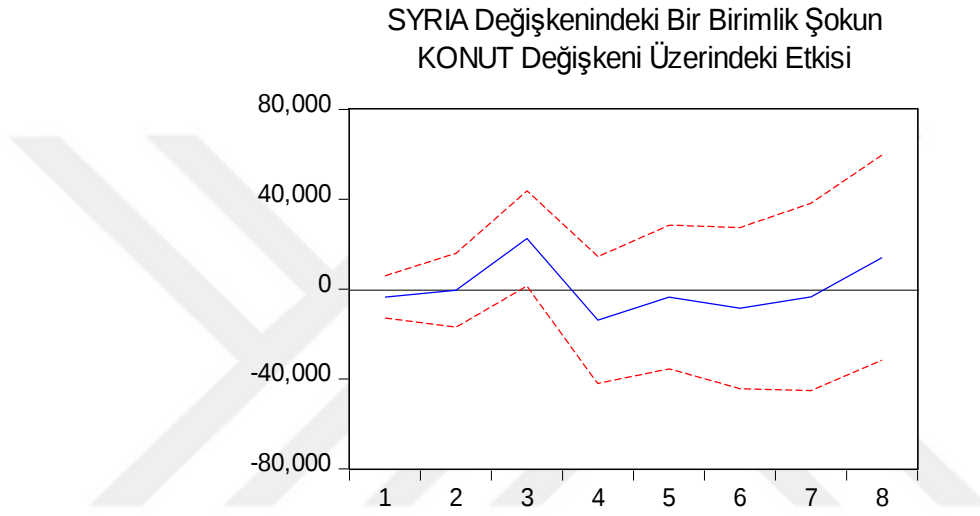
Şekil 12: Suriye Göçmenlerinin Enflasyon Üzerine Etkileri

SYRIA Değişkenindeki Bir Birimlik Şokun
ENF Değişkeni Üzerindeki Etkisi

Grafik'te Suriye'den göç eden göçmenlerin enflasyon değişkeni üzerinde ne derece etki ettiği verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere Suriye'den göç eden göçmenlerdeki bir birimlik şok etki başlangıcında enflasyonu artış yönünde etki yarattığı daha sonra ise yatay seyrettiği görülmektedir. Suriye göçmenlerinin yurt içi fiyatlara etkisinin dalgalanma yaratmadığı belirlenmiştir.

Şekil 13: Suriye Göçmenlerinin Konut Talebi Üzerine Etkileri

Grafik'te Suriye'den göç eden göçmenlerin konut talebi değişkeni üzerinde ne derece etki ettiği verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere Suriye'den göç eden göçmenlerde bir birimlik şok konut talebi üzerinde ikinci çeyrekte pozitif etkide bulunduğu üçüncü çeyrekte negatif etkide bulunduğu görülmektedir. Yedinci çeyrekte ise yeniden pozitif etki ettiği yani konut talebini arttırdığı belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye Krizi, zamanla bir iç savaşa dönüştü. Bu iç savaş sadece topraklarında yaşayan halkını değil aynı zaman da bölge ülkeleri içinde bir sorun haline geldi. İç savaş nedeniyle yaşama şartları zorlaşan Suriye’de göç kaçınılmaz bir yol olarak görüldü. Ürdün, Lübnan, Irak ve en çok göçmen alan Türkiye bu göçmenlere ev sahipliği yapmak zorunda kaldı. Gittikleri ülkelerde büyük nüfus artışı ve buna bağlı talep artışı görülmesi sebebiyle ekonomik verilerden başta enflasyon, işsizlik, konut talebi ve büyüme üzerine etkileri olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada bu nedenle Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisine etkileri araştırılırken büyüme, işsizlik, konut talebi ve fiyatlar genel düzeyine etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında, Suriye göçmenlerinin 2012 yılından itibaren elde edilen göç miktarı ile 2012-2019 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme ve konut talebi verileri kullanılmıştır. Bütün veriler üçer aylık çeyreklik veri olarak kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken ilk olarak birim kök içerip içermedikleri test edilmiş daha sonra eşbütünleşme ve nedensellik olup olmadığına bakılarak etki-tepki analizi ile serilerin birbirlerine ne derece etki ettikleri tespit edilmiştir.

Yapılan testler sonucunda, Suriye göçmen miktarındaki bir artışın büyüme, işsizlik, konut talebi ve enflasyon üzerine uzun dönem de bir etkisi olduğu, kısa dönemde ise bu etkinin olmadığı belirlenmiştir. “Suriyeli göçmenler Türkiye ekonomisini hem kısa dönem hem de uzun dönemde etkilemektedir” şeklinde kurulan Hipotez 1 bu sonuçlara göre reddedilmiştir. Suriyeli göçmenler Türkiye ekonomisini sadece uzun dönem etkilediği sonucuna yapılan testler sonucunda ulaşılmıştır. Bu ilişki düzeyinin kısa dönemde görülmemesinin nedenleri arasında ilk olarak ülkeye yeni gelen göçmenlerin başlangıçta kamplarda kalması olarak gösterilebilir. Uzun dönem de ise yeni gelen göçmenlerin yerleşik düzene geçmeleri yani kamplarda kalmak yerine konut kiralamak veya satın alarak ikamet etmeleri nedeniyle konut taleplerine etki etmeleridir. Araştırma öncesi kurulan hipotezlerden Hipotez 3 “Suriyeli göçmenler Türkiye’de konut talebini arttırmaktadır” hipotezi kabul edilmiştir. Fiyatlar genel düzeyine etkisi de yine konut talebine olan etki ile benzer olmasından ileri gelmektedir. Tümen (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada

benzer bulguya rastlanmıştır. Yine araştırma hipotezlerinden Hipotez 4 “Suriyeli göçmenler Türkiye’de enflasyonu arttırmaktadır” kabul edilmiştir. Çalışma bu yönüyle Tümen (2016) ve Akgündüz vd. (2015) , tarafından gerçekleştirilen çalışmada belirtildiği gibi mültecilerin mal ve hizmet fiyatları üzerindeki olumsuz sonuçları ile benzeşmektedir.

Göçün ekonomi üzerindeki en büyük etkisi şüphesiz işsizlik üzerinde gerçekleşmektedir. Göç alan ülkelerde işçi bolluğu yaşanırken emek fiyatı azalmaktadır. Ücretlerde düşme düşük ücretlere çalışmak istemeyen işçiler nedeniyle işsizliğin artmasına neden olmaktadır. Araştırma kapsamında göçmenlerin işsizlik üzerine yine uzun dönemde etki ettiği belirlenmiştir. Bu sonuca göre araştırma öncesi kurulan Hipotez 2 olan “Suriyeli göçmenler Türkiye’de işsizliği arttırmaktadır” şeklinde kurulan Hipotez 2 kabul edilmiştir. Feridun (2005) ve Akgündüz vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda tam tersi olarak göçmenlerin işsizliği arttırmak gibi bir etkisinin bulunmadığı sonucuna varmışlardır. Diğer taraftan ise Bahçekapılı ve Cetin (2015), Tümen (2016) ve Ceritoğlu (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise Suriyeli mültecilerin işsizliği arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Analizler sonucunda elde edilen bir diğer sonuç ise, göçmenlerin ekonomik büyüme üzerinde dalgalanmalara neden olduğudur. Konjektürel dalgalanmaların sebepleri arasında dönemsel ekonomik sorunlar olabileceği gibi bütçe içerisinde göçmenlere yapılan harcamalarda büyüme üzerinde dönemsel azalışlar olması sonucu doğurmaktadır. Bu harcamalara rağmen ülke ekonomisinin ortalama etrafında dalgalanması Suriye göçmenlerinin ülke ekonomisi üzerinde ani azalışlar göstermediği söylenebilir. Bu nedenle araştırma öncesi kurulan Hipotez 5 “Suriyeli göçmenler Türkiye Ekonomisine olumsuz etkilerden daha fazla olumlu etkiler yaratmaktadır” şeklinde kurulan hipotez 5 reddedilmiştir. Ayrıca göçmenlerin iş kurması, yetenek ve becerileri ile üretim sürecine dahil olmaları ülke ekonomisi gelişimi açısından önemli bir etki etmektedir. Bunların yanında üretim sürecine dahil olmayan eğitimsiz, işsiz olan göçmenler ülke ekonomisine olumsuz etki etmektedir. Ülke ekonomisinin üzerindeki, göçmenlerin, bu olumsuz etkilerini yok edebilmek için yapılacak en önemli çalışma mevcut göçmenlerin eğitilerek birer meslek erbabı haline getirilmeleridir. Bu bağlamda birinci bölümde yer alan fakat Türkiye’nin konsept

olarak yeni olduğu “Suriyeli Mültecilerin Göç Yolları ve Kurumlarla İletişim” kısmındanda anlaşılacağı üzere yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının önemi artmaktadır. Türkiye’nin kendi bütçesi ve Avrupa Birliğinden gelen fonun yetmediğı aşikâr olduğı bu dönemde, özellikle uluslararası sivil kuruluşlarının bütçesini yerel halk ve Suriyeli mültecilerin uyumu kapsamında kullandığında faydasının olacağı öngörülmektedir. Örneğin, Care International Türkiye adlı sivil Toplum Kuruluşu ile Kilis Belediyesi arasında imzalanan protokol ile Türk olan evsahiplerinin evleri onarılmış ve hali hazırda bütün yardımların Suriyeli mültecilere yapıldığını düşünen yerel halk üzerinde bu tarz çalışmalar memnuniyet yaratmıştır. Siyasilerin halkın varolan tepkisini azaltmak ve uyumlaştırmaya odaklı projeler üzerinde çalışması ve bu doğrultuda tüm sivil toplum kuruluşları ile çalışması hem fayda-etki çarpanını artıracaktır hem de elzemdir.

Gidecekler mi kalacaklar mı sorusunun cevabının verilmesi oldukça zor ve belirsizdir ancak bu sürecin yönetilmesi gerektiğı aşikardır. Politika yapıcılar tarafından hangi durum isteniyorsa bu doğrultuda çalışmaların en kısa sürede başlatılması elzemdir. Örneğin kalınması istenildiğı varsayımında; yukarıda da belirtildiğı üzere devletin ilgili kurumları-uluslararası sivil toplum kuruluşları-yerel sivil toplum kuruluşları koordine bir biçimde Suriyelilerin toplumsal uyum süreci için ortak çalışmalıdır. Bu bağlamda GİGM çalışan sayısının ve niteleğinin artırılması çok önemli olup diğer devlet birimleri ve sivil toplum kuruluşları ile koordineli hatta yön gösterici nitelikte çalışmalıdır. Özellikle uluslararası sivil toplum kuruluşlarının büyük bütçelerinin aslında ihtiyaç olan alana kaydıramamaları yardımların benzer proje ve kişilere gitmesine neden olmaktadır. Devlet kurumlarının haklı çekincesi olarak uluslararası sivil toplum kuruluşlarının terörü finanse etmesi ya da ajan olma durumları gibi düşünceleri varolmaktadır. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının karar verme mercilerinde bulunan yabancı çalışanları daha öncesinde dünyanın bir çok yoksunluk çeken bölgesinde bulunmuş fakat bu bölgelerde otoriteler zayıf olduğundan dolayı Türkiye konseptini anlamaları zaman almıştır. Bu noktada uluslararası sivil toplum kuruluşlarında karar mercilerinde daha yerel olması ve bu yerlilerin işe alım noktasında devlet kurumları ile işbirliği yapmaları ülkemizin lehine olacaktır. Ayrıca gerek uluslararası gerekse yerel sivil toplum kuruluşlarına (yerel sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmı Türkiye muhasebe standartlarına yabancı olan

Suriyelilerden oluşmaktadır) yapılacak fiziki finansal denetim ile ülkemiz adına daha yararlı olacaktır. Diğer bir taraftan; mültecilerin gönüllü geri dönüş veya üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek suretiyle ülkeden ayrılmaları mümkündür. Halihazırda bazı ülkeler gönüllü olarak geri dönmek isteyen fakat yeterli parası olmayan mültecilere yönelik çalışmalar geliştirmeye başlamışlardır. Bunlardan bazıları, mültecilerin Suriye’de yaşamak için gerekli finansal desteğin sağlanması örneğin, yol masrafı,yol süresince belirli miktar kişi başı ücret, medikal ücret ve bir kereye mahsus yaşa göre (ayrım 18 yaş ve altı olarak uygulanmaktadır) belirli ve yüksek tutarda (1000 euro ya kadar) hayatlarını kurmada destek olmak amacı ile yardımlar sağlanmaktadır. Bunların yanında bazı diğer harcamalara da destek girişimleri oluşturulabilir, örneğin; gidilen yerde alınan mobiyalar vs. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar iyi organize edilmeli ve gerekli tüm altyapı tanıtım çalışmaları da yapılmalıdır (duraklara reklam vermek gibi). Yukarıda bahsedilen çalışmalar kalınması ya da gidilmesi durumunda da birlikte yürütülebilecektir. (IOM, 2018; REAG/GARP, 2017).

KAYNAKÇA

AFAD (2017). *T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü. Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara.

Aiyar, S., Barkbu, B., Batini, N., Berger, H., Detragiache, E., Dizioli, A., Ebeke, C., Lin, H., Kaltani, L., Sosa, S., Spilimbergo A. ve Topalova, P. (2016). The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges. *IMF Discussion Note*.

Akgündüz, Y. E., Marcel, V. B. ve Wolter, H. (2015). The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis. *Discussion Paper*. No. 8841. Bonn: IZA.

Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20): 292-303.

Alhamad, H. S. (2014). The Labor Market in Saudi Arabia: Foreign Workers, Unemployment and Minimum Wage. *Student Pulse*. 6(06). <http://www.inquiriesjournal.com/articles/905/the-labor-market-in-saudi-arabia-foreign-workers-unemployment-and-minimum-wage>

Altonji, J. G. ve Card, D. (1991). *The Effects of Immigration on the Labor Market Outcomes of Lessskilled Natives*. In *Immigration, trade and the labor market* (pp. 201-234). University of Chicago Press.

Atalay, İ. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık.

Aydemir, A. ve Kırdar, M. G. (2017). Quasi-Experimental Impact Estimates of Immigrant Labor Supply Shocks: The Role of Treatment and Comparison Group Matching and Relative Skill Composition. *European Economic Review*. 98: 282-315.

Bahçekapılı, C. ve Çetin, B. (2015). The Impacts of Forced Migration on Regional Economies: The Case of Syrian Refugees in Turkey. *International Business Research*. 8: 1-15.

Balkan, B. ve Tumen, S. (2016). Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey. *Journal of Population Economics*. 29(3): 657-686.

Barkın, E. (2014). *1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi*. 2014/1 Ankara.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (1998). *Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller*.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2001). *Mültecilerin Korunması*. Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi. Parlamenterler İçin El Kitabı. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi. Sayı: 2.

Borjas, G. J. (1995). The Economic Benefits from Immigration. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 3-22.

Borjas, G. J. (1999). *The Economic Analysis of Immigration*. *Handbook of Labor Economics*. Vol 3A. Edited by Orley Ashenfelter and David Card.

Borjas, G. J. (2002). Homeownership in the Immigrant Population. *Journal of Urban Economics*. 52(3): 448-476.

Borjas, G. J. (2003). The Labor Demand Curve Is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market. *The Quarterly Journal of Economics*. 118(4): 1335-1374.

Box, G. E., Jenkins, G. M. ve Reinsel, G. (1970). *Time Series Analysis: Forecasting and Control Holden-day San Francisco*. BoxTime Series Analysis: Forecasting and Control Holden Day.

Ceritoglu, E., Gurcihan, H. B., Yunculer, H. T. ve Tumen, S. (2017). The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design. *IZA Journal of Labor Policy*. 6: 5.

Citi. (2018). Migration and the Economy Economic Realities, Social Impacts & Political Choices. *Citi GPS: Global Perspectives & Solutions Report*.

Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 184-185, 1-15.

Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 18: 175-204.

Dickey, D. ve Fuller, W. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366a), 427-431.

Dickey, D. ve Fuller, W. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*. 49(4): 1057-1072.

Doğanay, H., Özdemir, Ü. ve Şahin, İ. F. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi.

Edo, A., Ragot, L., Rapoport, H., Sardoschau, S. ve Steinmayr, A. (2018). The Effects of Immigration in Developed Countries: Insights from Recent Economic Research. *CEPII-Policy Brief*. No: 22.

El-Bahlawan, E. ve Al-Maadeed, A. (2018). The Economic Impact of Immigration on Host Countries: The Case of Saudi Arabia. *Topics in Middle Eastern and African Economies. Proceedings of Middle East Economic Association*. 20(1): 69-84.

Erdem, B. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları. *Public and Private International Law Bulletin*. 37(2): 332–351.

Erdem, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözüme Dair Önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 26-42.

Esen, O. ve Binatlı, A. O. (2017). The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Economy: Regional Labour Market Effects. *Social Sciences*. 6(129): 1-12.

Feridun, M. (2005). Investigating the Economic Impact of Immigration on the Host Country: the Case of Norway. *Prague Economic Papers*. 4: 350-362.

Fromentin, V. (2013). The Relationship between Immigration and Unemployment: The Case of France. *Economic Analysis and Policy*. 43(1): 51-66.

Gaziantep Sanayi Odası (2017). *Suriyeliler ve Türkiye Sunumu*. 2017 Yılında Gaziantep Sanayi Odası tarafından gerçekleştirilmiştir.

GAV. (2018). *Göç Araştırmaları Vakfı. 2018 Dünya Göç Raporu Bilgi Notu*. <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> (Mart 2019).

Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). 22.10.2014 Tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gecicikorumayonetmeliği.pdf>, (Ağustos 2019).

Giddens, A. (2010). Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi. *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. Ankara: Say Yayınları.

GİGM. (2019). *T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Uluslararası Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_409_546_552, (Mart 2019).

Gilberto A. Libanio. (2005). Unit Roots in Macroeconomic Time Series: Theory, Implications and Evidence. *Nova Economia Belo Horizonte*. 15(3): 145-176.

Gökbunar R. A. (2004). 19 ve 20. Yüzyıllarda Yaşanan Göçlerin Türk Maliye Tarihi Açısından Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(3): 231-252.

Gross, D. M. (1999). *Three Million Foreigners, Three Million Unemployed? Immigration and the French Labor Market*. (No. 99-124). International Monetary Fund.

Gür, N. (2017). *Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları. Sayı:224.

Gürer, B. (2007). *Bireysel ve Sosyal Farklılıkları Sosyal Bütünleşmeye Dönüştürmede Din Eğitimi Açısından Kur'an'ın Rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harris, J. R., ve Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*. 60(1): 126-142.

IOM. (2018). *International Organization for Migration. World Migration Report 2018*. Cenevre, İsviçre.

IOM (2018). *International Organization for Migration, Flow Monitoring Europe*, <http://germany.iom.int/en/reaggarp-en>, (10.08.2019).

IOM (2019). *International Organization for Migration, Flow Monitoring Europe*, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>, (15.05.2019).

İçduygu, A. (2005). Transit Migration of Turkey: Trends, Patterns and Issues. *Research Reports 2005/ 04i*, European University Institute. Florence.

İçduygu, A. ve Damla B. A. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*. Eylül. Ankara.

İçişleri Bakanlığı. (2011). *1994/6169 sayılı Yönetmeliğin Yetki Devri*.

Kancs, D. A. ve Lecca, P. (2018). Long-term social, economic and fiscal effects of immigration into the EU: The role of the integration policy. *The World Economy*, 41(10), 2599-2630.

Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler, *Türk İdare Dergisi*. 467: 153-162.

Kınık, K., (2010), Göç, Sürgün ve İltica. *Hayat Sağlık Dergisi*. Temmuz. 2: 36-39.

Kızılay (2017). *Göç İstatistik Raporu Kasım 2017*. Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3): 163-184.

Kuyumcu, M. İ. ve Kösematoğlu, H. (2017). The Impacts of the Syrian Refugees on Turkey's Economy (2011-2016). *Journal of Turkish Social Sciences Research*. 2(1): 77-93.

Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(27): 21-46.

Marr, W. L. ve Siklos, P. L. (1994). The Link between Immigration and Unemployment in Canada. *Journal of Policy Modeling*. 16(1): 1-25.

McGuinness, F. ve Hawkins, O. (2016). Impacts of Immigration on Population and the Economy. *Briefing Paper*. Number 7659. 25 July.

MHD. (2017). *Mülteci Hakları Merkezi, Suriye'de Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'de Geçici Koruma, Sorular ve Yanıtlar*. <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf>, (Mart 2019).

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye, Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması: Denizli Tavas*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Nathan, M. (2014). The Wider Economic Impacts of High-Skilled Migrants: A Survey of the Literature for Receiving Countries. *IZA Journal of Migration*. 3(1): 4.

Nelson, C. R. ve Plosser, C. R. (1982). Trends and Random Walks in Macroeconomic Time Series. *Journal of Monetary Economics*. 10(2): 139-162.

Nizam, Ö. K. ve Gül, S. S. (2017). Türkiye'de Mültecilere Yönelik Yerleşim Politikaları ve Uydu Kentler: Güvenlik Kısılacında Yaşamlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22(Göç Özel Sayısı): 1385-1410.

Oğuz, H. Ş. (2013). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Sığınmacılık Deneyimi: Gaziantep Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ORSAM. (2015). Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. Rapor No: 195.

Önal, A. ve Keklik, B. (2016). Mülteci ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7(15): 132-148.

Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 1(3): 114-140.

Peri, G., 2016. Immigrants, Productivity and Labour Markets. *The Journal of Economic Perspectives*. 30(4): 3-29.

REARG/GARP (2017). Reintegration and Emigration Programme for Asylum-Seekers in Germany/Government Assisted Repatriation Programme, <https://www.returningfromgermany.de/en/programmes/reag-garp>, (10.08.2019).

Phillips, P. C. B. ve Perron, P. (1988). Testing For a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*. 75(2): 335-346.

Pirinççi, F. (2018). Suriye'ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*. 5(2): 39-60.

TEPAV. (2019). *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Suriyeliler Haberlerde Ne kadar ve Nasıl Yer Alıyor? Veri Bilimi Yaklaşımı*. TEPAV yayınları, Değerlendirme Notu. Şubat 2019-N201902.

Timothy J. H. (2016). Immigration, Public Opinion and the Recession in Europe. *Economic Policy*. 31(86): 205-246.

Topçuoğlu, R. A. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*. 34: 1-20.

Tümen, S. (2016). The Economic Impact of Syrian Refugees on Host Countries: Quasi-Experimental Evidence from Turkey. *The American Economic Review: Papers and Proceedings*. 106: 456-60.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2019a). *Total Persons of Concern by Country of Asylum*. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, (Ağustos 2019).

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2019b). *Eğitim*. <https://www.unhcr.org/tr/egitim> (Ağustos 2019).

Ünay, S., Gür, N. ve Dilek, Ş. (2016). Dünya İnsani Zirvesi ve Küresel İnsani Yönetişimde Türkiye. *SETA Perspektif*. Sayı: 129.

Withers, G. ve Pope, D. (1985). Immigration and Unemployment. *Economic Record*. 61(2): 554-564.

Yıldırımoglu, H. (2005). Uluslararası Emek Göçü: Almanya'ya Türk Emek Göçü. *Kamu-İş*. 8(1).

Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler: İstanbul Örneği. Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İstanbul: Mazlumder Yayını.

Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 229-240.